LÁTHATÓVÁ VÁLNI

SZOBROK, TÁBLÁK, EMLÉKHELYEK - ROMA JELENLÉT MAGYARORSZÁG KÖZTEREIN

FEJŐS LÁSZLÓ – MOLNÁR ISTVÁN GÁBOR

LÁTHATÓVÁ VÁLNI

SZOBROK, TÁBLÁK, EMLÉKHELYEK - ROMA JELENLÉT MAGYARORSZÁG KÖZTEREIN

FEJŐS LÁSZLÓ – MOLNÁR ISTVÁN GÁBOR

SZERZŐK
Fejős László - politológus, kutató
Molnár István Gábor – helytörténet-kutató, filmoperatőr, az Újpesti Cigány Nemzetiségi Önkormányzat és az Eötvös József Cigány-Magyar Pedagógiai Társaság elnöke

SZAKMAI LEKTOR
Majtényi György - történész, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem professzora, Magyar Nemzeti Levéltár főlevéltárosa, Digitális Roma Levéltárának vezetője, az MTA doktora

A SZÖVEGET GONDOZTA
Szabó Zsuzsanna
dr. Richter Balázs

KÖNYVTERV, TIPOGRÁFIA, KÉPSZERKESZTÉS, TÖRDELÉS
Blue2-Artworks Kft. munkatársai:
Drótos Adrienn
Nagy Andrea

KÖSZÖNJÜK MINDAZOKNAK, AKIK A KUTATÁSBAN ÉS A KÖTET ELKÉSZÍTÉSÉBEN SEGÉDKEZTEK
Bíró Anna-Mária
Setét Jenő
Dr. Bogdán Péter
Török Ildikó
Pados Natália
dr. Tordai Edina

Borító, címoldal: Dankó Pista szobor, Szeged; Csendőrök áldozatainak emlékműve, Lengyel; Roma holokauszt emlékmű, Nehru-part, Budapest; Péli Tamás-emlékkopjafa, Tiszadob;

ISBN 978-615-6324-11-5

Felelős kiadó: Tom Lantos Intézet

Fejős László – Molnár István Gábor
LÁTHATÓVÁ VÁLNI: SZOBROK, TÁBLÁK, EMLÉKHELYEK - ROMA JELENLÉT MAGYARORSZÁG KÖZTEREIN

„Abban sziklaszilárdan hiszek, mindaz,
amit a roma mozgalom el akar érni, az Magyarország javát szolgálja."
— Setét Jenő (1972 – 2022)

Tom Lantos Intézet
Budapest, 2025

ELŐSZÓ ÉS KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Jelen kiadvány a köztéri roma reprezentációkat feltáró kutatásaink második kötete, egyben a közéleti emlékezet és láthatóság eddig azonosított tereinek bővített és átdolgozott összegzése. Ez a kötet egyszerre lezárása és új kezdete annak a folyamatnak, amelyet évekkel ezelőtt kutatókkal, aktivistákkal és közösségi szereplőkkel közösen indítottunk el. Megerősíti annak a munkának a jelentőségét, amely a roma jelenlét láthatóságát, történeteinek méltó helyét és a közterekben betöltött szerepét kívánja újraértelmezni. Mert minden egyes feltárt tábla, szobor, emlékmű vagy kopjafa közelebb visz ahhoz, hogy a roma közösség történetei végre méltó helyet kapjanak a magyar közterek világában, ott, ahol mindig is helyük volt.

Amikor a kutatás elindult, egyik résztvevő sem gondolta volna, hogy mindabból, ami akkor még csupán remény, szándék és szakmai kíváncsiság formájában létezett, ilyen jelentőségű és Európa-szerte egyedülálló vállalkozás nő ki. Senki nem látta előre, hogy az első terepbejárások, a kezdeti adatgyűjtések és a közösségi beszélgetések végül országos kiterjedésű, több évig tartó munkává formálódnak, amely alapjaiban változtatja meg azt, ahogyan a roma emlékezetről és köztéri jelenlétről gondolkodunk. A kutatók, aktivisták és közösségi vezetők közös útját rengeteg munkaóra, több tízezer megtett kilométer és számtalan személyes találkozás kísérte, és mindez együtt tette lehetővé, hogy ma Magyarország köztereiről árnyaltabb, gazdagabb és igazabb kép álljon előttünk.

A kutatás sok tekintetben úttörő. Nem csupán azért, mert ez az első olyan átfogó vizsgálat, amely rendszerszerűen feltérképezi a roma vonatkozású köztéri alkotásokat Magyarország teljes területén, hanem azért is, mert egyedülálló módon közösségi alapú. Romák indították el, romák végezték, és a roma közösségek tudására, emlékezetére és helyi tapasztalataira épült. Olyan kutatásról van szó, amelynek központi célja a roma narratívák, hősök, történetek és identitások méltó megjelenítése azokban a terekben, amelyek hagyományosan a többségi történelem lenyomatai. A feltárás során létrehozott, bárhonnan elérhető, kereshető online adatbázis pedig nemcsak a kutatást segítette, hanem a jövő számára is biztosítja a roma emlékezet strukturált, hozzáférhető és látható formáját.

A kutatás elindulása és kiteljesedése a **Tom Lantos Intézet** nélkül nem valósulhatott volna meg. Az Intézet több éven át nyújtott financiális, szakmai és intézményi támogatást, és kezdettől fogva abban hitt, hogy ez a vállalkozás nem pusztán egy lezárható projekt, hanem a roma közéletben sajnos sokszor megszokott, rövid távú „projektszemléletű" kezdeményezésekkel szemben egy valóban élő, fejlődő, jövőbe mutató folyamat.

Az Intézet jelenlegi és korábbi munkatársai külön köszönetet érdemelnek. Jelenlétük, figyelmük és szakmai támogatásuk végigkísérte a kutatás minden szakaszát. Úgy segítették az előrehaladást és a megvalósulást, hogy közben nem korlátozták a kutatók elképzeléseit, teret adtak a közösségi megközelítésnek és azoknak a módszertani kísérleteknek, amelyek a kutatás természetes, organikus fejlődését tették lehetővé. Ez a bizalmon és partnerségen alapuló támogatási forma ritka és példaértékű, és döntő szerepe volt abban, hogy a munka fázisról fázisra bővülhessen és nemzetközileg is kiemelkedő eredményeket hozzon létre.

Külön köszönet illeti **Török Ildikót**, a Tom Lantos Intézet korábbi Romák emberi és állampolgári jogai program programvezetőjét, aki a kutatás gondolati alapjait lefektette, és elsőként fogalmazta meg azt az igényt, amelyből ez a többéves munka kinőtt. Az általa kidolgozott koncepció tette lehetővé, hogy a roma közösségek köztéri jelenlétét ne elszigetelt példákban, hanem rendszerszintű vizsgálatban értsük meg.

Mély hálával emlékezünk **Setét Jenőre**, akinek munkája és szellemi hagyatéka a projekt egészét áthatotta. Jenő nélkül a kutatás nem válhatott volna a szó legmélyebb értelmében közösségi folyamattá. Mindig hangsúlyozta a roma önreprezentáció jelentőségét, és fáradhatatlanul dolgozott azért, hogy a roma hősök és történetek méltó helyet kapjanak Magyarország közterein. Tragikus, hogy a könyv első kiadását már nem élte meg, mégis meghatározó része mindannak, ami ebben a kötetben megjelenik. Az ő gondolatai és filozófiája adtak irányt és tartották egyben a kutatás szellemi kereteit akkor is, amikor már nem tudott velünk tartani a hosszú terepmunkai utakon. Végül, de semmiképp sem utolsósorban köszönetet mondunk **Dr. Bogdán Péternek**, aki a kutatás egyik legmeghatározóbb alakja és szellemi motorja volt.

Péter nemcsak kutatótársunk, hanem közeli barátunk is. Munkabírása, szellemi igényessége és elkötelezettsége nélkül maga a kutatás sem formálódhatott volna olyan átfogóvá és megalapozottá, amilyen végül lett. Sok álmatlan éjszakát töltött azzal, hogy mindaz, amit feltártunk és összegyűjtöttünk, a lehető legpontosabban, a legszebb és legtisztább magyarsággal kerüljön rögzítésre egy olyan témában, amelyről korábban kevesen írtak ilyen alapossággal vagy belső rálátással. Az ő kitartó, aprólékos és alapos munkája tette lehetővé, hogy a kutatás során összegyűlt adatokból rendezett, értelmezett és mindenki számára hozzáférhető tudás váljon, mind a terepmunkában, mind az online adatbázisban. Péter szellemi jelenléte, gondolkodása és igényessége a teljes folyamatot összefogó és előre vivő erő volt, amely a munka minden szakaszában érezhető marad.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés – A láthatóvá válás üzenete ... 8
- Nemzetiségek köztéri megjelenésének kérdésköre ... 8
- Egy kutatássorozat története ... 9

A kutatás keretei, kérdései és célkitűzései ... 12
- Kutatási kérdés és a célok meghatározása ... 12
- A köztér fogalma a kutatásban ... 12
- A roma vonatkozású köztéri alkotások típusai ... 12
- Szóhasználati megjegyzés ... 13
- Mi számít roma köztéri alkotásnak? ... 13
- A feltárás lépései ... 14

Kutatási eredmények ... 15
- A roma köztéri alkotások átadásának időbeli alakulása ... 16
- A roma köztéri alkotások fajtái ... 17
- A roma köztéri alkotások témái ... 20
- A kezdeményezők szerepe a köztéri emlékhelyek létrejöttében ... 24

A láthatóság terei és korlátai – záró gondolatok a roma köztéri emlékezetről ... 26

Irodalom ... 27

Ábrák jegyzéke ... 28

Roma köztéri alkotások jegyzéke ... 29

BEVEZETÉS – LÁTHATÓVÁ VÁLÁS ÜZENETE

Az Alaptörvény rögzíti, hogy a nemzetiségek Magyarországon államalkotó tényezők, jogaik és kulturális örökségük védelme pedig alkotmányos kötelezettség. Az Alaptörvény felhatalmazása alapján, a részletszabályok megalkotása érdekében született meg a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény, amely tizenhárom nemzetiséget ismer el: a romákat, a németeket, a románokat, a szlovákokat, a horvátokat, a szerbeket, az ukránokat, a lengyeleket, a görögöket, a bolgárokat, a szlovéneket, a ruszinokat és az örményeket. A roma nemzetiség megjelölés a Magyarországon élő különböző roma/cigány közösségeket egyaránt magában foglalja.

A nemzetiségi törvény preambuluma hangsúlyozza, hogy *„a nemzetiségek a magyar politikai közösség részei, államalkotó tényezők, a kulturális sokszínűség, a nyelvi különbözőség nem a megosztottság, hanem a gazdagodás forrása, a nemzetiségek által létrehozott kulturális értékek Magyarország kulturális örökségének szerves részei…”*.

A nemzetiségi közösségek évszázadok óta hazánkban élnek, az ország történelmében mindig fontos szerepet játszottak. Részt vettek a nagy szabadságküzdelmekben (például a Rákóczi-szabadságharcban, az 1848–49-es és az 1956-os forradalomban és szabadságharcban), és jelentős hatással voltak a közéletre, a gazdaságra, valamint a kultúrára, legyen szó irodalomról, zenéről, képzőművészetről vagy egyéb művészeti területekről. Magyarországi jelenlétük, kiemelkedő szerepük és jogaik a múltban, a jelenben és a jövőben egyaránt megkérdőjelezhetetlenek. Nem vonható kétségbe az sem, hogy hazánk közterein – ahol jut hely a magyar történelem szinte teljes egészére való emlékezésnek – joguk van megjeleníteni saját narratíváikat, történeti és kulturális emlékezethelyeiket.

Pontosan nem tudjuk, mikor érkeztek a romák/cigányok Magyarország területére; oklevelek bizonyítják, hogy hazánkban már a 15. században jelen voltak e közösségek. Magyarországi megjelenésük azonban feltehetően még korábbra, a 14. századra tehető, e század második felétől kezdve ugyanis a forrásokban már felbukkannak olyan hely- és személynevek, amelyek a cigány népnévből származtathatók (Tóth, 2004). Ez azt jelenti, hogy a roma és nem roma közösségek együttélésének legalább hatszáz éves története íródik itt, a Kárpát-medencében. E hosszú közös múlt öröksége az is, hogy napjainkban a roma közösségek egyre erősebben fogalmazzák meg igényüket: szeretnék, ha a roma–nem roma közös történelem méltó módon jelenne, jelenhetne meg a közterekben. Fontosnak tartják továbbá, hogy roma és nem roma állampolgárokként megismerhessük és megmutathassuk egymásnak azokat a roma hősöket és emblematikus történelmi pillanatokat, akik és amelyek mind a cigány, mind a nem cigány közösségek életét formálták.

Az ilyen emlékezési formák nemcsak a roma identitás erősödését segíthetik, hanem hozzájárulhatnak a többségi társadalom szemléletének formálásához is. A közterekben megjelenő pozitív példákon keresztül a nem roma közösség közelebb kerülhet a magyarországi cigány közösséghez, és nyitottabban, elfogadóbban tud azonosulni velük.

Ugyanakkor fontos hangsúlyoznunk, hogy a romák köztéri jelenlétre irányuló törekvése, vagyis annak igénye, hogy a közösségük által fontosnak tartott alkotások, bármilyen témát érintsenek is, méltó helyet kapjanak a közterekben, önmagában is legitim és méltányolandó cél. Ez akkor is igaz, ha e megjelenések közvetlenül nem erősítik az etnikai csoportok közötti békés együttélést. A roma köztéri emlékhelyek ugyanis óhatatlanul hozzájárulnak a roma identitásépítéshez és önképformálódáshoz. Emellett a roma jelenlét a közterekben a nemzetiségi közösség közhatalomhoz való viszonyának szimbolikus kifejeződését is jelenti. Ezáltal felveti azt a fontos kérdést: vajon van-e a romáknak lehetőségük és joguk saját magukról szólni, saját történetüket elmondani, saját narratívájukat alakítani? Vagy tovább él az a több évszázados gyakorlat, amelyben a nem romák határozzák meg a roma közösség képét, és ők tartják kézben a roma identitás értelmezését? Ahhoz azonban, hogy egyre több, a romákhoz kapcsolódó köztéri alkotás születhessen, elengedhetetlen a fenti kérdések mentén megvizsgálni, hogyan valósul meg a romák köztéri jelenléte hazánkban. Vajon hol és milyen formában kapnak helyet a roma közösséghez köthető emlékek és alkotások Magyarország közterein? E gondolat jegyében indult el az a kutatás, amely feltérképezte országunk közterein, és arra kereste a választ, milyen mértékben és milyen módon jelennek meg bennük a romákhoz kötődő művek és emlékezeti formák.

NEMZETISÉGEK KÖZTÉRI MEGJELENÉSÉNEK KÉRDÉSKÖRE

A romák köztéri jelenléte körüli kérdések ugyanakkor tágabb összefüggésrendszerbe illeszkednek. Amit ugyanis a roma közösség megfogalmaz, a saját történelem és kultúra láthatóvá tételének igénye, a közös múlt méltó megjelenítése, az önazonosság nyílt vállalása a közterekben, az minden nemzetiség számára alapvető jelentőségű. A közterek emlékezeti tere ugyanis nemcsak a többségi társadalom történetét hivatott bemutatni, hanem a benne élő közösségek sokszínűségét is. Mielőtt a roma közösség konkrét tapasztalataira és a kutatás részleteire kitérünk, érdemes röviden áttekinteni, milyen általános szempontok határozzák meg a nemzetiségek köztéri megjelenésének kérdéskörét. A közterek nem csupán a történelem díszletei, hanem az együttélés látható terei és a társadalmi sokszínűség tükrei is egyben.

Magyarország közterein – az utcákon, tereken, parkokban és középületekben – hagyományosan olyan szobrok, emléktáblák és emlékművek kaptak helyet, amelyek a magyar állam történelméhez, kiemelkedő személyiségeihez vagy legfontosabb kulturális eseményeihez kötődnek. Ám mivel nem léteznek etnikailag homogén nemzetállamok, ahol csak egyféle népcsoport él, természetes módon igény támad arra, hogy a közterek ne csupán a többségi társadalom történetét jelenítsék meg, hanem a sokféleséget, a kulturális interakciókat és a nemzetiségi közösségek hozzájárulását is a közös kultúrához. A közterekről elsődlegesen az állam rendelkezik (önkormányzatain keresztül), ezért kiemelt felelőssége van abban, miként ismeri el a területén élő közösségek sokszínűségét (Harlov-Csortán és Lajtai, 2018). Bár a köztéri emlékezés alakításában civil szervezetek és magánkezdeményezések is részt vehetnek, erőforrásaik és befolyásuk általában jóval szűkebb, így a döntő szerep az államhatalom kezében marad.

Felmerül a kérdés: miért fontos, hogy a multikulturalitás köztéri formában is megjelenjen? Mert minden nemzetiségnek lehet saját narratívája a közös múltról, különösen akkor, ha a történelem során a többségi társadalom képviselői elnyomták őket, vagy emberi jogi jogsértéseket követtek el velük szemben (Shaheed, 2013). A romák esetében ez a szempont különösen hangsúlyos, hiszen évszázadokon át gazdasági, politikai és társadalmi marginalizációt szenvedtek el. Amikor az állam hajlandó köztéri alkotások révén is elismerni és reprezentálni ezeket a sérelmeket, nemcsak tiszteletét fejezi ki a múlt áldozatai iránt, hanem azt is üzeni, hogy a jövőben az együttműködés demokratikus útját választja, illetve e tetteket feltárja és megmutatja az utókor számára. A köztéri emlékezés így válik a megbékélés és a harmonikus együttélés egyik eszközévé.

A köztéri jelenlét ugyanakkor nem kizárólag a múltbeli sérelmek felidézéséről szól. Ugyanilyen jelentőséggel bírnak a nemzetiségi közösségek kiemelkedő kulturális, történelmi vagy sportteljesítményeit megörökítő alkotások. Egy roma művész, zenész, színész vagy sportoló emlékműve, szobra vagy emléktáblája nemcsak a közösség büszkesége, hanem segíti a többségi társadalom előítéleteinek lebontását is (Bogdán et al., 2019). Az ilyen emlékhelyek révén a nemzetiségi közösségek tagjai nem kirekesztett helyzetűként, hanem a társadalom értékes részeként tekinthetnek önmagukra.

Fontos kérdés az is, mennyire egyértelmű egy adott köztéri alkotás kapcsolata a nemzetiségi közösséggel. Előfordul, hogy a nemzetiségi kötődés nincs kifejezetten feltüntetve, így az alkotás jelentése csak egy szűkebb közösség vagy a szakavatottak számára azonosítható (Harlov-Csortán és Lajtai, 2018). Minden elemzésnél figyelembe kell venni ezért, mennyire nyilvánvaló az, hogy mely közösséghez kötődik az adott emlékhely. Ugyanígy vizsgálni kell az alkotás és a tér kapcsolatát: van, hogy egy helyhez szorosan kapcsolódó esemény indokolja a köztéri alkotás felállítását, máskor inkább a városkép vagy az üzenetközvetítés szempontjai játszanak szerepet (Harlov-Csortán és Lajtai, 2018).

A nemzetiségi köztéri alkotásoknál különösen fontos a közösség bevonása. Önreprezentáció nem létezhet részvétel nélkül: egy emlékhely akkor hiteles, ha létrejöttében a nemzetiségi közösség tagjai és szervezetei is aktívan részt vesznek. A roma köztéri alkotások esetében is alapvető kérdés, hogy a helyi döntéshozók és a roma közösség képviselői közösen álltak-e ki az adott emlékhely létrejötte mellett. Az ENSZ Kulturális Jogok Különleges Jelentéstevője is hangsúlyozza: a valódi részvétel szorosan összekapcsolódik az egyenlő hozzáférés és az önazonossághoz való jog gyakorlásával (Shaheed, 2013). A nemzetiségi köztéri emlékezés általános szempontjai tehát világosan mutatják: a közterek egyszerre szolgálják a múlt feldolgozását, a jelen értékeinek elismerését és a jövőbe vetett közös bizalom megerősítését. Az is elmondható, hogy az együttélés reprezentatív, „látható” formája, jelképe az egymás iránt érzett tiszteletnek. E keretben különösen fontos annak feltárása, miként valósul meg mindez a roma közösség esetében, amelynek történelmi jelenléte Magyarországon évszázadokra nyúlik vissza, mégis sokáig háttérbe szorult, nem jelent meg a közterek világában. A következőkben ezért annak a kutatásnak a történetét idézzük fel, amely először vállalkozott arra, hogy átfogóan feltérképezze a romák köztéri emlékhelyeit, bemutassa létrehozásuk körülményeit, és rávilágítson társadalmi jelentőségükre.

EGY KUTATÁSSOROZAT TÖRTÉNETE

E könyv fejezetei is hangsúlyozzák, hogy a romákhoz kapcsolódó köztéri alkotások kérdése nem új keletű kérdés, még annak ellenére sem, hogy az általunk végzett kutatás tekinthető az első igazán átfogó vizsgálódásnak ezen a téren Magyarországon. Vannak példák egészen korai emlékművekre, amelyek a többségi társadalom kezdeményezésére jöttek létre, de más kutatások rámutattak arra is, hogy a romák korai közösségi szerveződései között is szerepelt célként például az, hogy a közösség kiemelkedő személyiségeinek méltó emléket állítsanak (Bak, 2020). A közterekben való megjelenés az idő előrehaladtával elsősorban helyi kezdeményezések mentén folyamatosan elő-előbukkant, és szűkebb roma közösségi eseményeken visszatérő téma volt mint közösségszervező kezdeményezés. Ezek azonban inkább alkalmi jellegűek voltak, és esetükben kevésbé beszélhetünk még hosszú távú stratégiai célokról.

A könyv témájául szolgáló kutatás végül több egymást ismerő, de egymástól függetlenül tevékenykedő roma értelmiségi, polgárjogi aktivista és civil közösségi vezető kezdeményezésére indult el, amelynek a Tom Lantos Intézet nyújtott elsősorban platformot, illetve támogatta anyagilag és szakmailag. A kutatás alapkoncepciója Török Ildikótól[1] származik, aki a kutatássorozat indulásakor a Tom Lantos Intézet Romák emberi és állampolgári jogai programvezetője volt. A projekt 2018-ban nyílt felhívással indult.

A Magyarország egész területére kiterjedő kutatást megelőzte a fővárosra korlátozódó, „Romák a budapesti köztérben” című vizsgálódás. Ennek keretében a kutatók, Harlov-Csortán Melinda és Lajtai Mátyás azt vizsgálták, miként jelenik meg a roma közösség szerepe, történelme és kulturális gazdagsága Budapest világörökségi területein, vagyis azokon a helyszíneken, amelyek a magyar nemzet történelmi és kulturális örökségét hivatottak megjeleníteni.

[1] *Török Ildikó 2017–2019, majd 2022–2024 között vezette a Tom Lantos Intézet „Romák emberi és állampolgári jogai” című programját. Jelenleg a Romaversitas ügyvezető igazgatója.*

A kutatás eredményei világossá tették, hogy a szigorúan vett világörökségi helyszíneken – a Nehru-parti Roma holokauszt-emlékmű kivételével – a hazai cigányság szinte egyáltalán nem jelenik meg. Maga az emlékmű is csupán e 20. századi tragédiára utal, miközben a magyarországi roma történelem azt megelőző és követő korszakai a főváros e területén is teljesen láthatatlanok maradnak. A projektet nyílt szakmai beszélgetés zárta, amelyen részt vettek a kutatás készítői és a roma közélet több kiemelkedő alakja. Köztük volt Setét Jenő is, aki határozottan megfogalmazta azt az igényt, hogy a roma közösségnek joga van saját hőseit és történelmét méltó módon megjeleníteni az ország közterein. Ez az est nemcsak lezárása volt a budapesti kutatásnak, hanem egyben elindítója is annak a többéves folyamatnak, amelyhez hasonló kezdeményezésre Magyarországon és nemzetközi szinten is alig akadt még példa.

A beszélgetést követően hamar világossá vált, hogy mi számos roma aktivista és kutató közös célja: teljes képet kívántak alkotni a roma vonatkozású köztéri alkotásokról. Fontos ugyanis tudni, hogy kiknek vagy milyen eseményeknek létezik már emlékműve/emlékhelye, és ezek hol találhatók. Csak így válhatnak láthatóvá a „fehér foltok" területi és tematikus értelemben egyaránt. A jövőben a roma közösség erőfeszítéseit e hiátusok kitöltésére érdemes összpontosítani a szélesebb körű köztéri jelenlét érdekében. 2019-ben a projekthez csatlakozott Bogdán Péter, Molnár István Gábor és a már említett Setét Jenő. Hármójuk közös vonása, hogy bár különböző utat jártak, de közös célokat követtek: elsősorban roma aktivistaként dolgoztak, és életüket a roma közösségek felemelkedésének szentelték. A roma történelem, kultúra és közélet terén kiemelkedő a jártasságuk, ami jelentős mértékben elősegítette, hogy a kutatás szélesebb perspektívából immár nagyobb térben, átfogóbban folytatódhassék.

A vizsgálódás köre ekkor már nem csupán a szűk belső budapesti kerületekre korlátozódott, hanem az egész fővárosra kiterjedt. A kutatássorozat e szakaszában fektették le a résztvevők a kutatás módszertani és elméleti alapjait. A kutatócsoport nagymértékben támaszkodott saját, széles körű kapcsolati hálójára és személyes ismereteire, amelyeket később online kutatással egészítettek ki. Már ekkor elhatározták, hogy minden egyes köztéri alkotást személyesen is felkeresnek, és fotókkal dokumentálnak, hiszen csak így tárhatók fel olyan fontos részletek, mint az adott emlékhely állapota, közvetlen környezete vagy éppen a megközelíthetősége. A kutatók a köztéri alkotások feltérképezése mellett arra is figyeltek, hogy interjúkat készítsenek olyan roma közéleti személyiségekkel, akik valamilyen módon közreműködtek egy-egy emlékhely létrejöttében. Fontos szempont volt az is, hogy a kutatás a roma közösség igényeit szolgálja: az eredmények bemutatásával ösztönözni kívánták a döntéshozókat és a roma aktivistákat arra, hogy újabb és újabb köztéri alkotásokat kezdeményezzenek. A projektnek ez a fázisa publikált munkaanyaggal és szakmai kerekasztal-beszélgetéssel zárult. Emellett az egyik szerző, Molnár István Gábor tematikus városi sétákat is szervezett, ahol a séta útvonalán található köztéri alkotások történetét, illetve a megörökített személyek életútját mutatta be az érdeklődőknek.

A fővárosra fókuszáló fázist követően gyakorlatilag eldőlt, hogy a kutatási projekt folytatódni fog, immár országos szinten. Az alapkoncepció, a közösségi alapú kutatás megmaradt, az alkalmazott módszertani keretekkel együtt. A kutatás országos szakasza 2020-ban indult, ekkor csatlakozott a korábbi három kutatóhoz Fejős László is, aki ebben az időben a Tom Lantos Intézet roma programjának munkatársaként dolgozott. Emellett olyan elismert szakértők is véleményezték a kutatást, mint Daróczi Ágnes és Bak Árpád.

A korábbi gyakorlatnak megfelelően a munka kettőssége is megmaradt: egyfelől klasszikus íróasztal mögött végezhető történeti feltárás, másfelől terepmunka volt, amely során a kutatók személyesen látogatták meg és dokumentálták az ország különböző emlékhelyeit. Ekkor indult el még tudatosabban az az adatbázis-építés is, amely segített a kutatási helyszínek meghatározásában, illetve a kutatók igyekeztek elektronikus formában is gyűjteni, rendszerezni a köztéri alkotásokkal kapcsolatos adatokat. Ebben az időszakban a kutatás közösségi médiában való megjelenése is tovább erősödött, elsősorban Setét Jenő munkájának köszönhetően. Az általa készített terepbeszámolók rendkívül népszerűvé váltak, és nemcsak szélesebb közönséget szólítottak meg, hanem az új emlékhelyek feltárását is segítették.

A pozitívumok mellett azonban komoly nehézségek is adódtak. Az emlékhelyek országos feltérképezése idején zajlott a globális COVID-pandémia, ami súlyosan megnehezítette a terepmunkát. A projektet emiatt többször is újra kellett tervezni, és a tervezettnél hosszabb időt vett így igénybe e kutatási szakasz lezárása. Többször is előfordult, hogy a kutatóknak a különböző korlátozások miatt nem sikerült bizonyos helyekre bejutniuk – annak ellenére, hogy a pandémia időszakát kivéve szabadon látogatható terekről volt szó. Végül 2021 végén zárult le ez a fázis, amikor is *Roma reprezentáció Magyarország közterein* címmel könyv formájában megjelent a feltárt adatok és a terepmunka során készült fotók jelentős része. A kiadvány célja az volt, hogy a kutatás eredményeit minél szélesebb körben ismertté tegye. Ez a 2021-ben – a Tom Lantos Intézet és az Idetartozunk Egyesület gondozásában – megjelent publikáció volt e kötet első kiadása.

Az már ekkor látható volt, hogy az országos horizontú kutatás a pandémia ellenére is népszerűnek bizonyult, sőt inspirációként szolgált néhány új köztéri alkotás kezdeményezéséhez. Az ország egyre több helyéről érkezett információ arról, hogy roma közösségek emléket állítottak a településükön, amelyhez az ötletet a projektről szóló beszámolók nyújtották. A projekt következő fázisa ezért a „népszerűsítés" volt, amelyhez egyrészt modern, másrészt tradicionálisabb módszereket is alkalmaztak. Sajnos a kiadást követő év, 2022 legelején az egyik kutatótárs, Setét Jenő, az 50. születésnapját követően tragikus hirtelenséggel elhunyt. A három másik kutató annak tudatában, hogy mennyire fontos volt társuknak a projekt folytatása, nem adták fel a korábban közösen kitűzött célokat. 2022-ben a feltárt és lefotózott köztéri alkotásokból kereshető, térkép alapú online adatbázis készült a Tom Lantos Intézet gondozásában (https://romakozter.tomlantosinstitute.hu/). Emellett a kutatók országjáró körútra indultak, ahol bemutatták a kutatás eredményeit, valamint az online adatbázist. Az új köztéri emlékművekről érkező híreket követve folytatták az adatgyűjtést, és naprakészen tartották az alkotásokat összegző katasztert. Fontos hangsúlyozni, hogy az elkészült kereshető adatbázis önmagában is úttörő és innovatív kezdeményezés, mind hazai, mind nemzetközi viszonylatban. Magyarországon több olyan kataszter létezik, amely köztéri alkotásokat gyűjt, ám csak nagyon kevés készült tematikus szempontok mentén. Példaként említhető a Történettudományi Intézet támogatásával létrejött Trianon 100 projekt, amely térképes adatbázisban gyűjti össze a Magyarország településein található Trianon-emlékműveket (https://trianon100.hu/emlekmuvek) vagy a Magyar Nemzeti Levéltár adatbázisai közül (https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/gyujtemeny/roma-leveltar).

A hasonló gyűjtemények nemzetközi szinten is ritkaságnak számítanak. A már meglévő gyűjtemények többnyire a világ különböző pontjain tapasztalt elnyomási formák emlékeit dolgozzák fel. Ilyen például az amerikai Southern Poverty Law Center *Whose Heritage?* című katasztere (https://www.splcenter.org/whose-heritage-map/), amely az Egyesült Államokban található konföderációs, illetve a rabszolgasághoz kötődő emlékműveket térképezi fel. Európában a francia Université Paris 8 és az angol University of Exeter közösen vezetett *Cast in Stone* (Kőbe vésve) című projektje említhető, amely a kolonializmus köztéri emlékeit gyűjtötte össze egy adatbázisban (https://castinstone.exeter.ac.uk).

Az elmúlt években tapasztalt, folyamatosan gyarapodó számú roma köztéri alkotás hívta életre a projekt jelenlegi fázisát, amelynek eredményeként megszületett ez a második kiadás. A munkát 2024-ben és 2025-ben Fejős László és Molnár István Gábor folytatta. A korábbi gyakorlatot követve az újonnan feltárt helyszíneket előbb alapos adatgyűjtéssel azonosították, majd terepmunka keretében személyesen is felkeresték, és fotókkal dokumentálták. Bár az első kiadás megállapításai négy év elteltével is nagyrészt helytállóak maradtak, az emlékhelyek számának látványos növekedése indokolttá tette a kötet átdolgozását, kiegészítését, és bizonyos pontokon az újragondolását is. Az új verzió célja nemcsak az volt, hogy naprakészen mutassa be a kutatás eredményeit, hanem az is, hogy a 2021-es kiadásra érkezett visszajelzések alapján befogadhatóbbá tegye a könyvet a laikus érdeklődők számára is.

Ezért a kötet nem csupán új adatokkal bővült, hanem szerkezete és külleme is megújult. A második felében található képalbum szintén gazdagodott: az új roma köztéri alkotások mellett számos korábban kimaradt emlékhely is helyet kapott benne.

A második kiadás így egyszerre tekinthető az eddigi kutatások összegzésének és egy új kezdetnek, amely megerősíti a vállalkozás jelentőségét, és további irányokat jelöl ki a jövőbeli kutatások és az emlékezés számára is.

A KUTATÁS KERETEI, KÉRDÉSEI ÉS CÉLKITŰZÉSEI

KUTATÁSI KÉRDÉS ÉS A CÉLOK MEGHATÁROZÁSA

A kutatás a 2025. szeptember 30-ig átadott roma vonatkozású köztéri alkotásokat és emlékhelyeket öleli fel. A vizsgálatok kezdetén még nem állt rendelkezésre olyan átfogó, teljességre törekvő adatbázis, amely pontos képet adott volna arról, hol találhatók a fővárosban és az ország különböző részein ilyen emlékhelyek. Nem volt ismert az sem, hogyan oszlanak meg tematikailag ezek az alkotások, mely témákat emeltek ki elsősorban a nem roma kezdeményezők vagy éppenséggel mit tartott fontosnak megjeleníteni maga a roma közösség. Ezért a kutatás központi kérdése így fogalmazódott meg: *Hol és hogyan jelennek meg a roma közösséghez köthető alkotások Magyarország közterein?*
Ennek megválaszolására a vállalkozott a többéves kutatás. A kutatók elsődleges célja ugyanis az volt, hogy feltérképezze a roma tematikájú köztéri alkotásokat Magyarország egész területén, és átfogó képet adjon témájukról, jellegükről, illetve, amennyiben lehetséges, keletkezésük körülményeiről. Kiemelt figyelmet fordítottak mindemellett arra is, hogy minél több esetben azonosíthatók legyenek azok a szereplők, akik részt vettek az emlékhelyek létrehozásában, és amennyire csak lehet, feltárhatók legyenek a roma és nem roma közösségek közötti „érdek-" és „hatalmi" viszonyok e köztéri alkotások létrehozásának a folyamatában.
A kutatás hosszabb távon a romák és nem romák közötti párbeszéd előmozdítását is kívánja szolgálni. Az összesített adatok és a bemutatott példák segítségével kirajzolódnak azok a törésvonalak, amelyek egy-egy emlékhely kapcsán keletkeznek, és világosabbá válik, hogyan lehet ezeket tudatosan felszámolni. Végső soron közvetetten az is a vizsgálat céljává vált, hogy támpontot adjon a jövő roma vonatkozású köztéri alkotásainak létrehozásához. A különböző esetekből levonható tanulságok világosan megmutatják, melyek az elkerülendő „rossz gyakorlatok", és melyek azok a „jó példák", amelyek követése a jövőben értékes, maradandó emlékhelyek megszületését teheti lehetővé.

A KÖZTÉR FOGALMA A KUTATÁSBAN

A kutatás középpontjában, ahogy az eddigi bevezetőből is kiderült, a közterek álltak. Bár első pillantásra magától értetődőnek tűnhet, mit nevezünk köztérnek, a kutatók számára ennek meghatározása jelentette az egyik legnagyobb dilemmát. Gyorsan világossá vált, hogy a vizsgálatnak nemcsak a köztulajdonban lévő terekre kell kiterjednie, hanem bizonyos magántulajdonban lévő, de közfunkciót betöltő helyszínekre is. Az is nyilvánvaló lett, hogy sok esetben nem lehet egyértelműen eldönteni, egy adott tér köz- vagy magántulajdonban van-e, ezért a tulajdonviszonyokon alapuló megközelítést a kutatás elvetette. A dilemma feloldásához a kutatók visszatértek a vizsgálat alapcéljaihoz: azt akarták, hogy eredményeik minél szélesebb közönség számára elérhetők legyenek, és egyben kiindulópontként szolgáljanak későbbi kutatások számára. Végül emiatt is egy szélesebb spektrumú meghatározás mellett döntöttek, amely az egyén és a hozzáférhetőség szemszögéből közelítette meg a vizsgálat tárgyát. Elsősorban azok a terek kerültek a kutatók látókörébe, amelyek funkciójuknál és használatuknál fogva valóban a közösséget szolgálják, és bárki számára hozzáférhetők. Ide tartoznak például a köztulajdonban álló intézmények külső és belső terei, de egy kávézó terasza is, amely ugyan magántulajdon, nyitvatartási időben mégis közfunkciót tölt be.
E megközelítésbe végül a temetők is bekerültek. Ezek az emlékhelyek egyszerre bírnak magánfunkcióval, hiszen a családtagok emlékeznek ott szeretteikre, ám van közfunkciójuk is, különösképpen akkor, amikor emlékműveket állítanak ott. A kutatás számára éppen ez a kettősség bizonyult az egyik legélesebben körvonalazódó tanulságnak. A temetők vizsgálata ugyanis rávilágított egy sajátos, több helyszínen is megfigyelhető elnyomási gyakorlatra, méghozzá arra, hogy a roma emlékezetnek több településen a temetők maradtak az egyetlen színterei.

A ROMA VONATKOZÁSÚ KÖZTÉRI ALKOTÁSOK TÍPUSAI

Miután a kutatás meghatározta, mit tekint köztérnek, a következő kérdés az volt, milyen formákban jelenik meg e terekben a roma emlékezet. A roma közösséghez köthető köztéri alkotások ugyanis rendkívül sokfélék, és csak azok pontos tipológiai meghatározásával válhatott láthatóvá a magyarországi emlékezeti formák teljes gazdagsága. Az emlékezés mindig – konkrét és metaforikus – helyekhez kapcsolódik, erre utal Pierre Nora széleskörűen használt fogalma, a *lieu de mémoire* is (Nora, 2009). A roma történelem esetében ugyanakkor nemcsak az emlékezés, hanem a felejtés társadalomtudományi fogalmát (Székely, 2010) is fontos kiemelni, mivel utóbbi jól érzékelteti, hogy a romáknak sokszor nem volt lehetőségük arra, hogy saját történelmüket vagy közösségeik kollektív emlékezetét helyi, nemzeti vagy transznacionális szinten megjeleníthessék. Az már a kutatás elején világosan látható volt, hogy a roma közösséghez köthető köztéri alkotások számos formában jelennek meg Magyarország különböző településein. Ezek az emlékhelyek egyszerre őrzik a múlt eseményeit, tisztelegnek a közösség kiemelkedő alakjai előtt, és különböző módokon, de hozzájárulnak a roma kultúra láthatóságának növeléséhez is.
A kutatás során a következő típusok, műfajták kerültek a vizsgálat középpontjába:

- **Emlékművek** – nagyobb szabású, többnyire szimbolikus jelentőségű alkotások, amelyek egy közösségi élményre vagy történelmi eseményre hívják fel a figyelmet.
- **Emléktáblák** – kisebb méretű, szöveges formában rögzített megemlékezések, amelyek helyhez kötötten ideznek fel egy személyt vagy eseményt.

- **Szobrok** – figurális ábrázolások, amelyek egy-egy roma személyiségnek, hősnek vagy művésznek állítanak emléket.
- **Kopjafák** – hagyományos, faragott faemlékek, amelyek sajátos szimbolikájukkal a roma és a magyar népi kultúra érintkezési pontjait is megmutatják.
- **Köztéri festmények és szekkók** – falakon, középületeken vagy közösségi tereken megjelenő képzőművészeti alkotások, amelyek látványosan kapcsolják össze a roma kultúrát a városi környezettel.
- **Plakettek és domborművek** – átmenetet képeznek az emléktáblák és a szobrok között, vizuális és szöveges formában egyaránt hordozva az emlékezet üzenetét.
- **Vallási jelképek** – feszületek, keresztek, kápolnák, külső oltárok vagy kisebb emlékhelyek, amelyek a roma közösség hitéletének köztéri lenyomatai.

Ezek együtt rajzolják ki azt a sokszínű emlékezeti hálót, amelyben a roma múlt és jelen a magyar köztereken megjelenik. A fent felsorolt alkotások közül a köztérnevek vizsgálata tudatosan kimaradt. Egyrészt a névazonosság miatt nyelvi és helytörténeti bizonytalanságok merülhetnek fel: alapos kutatás nélkül nem dönthető el, hogy egy-egy köztér valóban roma személy emlékére kapta-e a nevét. Másrészt az köztérnevek ritkán jelenítik meg közvetlenül a roma közösséget vagy annak tagjait, ezért országos szintű elemzésük nem fért a vizsgálat keretei közé. Ennek tipikus példája a VIII. kerületi Dankó utca, amely eredetileg Dankó Pista utca lett volna. Lakossági tiltakozásra született e kompromisszumos megállapodás, hogy „csak" Dankó legyen.
Bár több köztéri alkotás is romákról elnevezett vagy romák által alapított, illetve üzemeltetett intézmény területén található, azok szintén nem képezték a kutatás tárgyát. Ennek oka hasonló az utca- és köztérnevek esetén felmerült dilemmához. Az intézmények vizsgálata újabb, önálló kutatás része lehet, amelyre a jelenlegi projekt keretében a kutatók nem vállalkozhattak.

SZÓHASZNÁLATI MEGJEGYZÉS

Az első kötetben következetesen a „roma köztéri reprezentáció" kifejezést használtuk. A visszajelzések azonban rámutattak, hogy ez a fogalom inkább a tudományos diskurzus része, és nem minden olvasó számára közérthető. Ezért a második kötetben törekedtünk arra, hogy egyszerűbb, de ugyanolyan pontos kifejezéseket használjunk, így a „roma köztéri alkotás", a „roma köztéri emlék" és a „roma köztéri emlékhely" fogalmakat alkalmazzuk felváltva, egyenértékűen. E szavak mind ugyanarra a jelenségre utalnak, de más hangsúlyokkal: az „alkotás" a művészeti jellegre irányítja a figyelmet, az „emlékhely" a közösségi és emlékezeti funkciót emeli ki, míg az „emlék" rövidebb, átfogóbb megnevezésként használható[2]. A „reprezentáció" kifejezés ugyanakkor nem tűnik el teljesen: ott alkalmazzuk, ahol a köztéri jelenlét szimbolikus, elméleti értelmezése kerül előtérbe, például a roma közösség láthatóságának, önábrázolásának vagy identitásépítésének vizsgálatakor. A szóhasználat így egyszerre marad a szélesebb közönség számára közérthető, ugyanakkor megőrzi a kutatás tudományos igényességét is.
A fogalmak pontos tisztázása után szükséges volt annak meghatározása is, hogy mit tekintünk roma köztéri alkotásnak, vagyis mely emlékhelyek kerülhetnek be a vizsgálat látókörébe.

MI SZÁMÍT ROMA KÖZTÉRI ALKOTÁSNAK?

A „köztér" fogalmának meghatározása után a kutatás egyik legérzékenyebb és legfontosabb dilemmája az volt, miként lehet eldönteni, hogy egy adott köztéri alkotás roma emlékhelynek számít-e. Ez a kérdés azért bír kiemelt jelentőséggel, mert az emlékhelyek nemcsak művészeti alkotások, hanem identitást és közösségi önazonosságot is közvetítenek, így világos szempontok nélkül könnyen bizonytalanná válhat a megítélésük. A dilemma feloldásához hasonlóan a köztér fogalmának meghatározásánál a kutatók ebben az esetben is világos kritériumrendszert állítottak fel, amely az identitás kérdésköréből indult ki.
Vannak esetek, amikor a roma kötődés könnyen azonosítható. Az alkotás egyértelmű jeleket hordoz, amelyeket a legtöbb szemlélő azonnal a roma kulturális identitással kapcsol össze. Máskor azonban, főként a személyeket ábrázoló műveknél mélyebbre kellett ásni, és nem mindig lehet külön kutatás nélkül egyértelműen meghatározni a roma vonatkozást.
A kutatás ezért két fő szempontcsoportot alakított ki: objektív és szubjektív kritériumokat.

- **Objektív kritériumok:** Ilyen például, hogy részt vettek-e romák vagy roma szervezetek az alkotás létrehozásában, kapcsolódott-e hozzá roma közösség által kezdeményezett esemény, vagy tartalmaz-e nyelvi, kulturális utalást. Bár a nyelvi kritérium Magyarországon korlátozottan alkalmazható, a kutatók fontosnak tartották figyelebe venni, hiszen több mikroközösség kiemelt feladatának tekinti a beás, a kárpáti, a romani és a szintó nyelvek ápolását.
- **Szubjektív kritériumok:** Sok köztéri alkotásnál semmilyen felirat vagy jelzés nem utal a roma kötődésre. Ezekben az esetekben döntő volt az a közösségi tudás, amely alapján maga a roma közösség tartja számon az adott személyt vagy közösséget romaként. Ez a megközelítés az önmeghatározás és a közösségi elismerés elvére épül.

Fentiek kapcsán fontos azt is kiemelni, hogy a kutatók nem tettek különbséget a cigány és roma meghatározások között, mindkét megnevezést a hétköznapokban akár saját maguk származásának a meghatározására is elfogadhatónak tartják.

[2] *További kutatások célja lehet az emlékezeti helyek (lieux de mémoire) fent idézett Pierre Nora-i fogalmát alkalmazva az emlékezés nem fizikai, hanem metaforikus színtereinek, például a romák kollektív emlékezetét megjelenítő szövegkorpuszoknak a feltárása, amelyek a közös roma történelem „helyeivé" is válhatnak (Nora, 2009).*

Összefoglalva tehát a kutatás egyszerre alkalmazott objektív és szubjektív szempontokat, és alapvetően inkluzív módszert követett. Ez azt jelenti, hogy ha a kritériumok közül akár egy is teljesült, a kutatócsoport tagjai az adott alkotást roma köztéri alkotásnak tekintették.

A FELTÁRÁS LÉPÉSEI

Miután a kutatás világosan meghatározta, mi számít roma köztéri alkotásnak, a következő lépés annak kidolgozása volt, hogyan lehet ezeket rendszerszerűen feltárni. A cél az volt, hogy az ország teljes területéről pontos képet kapjunk a roma emlékhelyekről, jellegzetességeikről és létrejöttük körülményeiről.

Online adatgyűjtés és lokalizálás

A kutatás első fázisában online adatgyűjtés zajlott, amelynek célja a roma tematikájú köztéri alkotások beazonosítása és az alapvető információk rendszerezése volt. Ezeket az adatokat a későbbi terepmunka során pontosították. Az összegyűjtött információk az alábbiakat tartalmazták:

- az alkotás megnevezése és pontos címe,
- a helyszín földrajzi elhelyezkedése,
- típusa és műfaja,
- a létrehozás éve,
- az ábrázolt tematika,
- a megjelenő nyelvek,
- alkotó/alkotók,
- valamint az alapítók és kezdeményezők.

Ehhez a kutatók online adatbázisokat, mint a kozterkep.hu-t és egyéb internetes tárhelyeket vizsgáltak át, továbbá helyi és megyei sajtóhíradásokból is merítettek, amelyek gyakran tudósítottak új emlékhelyek felavatásáról.
Fontos kiemelni azt is, hogy a kutatók igyekeztek a lehető leginnovatívabb módon közelíteni a vizsgálathoz. Ennek részeként az utóbbi években egyre szélesebb körben elérhetővé váló mesterséges intelligencia modelleket is bevonták a lokalizálási folyamatba. Az új rendszerek képesek nagy mennyiségű sajtóhírt és weboldalt szövegbányászati és kulcsszó alapú kereséssel átvizsgálni, majd kiszűrni azokat a jeleket, amelyek arra utalnak, hogy egy településen roma köztéri emlékhelyet avattak vagy tartanak fenn. Ezzel a kutatás nemcsak a múlt feltárására vállalkozott, hanem módszereiben is a jövő felé mutatott.

Kapcsolati hálón alapuló adatgyűjtés

Az online adatgyűjtést követően a kutatók a roma közösségekre támaszkodva bővítették az információkat. Ez a módszer hasonlít a „hólabda" technikához, vagyis egy-egy találat újabb és újabb kapcsolatokhoz vezetett. A kutatók a közösségi médián keresztül, elsősorban a Facebook aktív roma fórumain kértek visszajelzéseket arról, hogy az emberek ismernek-e köztéri roma emlékhelyeket. Emellett személyesen és telefonon is megkeresték a helyi roma közélet aktív szereplőit, például a Cigány Kisebbségi Önkormányzatok (CKÖ) vagy Roma Nemzetiségi Önkormányzatok (RNÖ) és roma civil szervezetek képviselőit. A beszélgetések során rákérdeztek arra is, hogy az adott közösségek kezdeményeztek-e köztéri alkotásokat az elmúlt évtizedben, és ha igen, mennyire voltak sikeresek vagy sikertelenek ezek a kezdeményezések.

Helyszíni vizsgálatok

A feltárt emlékhelyeket a kutatók személyesen is felkeresték. Terepmunkájuk során pontosították az online adatgyűjtésből és a kapcsolati hálókból származó ismereteiket. Dokumentálták az alkotások állapotát, környezetét és megközelíthetőségét, valamint fényképfelvételeket készítettek, amelyekből fotóalbum is készült. E munka során indult el egy térképes adatbázis építése, amely később a nagyközönség számára is hozzáférhetővé vált. Térítésmentesen, naprakészen, a világháló segítségével, a világ bármelyik pontjáról elérhetővé tette az adatbázist, így biztosítva a teljes körű demokratikus hozzáférést, kutathatóságot.

Interjúk és esettanulmányok

A kutatás narratív interjúkkal is kiegészült, amelyekben megszólaltak mindazok, akik közvetlenül részt vettek roma köztéri emlékhelyek létrehozásában, vagy helyi szinten foglalkoztak a témával. Az interjúkból három jellegzetes esettanulmány is született, amelyek az első kiadásban szerepeltek: egy sikeres, egy sikertelen, illetve egy atipikus példa, amelyek jól szemléltetik, milyen tényezők segíthetik vagy akadályozhatják egy roma vonatkozású köztéri alkotás megszületését. A kutatók az új adatok fényében felülvizsgálták az esettanulmányokban megfogalmazottakat, és módosítva, friss adatokkal kiegészítve közlik őket a könyv új kiadásában.

KUTATÁSI EREDMÉNYEK

Előzőekben részletesen bemutattuk, hogy miért, hol és hogyan zajlott az országos kutatás. Most az eredmények ismertetése következik. Mielőtt azonban rátérnénk a részletekre, fontos hangsúlyozni: minden alaposság ellenére előfordulhat, hogy akadnak olyan köztéri alkotások, amelyek a kutatás látókörén kívül estek. Bár ennek esélye csekély, a terepmunka során többször is akadt példa arra, hogy a kutatók véletlenül vagy éppen a terepen, helyi lakosokkal beszélgetve bukkantak eddig ismeretlen emlékhelyekre. Számolnunk kell azzal is, hogy a köztéri emlékhelyek köre folyamatosan változik. A vizsgálat 2025. szeptember 30-ával zárult le, így a könyv megjelenéséig újabb alkotások is létrejöhetnek, illetve sajnos az sem kizárt, hogy egyes emlékhelyek időközben megszűnnek. Az eltávolított vagy megsemmisült roma köztéri alkotásokról a későbbiekben részletesen is szólunk, hiszen ezek gyakran méltatlan körülményekről árulkodnak.
A kutatás összesen **224 roma köztéri alkotást azonosított 124 településen. Ebből 39 Budapesten található (≈18%), míg 185 vidéki településeken (≈82%)**. Ez jól mutatja, hogy a roma emlékezet súlypontja nem korlátozódik a fővárosra, hanem erőteljesen jelen van a vidéki közösségek életében is. Az emlékhelyek országos szinten sűrű, sokpontos hálót alkotnak, ami azt mutatja, hogy a roma jelenlét valóban Magyarország egészét átszövi. Ugyanakkor, ha az ország 3155 települését és a több mint tízezerre becsült köztéri alkotást vesszük alapul, a roma emlékhelyek aránya mégis rendkívül alacsony. Ez a kép tovább árnyalható, ha a roma nemzetiségi önkormányzatok számát is figyelembe vesszük. A KSH adatai szerint 1037 településen működik ilyen testület. Ehhez képest mindössze a települések közel 12 százalékában található roma köztéri alkotás, jóllehet a 2011-es nemzetiségi törvény a feladataik közé sorolja *„a nemzetiségi közösség történelmének, szellemi és tárgyi emlékeinek ápolását"*.

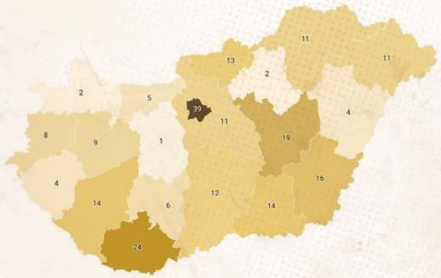

1. ábra. Roma köztéri alkotások száma Magyarország vármegyéiben

Az országos összkép mellett fontos közelebbről is megvizsgálni, hogyan oszlanak meg az emlékhelyek területileg, vármegyénként, illetve településtípusonként. Ez segít feltárni a roma köztéri jelenlét földrajzi sajátosságait és a regionális eltéréseket. Magyarország mind a 19 vármegyéjében található roma vonatkozású alkotás. Budapest után a legtöbb **Baranya vármegyében (24)** lelhető fel, jelentős számban találunk emlékhelyeket továbbá az Alföld és Délkelet-Magyarország településein. Összességében elmondható, hogy az alkotások elsősorban ott koncentrálódnak, ahol a roma népesség aránya magasabb. Ugyanakkor akadnak figyelemre méltó kivételek: Heves és Hajdú-Bihar vármegyében, ahol a roma közösségek aránya országosan is kiemelkedő, meglepően kevés emlékhely található. Ezzel szemben Vas és Veszprém vármegye pozitív ellenpéldát jelentenek, hiszen a viszonylag alacsony roma népesség ellenére itt aránylag sok köztéri alkotás született. [3]
A vizsgálat a települések jogállását és méretét is figyelembe vette. Városokban valamivel több emlékhely található, mint községekben, ám a romák köztéri jelenléte még így is csak szórványos. A magyar városok mindössze 16 százalékában található roma köztéri alkotás, és a 25 megyei jogú város közül is csak 14-ben sikerült ilyen emlékhelyet azonosítani, noha mindegyikben működik roma nemzetiségi önkormányzat. A vidéki városok közül kiemelkedik Salgótarján, Nyíregyháza és Szeged, ahol egyaránt 6 roma köztéri alkotás található. Ezek a települések így a vidéki roma emlékezet fontos központjaivá váltak, hiszen az emlékművek száma és tematikus sokszínűsége országos viszonylatban is figyelemre méltó. A községek és nagyközségek közül csupán 56 rendelkezik roma vonatkozású köztéri alkotással. Az ország 174 járásából mindössze 43-ban található roma köztéri emlékhely, de van olyan járás (Nagyatádi), ahol 5 község is rendelkezik hasonló alkotással. Ez a jelenség jól mutatja, hogy a köztéri emlékezés a községek szintjén nem egyenletesen oszlik el, hanem bizonyos területeken sűrűsödik inkább.

[3] *A roma népesség lélekszámának meghatározása évtizedek óta vitatott kérdés mind a szakmai, mind a közéleti párbeszédben. A legnagyobb dilemmát az jelenti, hogy pontosan kit tekinthetünk romának, az önbevallást vagy a reprezentatív szociológiai kutatások hagyományának megfelelően a többségi meghatározást vesszük alapul. Tovább nehezíti a helyzetet, hogy megbízható, friss adatok vagy becslések alig állnak rendelkezésre. Az utolsó átfogó adatforrás a 2022-es népszámlálás, amely önbevalláson alapult, és így csak közelítő képet adhat a roma lakosság arányáról az egyes vármegyékben. Az adatok alapján a romák aránya a következőképpen alakult: Borsod-Abaúj-Zemplén 6,1%, Szabolcs-Szatmár-Bereg 5,2%, Heves 4,8%, Somogy 3,8%, Baranya 3,7%, Jász-Nagykun-Szolnok 3,3%, Tolna 2,9%, Hajdú-Bihar 2,5%, Békés 2%, Bács-Kiskun 1,7%, Nógrád 1,1%, Pest 1,1%, Fejér 1%, Veszprém 1%, Zala 1%, Csongrád-Csanád 0,9%, Budapest 0,8%, Komárom-Esztergom 0,8%, Vas 0,7%, Győr-Moson-Sopron 0,6%. A 2012-es TÁRKI Háztartás Monitor vizsgálat 620–680 ezer fős adatot közölt (TÁRKI, 2014), a Debreceni Egyetem 2010 és 2013 között végzett felmérése pedig több mint 876 ezer főre becsülte a cigányság számát (Pásztor és Pénzes, 2018). Az önbevalláson alapuló 2011-es népszámlálás 316 ezer, a 2016-os mikrocenzus 309 ezer, a 2022-es közel 210 ezer roma származású embert számolt össze (KSH, 2011, 2016, 2022).*

2. ábra. Roma köztéri alkotások Budapest kerületeiben

A vidéki települések mellett szükségszerűen Budapest számairól is fontos néhány mondatban írni. Fentebb már említésre került, hogy Budapesten 39 roma köztéri alkotást lokalizált a kutatás. A főváros 23 kerületéből 14-ben található roma emlékhely. Itt is elmondható ugyanaz, mint a megyei jogú városok esetében: minden kerületben működik roma nemzetiségi önkormányzat, de nem mindenütt jelenik meg köztéri emlék. A legtöbb alkotás a belső-pesti kerületekben található, míg a külsőbb városrészekben alig vagy egyáltalán nincs jelen hasonló emlékhely. Ez arra utal, hogy a fővárosi roma emlékezet elsősorban a belvárosi intézményekhez és közösségi terekhez kötődik.
Kiemelkedik Józsefváros (VIII. kerület), ahol 11 emlék található. Ez az a kerület, ahol a legtöbb roma él. Ezzel, ha különálló település lenne, magasan vezetné a listát a roma alkotások számát tekintve. Józsefváros után Erzsébetvárosban található a legtöbb alkotás, szám szerint 6. Itt viszont fontos kiemelni, hogy 5 emlék két épületre koncentrálódik a kerületben: az Országos Roma Önkormányzat (3) és a Rajkó-Talentum Alapfokú Művészeti Iskola és Középiskola székhelyeire (2).

ROMA KÖZTÉRI ALKOTÁSOK ÁTADÁSÁNAK IDŐBELI ALAKULÁSA

Miután áttekintettük, hogyan oszlanak meg az emlékhelyek az ország különböző területein, érdemes időbeli metszetben is megvizsgálni őket. A kérdés, hogy mikor születtek ezek az alkotások, legalább olyan fontos, mint az, hogy hol találhatók. Az átadási évek feltárása segít megérteni, mikor vált a roma közösség láthatóbbá a nyilvános terekben, és hogyan alakult a köztéri jelenlét intenzitása az elmúlt több mint egy évszázad során. Az elemzés során 10 esetben nem sikerült pontos adatot rögzíteni. Ez is jelzi, mennyire esetleges a köztéri emlékek hivatalos dokumentációja, és mennyire fontos szerepe van a helyi közösségek tudásának és emlékezetének a hiányzó mozaikdarabok pótlásában. A legkorábbi, biztosan adatolt[4] emlékmű a szegedi **Dankó Pista-szobor**, amelyet **1912**-ben avattak fel. Ez a szobor nemcsak egy kiemelkedő tehetségű roma zenész emléke előtt tiszteleg, hanem szimbolikus mérföldkő is. Ekkor vált a magyarországi roma közösség kultúrája először köztéren, mindenki számára láthatóvá, ráadásul egy igen jelentős, művészetileg is magas színvonalú, klasszikus szoboralkotással. Ezt követően hosszú évtizedekig alig született új mű. A rendszerváltás előtti időszakból 14 alkotást adtak át. További köztéri emlékműveket igazán csak a kilencvenes évek után alapítottak, fokozatosan erősítve a roma jelenlétét a nyilvános terekben.

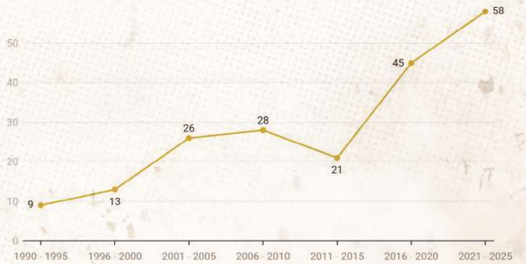

3. ábra. Roma köztéri alkotások átadásának időbeli alakulása rendszerváltást követően

A 2000-es évektől kezdve megjelentek a köztereken a roma holokauszt emlékművei. Ezek nemcsak a tragikus múlt feldolgozását segítették, hanem a méltóság, a közösségi összetartozás és az emlékezés fontosságát is hangsúlyozták.
A közelmúltban az emlékműállítás folyamata felgyorsult. **2018-ban 13, 2019-ben 10, majd 2020-ban 9** új emléket adtak át. A fordulópontot azonban **2021** jelentette, amikor **18 új emlékművet avattak fel.** Bár a könyv első kiadása csak az év végén jelent meg, a kutatás és a körülötte kibontakozó társadalmi figyelem érzékelhető lendületet adott az emlékmű-alapításoknak. A közösségi párbeszéd és az önreprezentáció iránti igény sok helyen inspirálta a roma és nem roma szereplőket új emlékhelyek létrehozására.

[4] *Csongrád városában található egy kovácsoltvas kereszt, amelyet a helybeliek Cigánykeresztként emlegetnek. Bár jelenlegi formájában 1927-ben állították fel, bizonyosan már korábban is létezett, hiszen az 1780-as évek katonai térképei is jelölik. Nevét onnan kapta, hogy a városba be nem engedett vándorcigányok itt vertek sátrat, így a kereszt a közösség történelmi határpontjává vált. Ezzel Magyarország egyik legkorábbi roma emlékhelyének tekinthető. Az eredeti keresztet 1919-ben a megszálló román csapatok kézigránáttal megsemmisítették, majd 1927-ben újra felállították. 2020 februárjában egy vihar kidöntötte, de a helyi közösség összefogásának, egyházi, önkormányzati és civil támogatásnak köszönhetően felújítva és megerősítve 2021 szeptemberében ismét átadták és felszentelték. A kutatás során a keresztet 1927-es átadással rögzítették.*

A következő két évben a lendület némiképp visszaesett (2022-ben 6, 2023-ban 9 új alkotás), ám 2024 fontos esztendő volt ebből a szempontból, hiszen **15 új emlékhely** született. Ezek közül külön említést érdemel a **Nógrádmegyeri Szegkovács KTSZ emlékműve,** amely azért egyedülálló, mert nem egy személynek vagy egy történelmi tragédiának állít emléket, hanem egy helyi roma közösség munkáját, mesterségét és szerveződését jelképezi. Az ősi szegkovács mesterségből a modern ipart kiszolgálni is képessé váló KTSZ-nek és a benne dolgozó roma brigádnak a megörökítése különleges, hiszen a roma közösség gazdasági és kulturális hozzájárulásának egy olyan elemét teszi láthatóvá, amellyel ritkán foglalkozik a nyilvános emlékezet.
Végezetül, a legfrissebb év, 2025 is jelentősnek bizonyult. Ebben az évben ugyancsak több új alkotást adtak át, jelezve, hogy a folyamat nem lassult le. A tendencia összességében azt mutatja, hogy a roma köztéri jelenlét az utóbbi években egyre erősebb, egyre változatosabb, és mindinkább a közösségi összefogás és önkifejezés formájává válik.

A ROMA KÖZTÉRI ALKOTÁSOK FAJTÁI

A kutatás során azonosított 224 roma köztéri alkotás rendkívüli sokféleséget mutat. Nemcsak témájukban, hanem minőségükben, kivitelezésükben és esztétikai értékükben is változatosak. Közülük azonban egy típus kiemelkedik: az emléktáblák. Összesen 106 darabot sikerült azonosítani, ami az összes emlékhely közel felét, 48 százalékát jelenti.

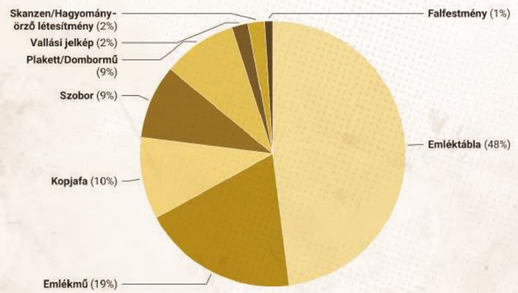

4. ábra. Roma tematikájú köztéri alkotások típusainak megoszlása

Ez a dominancia nem véletlen. Az emléktáblák költséghatékonyak, könnyen elhelyezhetők szinte bármilyen épület homlokzatán, és fenntartásuk is kevés ráfordítást igényel. Emiatt váltak mind a roma, mind a nem roma szervezetek és intézmények körében a legelterjedtebb emlékezési formává. Akadnak köztük egészen aprók is, például a kisbéri roma muzsikusoknak emléket állító tábla, de találunk monumentálisabb példát is, mint például a nyíregyházi roma közéleti személyiségeket megörökítő emléktábla. Anyaghasználatuk jellemzően a sírkőfaragást követi, gránitból, bazaltból vagy márványból, valamint műkőből vagy betonból készülnek, világos és sötét színekben egyaránt. A feliratok legtöbbször arany vagy fekete színben jelennek meg, bár akadtak olyan táblák is, ahol a betűk színe megnehezítette az olvashatóságot.
Az emléktáblák népszerűségének másik fontos oka, hogy egyszerűségük miatt a települések vezetői és döntéshozó testületei sokkal könnyebben engedélyezik kihelyezésüket. Egy szobor vagy emlékmű felállítása gyakran vitákat vált ki, komoly anyagi forrást igényel, és látványosan alakítja a település arculatát. Ezzel szemben egy tábla kihelyezése gyorsabb, olcsóbb és kevésbé feltűnő megoldás, ami kevesebb ellenállásba ütközik. Éppen emiatt sokszor előfordul, hogy ezek a táblák a település félreeső, alig látogatott pontjaira kerülnek. A kutatók terepmunkájuk során többször találkoztak ezzel a jelenséggel, amely arra mutat rá, hogy a döntéshozók számára gyakran elegendő a puszta látszat megteremtése, miközben az emlékezés valódi közösségi funkciója háttérbe szorul.
Az egyik legmegdöbbentőbb példa erre a nyíregyházi Északi temetőben található emléktábla, amely a 2008–2009-es romák elleni terrortámadások[5] áldozatainak állít emléket. Amellett, hogy temetőben található, nagyon gyenge minőségű kivitelezése méltatlan az áldozatok emlékéhez. Az átadás óta eltelt rövid idő alatt a táblán szereplő szöveg teljesen lekopott, és olvashatatlanná vált. Ez különösen szembeötlő annak fényében, hogy Nyíregyháza több olyan köztéri alkotásnak is otthont ad, amelyek valóban példaértékűek.
Szerencsére bőven akadnak követendő, méltó példák is. 2022-ben Kemencén avattak fel egy igényesen elkészített emléktáblát, amely a 18. századi vérvád roma áldozatainak állít emléket. A tábla a korábbi vármegyeháza homlokzatára került, pontosan annak a helyiségnek a falára, ahol a roma áldozatokat kivégzésük előtt fogva tartották. Az elhelyezés történelmi súlya, valamint a más fontos emlékhelyek közelsége méltó módon erősíti a közösségi emlékezetet. Szintén kiemelkedő a Kökény Albert-emléktábla, amelyet 2021-ben avattak Jászberényben. A város központjában, a Zagyva partján áll, egy forgalmas sétány mellett. A méretes és igényes kivitelű tábla az 1956-os forradalom egyik jászberényi születésű roma hősének emlékét őrzi. Elhelyezése biztosítja, hogy nap mint nap sokan lássák, így Kökény Albert emléke a város mindennapi életének

[5] *A 2008–2009-ben romák ellen elkövetett támadásokat a roma civilekből és aktivistákból álló „Február 23-a Emlékbizottság" kezdeményezésére nevezzük terrortámadásoknak. A bizottság célja az áldozatok emlékének megőrzése és a méltó emlékezés biztosítása volt. Javaslatukra vált február 23., a tatárszentgyörgyi gyilkosság napja, hivatalos emléknappá Budapesten és a VIII. kerületben. E megnevezés hangsúlyozza, hogy az elkövetők nem csupán gyilkoltak, hanem politikai indítékból, félelemkeltés szándékával hajtották végre tetteiket.*

részévé válik, és nem csupán a roma, hanem a többségi közösség számára is.
Fontos még kiemelni, hogy az emléktáblák sajátos, különleges formáját jelentik a botlatókövek (Stolpersteine). Ezt a köztéri emlékezési formát Gunter Demnig német szobrász hozta létre. Az apró, rézbe foglalt táblák a járdák burkolatába kerülnek, rendszerint azon a helyen, ahol a holokauszt egy áldozata élt. Minden egyes botlatókő egyetlen személy emlékét őrzi, és kihelyezésüket egy nemzetközi bizottság hagyja jóvá. A roma áldozatok közül jelenleg egyetlen botlatókő található Magyarországon, Újpesten, a Rácz Gyöngyi Közösségi Központ előtt. Ez a kő az újpesti Dráfi József emlékét idézi fel, akinek történetét Molnár István Gábor vezetésével tárták fel. Dráfi emlékét az újpesti roma közösség mindmáig méltó módon ápolja, ezáltal is példát mutatva arra, miként válhat személyes sorsokon keresztül a múlt élővé a mai közösségek számára.
Az emléktáblák példái tehát kettős tanulsággal szolgálnak. Egyrészt megmutatják, hogy az emlékezés formája könnyen válhat formális gesztussá, ha félreeső helyen és méltatlan kivitelben valósul meg. Másrészt azonban képesek arra is, hogy erősítsék a közösségi emlékezetet, és hozzájáruljanak a roma jelenlét méltó láthatóságához, ha minőségi kivitelezés és megfelelő elhelyezés társul hozzájuk.
A második legnagyobb műfaji csoportot az emlékművek jelentik, összesen 44 műtárggyal, ami az összes alkotás közel egy ötödét, vagyis 19 százalékát teszi ki. Már a vizsgálat kezdetén világossá vált, hogy a roma emlékművek sokfélesége miatt nehéz lenne olyan közös jellemzőket meghatározni, amelyek mindegyikükre érvényesek. Általánosságban azonban elmondható, hogy ezek a művek általában nagyobb szabású, szimbolikus jelentőségű alkotások, amelyek közösségi tapasztalatokat, történelmi tragédiákat idéznek fel, és legtöbbjük a roma holokausztnak állít emléket. Bár gyakran jelentős erőforrást igényelnek és a környezetük átalakításával járnak, szép számmal találhatóak köztük kisebb, egyszerűbb kivitelezésű emlékművek is. Az egyik legismertebb példa a várpalotai Gábler-tónál található emlékhely. Ez apró mérete és kivitelezése miatt is kritizálható. Az emlékmű a roma holokauszt egyik legszörnyűbb tragédiája kivégzési helyszínének közelében áll; célja, hogy az arra járókat emlékeztesse az ott történt tragédiára. Valójában azonban alig alkalmas erre, hiszen egy buszforduló sarkában, forgalomtól elzárt területen helyezték el. Maga az alkotás mindössze egy terméskő, amelyen egy Choli Daróczi József-idézet olvasható. A szöveg nem utal sem a történtekre, sem arra a tényre, hogy a tó mélyén a mai napig 118 roma áldozat nyugszik elhantolatlanul.
A kisebb emlékművek mellett természetesen találkozhatunk jelentős méretű és súlyú alkotásokkal is. A roma holokausztnak több nagyvárosban is állítottak emléket. Nyíregyházán, Szombathelyen és Nagykanizsán már a kilencvenes évek elején létrejöttek emlékművek, amelyek úttörő szerepet játszottak a roma emlékezet köztéri megjelenésében. Budapesten 2006-ban adtak át egy különösen fontos emlékművet, amely egyszerre jelentős művészeti alkotás és a roma mozgalom egyik kiemelkedő teljesítménye. Az emlékmű a IX. kerületi Nehru-parton található, azon a helyen, ahonnan 1944-ben csepeli, erzsébeti és lőrinci romákat hurcoltak el munkatáborokba. Felállítását roma aktivisták kezdeményezték, megvalósításában pedig a fővárosi és a kerületi önkormányzat is közreműködött. Azóta az emlékmű a roma közösségek egyik legfontosabb megemlékezési helye lett, ahol minden év augusztus 2-án, a roma holokauszt nemzetközi emléknapján, nagyszabású megemlékezést tartanak.
Fontos hangsúlyozni, hogy a méret önmagában nem garancia a méltó emlékezésre. Jó példa erre a VIII. kerületben található Muzsikus cigányok parkja, amely méretét tekintve a legnagyobb roma emlékhely Magyarországon. Bár a szándék, hogy egy nagy volumenű, méltóságteljes emléket állítsanak a kiváló cigány muzsikusoknak, önmagában örvendetes, a kivitelezés és a választott helyszín sok szempontból kifogásolható. Az emlékmű több oszlopból áll, amelyeken híres cigányzenészek domborművei láthatóak. Sajnos ezek gyakran torzak, és nem hasonlítanak a megörökíteni kívánt személyekre. A nevek között is akadnak hibák, például Boross Lajos Kossuth-díjas prímás nevét hibásan, egy s betűvel vésték fel, holott ő kettővel írta. A helyszínválasztás is szerencsétlen, hiszen a park egy trolibusz megállóban található, olyan környezetben, amelynek nincs különösebb közösségi funkciója. Ez annál is inkább érthetetlen, mert kulturális és történeti szempontból több más tér, mint például a Mátyás tér, a Kálvária tér vagy a Teleki tér, sokkal méltóbb helyszínt biztosíthatott volna az emlékműnek (György, 2020).
Összességében a roma emlékművek sokszínűsége egyszerre mutatja meg a közösségi emlékezet gazdagságát és ellentmondásait. Vannak köztük méltó, igényesen kivitelezett alkotások, amelyek valóban betöltik szerepüket: közösségi találkozási ponttá válnak, segítik a múlt feldolgozását, és méltósággal állítanak emléket a roma közösség nagy alakjainak és tragédiáinak. Ugyanakkor előfordulnak olyan emlékművek is, amelyek szerény kivitelük vagy a rosszul megválasztott helyszín miatt nem tudják beteljesíteni küldetésüket. A roma emlékművek története így egyszerre szól a közösségi összefogásról, az emlékezés iránti erős igényről, valamint azokról a kihívásokról, amelyekkel a roma köztéri jelenlétnek ma is szembe kell néznie.
20-20 darab roma kopjafa, valamint plakett és dombormű található az országban, vagyis az összes emlékhely közel 10-10 százaléka ebbe a két műfajba tartozik. Mindkét kategória esetében különösen fontos kiemelni, hogy a művészeti érték esetükben hangsúlyosan jelenik meg.
A kopjafák elsősorban népművészeti motívumokat hordoznak, de akadnak olyan alkotások is, amelyek egy-egy művész egyedi formavilágát tükrözik. Ilyen például a tiszadobi Péli Tamás-emlékfa vagy a véméndi, beás cigányoknak állított kopjafa. A kopjafák sajátossága, hogy bár magas művészeti értékkel bírnak, anyaguk, a fa, idővel erősen károsodhat, ha nem kap megfelelő kezelést és gondozást. Szomorú példát mutat erre az Uszódon található, Nagyidai Sztojka Fardinak emléket állító kopjafa, amely 2018-as átadása után néhány évvel már jelentősen leromlott állapotban volt.
Az egyik legdrámaibb példa Lengyel településről ismert. A temető végében állított kopjafa egyedi stílusával és népies motívumaival röviddel felállítása után már kiemelkedő műnek számított. A tetején az 1944-ben a csendőrök által meggyilkolt roma áldozatok neve és életkora szerepelt. A kutatás idejére azonban a kopjafa állapota rendkívüli módon leromlott, a nevek darabjai lehullottak, környezetét pedig temetői hulladék borította. A Tolna Vármegyei Roma Önkormányzat kezdeményezésére végül a kopjafát egy márvány emlékmű váltotta fel, így sajnálatos módon elvesztek az eredeti faalkotás értékes motívumai és faragástechnikai különlegességei.
Ugyancsak kiemelkedő művészeti jelentőséggel bírnak a roma domborművek és plakettek. Ezek időben széles skálán születtek, és bár részben hasonlítanak az emléktáblákhoz, képesek az adott tér művészeti értékét is gazdagítani. Vannak egészen korai, még a rendszerváltás előtti időszakból származó alkotások, mint például Dankó Pista domborműve Szegeden vagy Bihari Jánosé Adonyban. Kiemelkedő értéket képvisel Lantos Gyöngyi 2000-ben átadott műve, amely magánkezdeményezésként született, és Czutor Béla zenésznek állít emléket a hódmezővásárhelyi Kossuth téren. Ez a dombormű igényes kivitelével és harmonikus elhelyezésével a tér egészének rangját emeli. Hasonlóan magas művészeti színvonalat képvisel a közelmúltban átadott, fentebb már említett, Nógrádmegyeren felállított, roma szegkovácsoknak emléket állító dombormű, Kállai András alkotása. Egyedi stílusával szintén kiemelkedik a László Máriának emléket állító plakett, és Kalmár János munkája, amely az Országos Roma Önkormányzat falán kapott helyet. Ezek a példák jól mutatják, hogy mind a kopjafák, mind a domborművek és plakettek nemcsak emlékezeti funkciót töltenek be, hanem magas művészeti értékükkel a közterek arculatát is gazdagítják.
A klasszikusabb művészeti vonalat képviselő szobrokból 18 darabot sikerült azonosítani. Hasonlóan a domborművekhez, ezek is széles időbeli skálán születtek, és többféle tematikát jelenítenek meg. A legtöbbjük egy-egy kiemelkedő személyiségnek állít emléket, de akadnak köztük a roma holokauszt tragédiáját vagy vallási témákat feldolgozó alkotások is.
Anyaghasználat tekintetében a szobrok sokfélesége szembetűnő. Vannak köztük fából faragott művek, kőből vagy különféle kőzetekből készült alkotások, valamint bronzból és többféle anyag ötvözetéből alkotott szobrok is. Fontos kiemelni, hogy több esetben roma művészek készítették ezeket a szobrokat, ami különösen hangsúlyossá teszi az önreprezentáció szerepét a köztéri emlékezetben. Az országban több fából készült szobor is található, amelyek túlnyomórészt a roma származású Kosztics László fafaragó, a Népművészet Mestere, munkái. Ezek közül azonban sajnos nem mindegyik maradt jó állapotban. A Szigetváron álló, a roma holokauszt áldozatainak emléket állító teljes alakos szobor például már évek óta erősen romló állapotban van, és ez a hanyatlás szomorú jelképe annak, mennyire törékeny lehet egy köztéri emlék, ha hiányzik annak folyamatos gondozása.
Roma alkotó szobrára példa a közelmúlt egyik legfontosabb emléke is: Choli Daróczi József mellszobra, Kállai András 2023-as alkotása. Ez a szobor nemcsak azért kiemelkedő, mert a magyarországi roma kultúra és történelem egyik meghatározó alakja előtt tiszteleg, hanem azért is, mert elhelyezése különleges jelentést hordoz. A mellszobor ugyanis egy olyan szoborparkban kapott helyet, ahol a magyar irodalom legkiválóbb műfordítóinak állítanak emléket. Ez a gesztus egyértelmű elismerése annak, hogy Choli Daróczi József munkássága nem csupán a roma irodalom, hanem az egész magyar irodalom egyik legnagyobb értéke.
Az eddig bemutatott műfajokon túl a kutatás ritkább reprezentációs formákat is azonosított. Négy skanzen vagy roma tájház, négy vallási jelkép és két falfestmény is szerepel még az adatállományban. Ezek a típusok eltérő eszközökkel, de ugyanahhoz a törekvéshez kapcsolódnak, vagyis ahhoz, hogy a roma múlt és jelen a közterek világában is láthatóvá és átélhetővé váljék. A vallási jelképek többnyire keresztek, amelyeket a helyi roma közösség tagjai állítottak vagy kezdeményeztek. Ezzel a közösségek a kereszténységhez való saját helyi kötődésüket és hitéletük szerepét kívánják megmutatni. Kiemelkedő jelentőségű a négy azonosított skanzen és roma tájház, amelyek az ország egymástól távol eső településein jöttek létre. Többségük roma kezdeményezés eredményeképpen született meg, és kifejezetten arra szolgál, hogy helyet adjon olyan épületeknek vagy együtteseknek, ahol az érdeklődők megismerhetik a helyi cigány kultúra és történelem egyes fejezeteit. Jó példa a Hodászi Roma Tájház, amely intézményként is működik, tudatosan formálja a település tereit és kulturális életét, és ezzel maradandó hatást gyakorol a helyi roma és nem roma közösségre. Összegzésképpen elmondható, hogy a roma köztéri emlékezés gerincét ma az emléktáblák és az emlékművek alkotják, amelyek együtt a teljes állomány 70 százalékát teszik ki. Ez a dominancia nem véletlen. A táblák egyszerűsége és „ártalmatlansága" miatt a települések vezetése sokkal könnyebben engedélyezi kihelyezésüket, hiszen ezek nem formálják át látványosan a település arculatát, és gyakran olyan helyre kerülhetnek, ahol kevesen találkoznak velük. A nagyobb, hangsúlyosabb alkotások, mint a szobrok vagy nagyobb méretű emlékművek felállítása ezzel szemben több vitát, erőforrást és politikai vállalást igényel, így sokkal ritkábban valósul meg. Mindez azt jelzi,

hogy a többségi társadalom részéről gyakran a gesztus az, ami elfogadható, de a valódi láthatóság, a településképbe való méltó beemelés már korántsem ilyen magától értetődő. Ugyanakkor a kopjafák, domborművek, szobrok, tájházak, vallási jelképek és falfestmények köztéri jelenléte azt is bizonyítja, hogy a roma közösségek kitartóan keresik a saját emlékezeti formáikat, és sokszor saját erőből hoznak létre olyan alkotásokat, amelyek kiemelkednek a formális emlékhelyek közül. A műfaji sokszínűség így egyszerre árul el valamit a többségi társadalom korlátozó hozzáállásáról és a roma közösségek megújuló törekvéseiről. Az emlékezés jelen formája tehát nem pusztán a művészi szabadság eredménye, hanem a társadalmi erőviszonyok tükre is, amelyben egyszerre van jelen az alkalmazkodás és az önálló kulturális önkifejezés.

A ROMA KÖZTÉRI ALKOTÁSOK TÉMÁI

A roma közösséghez köthető köztéri alkotások nemcsak számukban, hanem témáik sokféleségében is kirajzolják azt a képet, ahogyan a társadalom, romák és nem romák együtt emlékeznek a romák múltjára, kultúrájára és értékeire. A témákat vizsgálva két nagy terület emelkedik ki: a zene és a zenészek emlékezete, valamint a roma holokauszt. **A zenei témájú alkotások az összes emlékhely egy harmadát, vagyis 33 százalékát teszik ki, a holokauszt emlékek pedig további 28 százalékot képviselnek. Együttesen a teljes állomány 61 százalékát adják, ami jól mutatja, mennyire meghatározó ez a két téma a roma köztéri emlékezésben. Ehhez képest a következő nagyobb csoport, a kiemelkedő helyi közéleti személyeknek emléket állító alkotások aránya mindössze 8 százalék, ami érzékelteti a tematikai aránytalanságot is.**

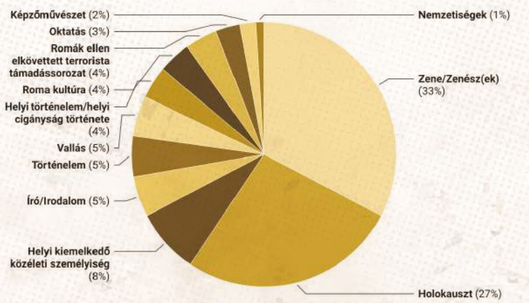

5. ábra. Roma köztéri alkotások témáinak megoszlása

A zenei témájú emlékek tartoznak a legkorábbiak közé, ahogyan arra korábban már utaltunk. A szegedi Dankó Pista-szobor mellett Bihari Jánosnak is több emlékhelyet állítottak már a rendszerváltás előtt. Kettejük emlékei között azonban figyelemre méltó különbség mutatkozik. Míg Dankó Pista alakját következetesen a cigány zenei hagyomány képviselőjeként ábrázolták, addig Bihari Jánost inkább a magyar (verbunkos) zenei kultúra nagymesterei közé sorolták. Ez a kettősség jól mutatja, miként próbálta a többségi társadalom a roma zenei örökséget saját kulturális kánonjába beilleszteni, sokszor háttérbe szorítva annak roma eredetét.

A korai időkben az emlékhelyek műfaji változatossága is nagyobb volt: szobrok, domborművek, emléktáblák és egyedi formájú köztéri alkotások egyaránt készültek. Az idő múlásával azonban a hangsúly egyre inkább az egyszerűbb, kisebb költségvetésű formákra, elsősorban az emléktáblákra helyeződött át. Ennek oka részben a már korábban említett problémákra vezethető vissza, vagyis ezek az alkotások olcsóbban, gyorsabban és kevesebb egyeztetéssel valósíthatók meg, így az adott települések döntéshozói is könnyebben engedélyezik elhelyezésüket.

A kutatás több olyan példát is feltárt, ahol az emlékezés nem egyetlen kiemelkedő zenésznek, hanem egy egész helyi cigányzenész közösségnek szólt. Ezek az alkotások különösen értékesek, mert a kollektív emlékezet szintjén erősítik a közösségi összetartozás érzését, és nem egyetlen személy, hanem egy közösség kulturális teljesítménye előtt tisztelegnek. Az is megfigyelhető, hogy a zenei emlékművek gyakran uralkodó módon jelennek meg a városi térben, meghatározva annak hangulatát és arculatát. A korábban már említett szegedi Dankó Pista-szobor mellett idesorolható a Makón 2009-ben felállított Fátyol Mihály-szobor is, amely a város egyik főterének meghatározó eleme lett. Hasonlóan kiemelkedő az a Jászfényszarun található alkotás, amelynek esetében egy teljesen megújított, több közösségi funkcióval is rendelkező téren helyezték el a helyi cigányzenészeknek emléket állító, nagyméretű és magas művészi színvonalon kivitelezett emlékművet. Ezek mellett nemcsak monumentális, hanem kisebb léptékű, de ugyanolyan jelentőséggel bíró zenei emlékek is megtalálhatók az országban. Több olyan emléktáblát is azonosított a kutatás, amelyet azon az épületen helyeztek el, ahol az adott zenész vagy zenészek dolgoztak és élték mindennapjaikat. Ez a gesztus a személyes és a helyi kötődést erősíti, és azt üzeni, hogy a cigányzenészek a települések kulturális és társadalmi életének szerves részei voltak.

A kutatás egy különlegesen érdekes és ritka esetettel is találkozott. Rézműves Tódor Hajdúnánáson található sírköve egy kiemelkedő helyi zenész emlékét őrzi, és művészeti szempontból is figyelemre méltó, hiszen a sírkő kőből faragott arcképet[6] és hegedűt ábrázol. Az emlék megmentése egy helyi lokálpatrióta, Buczkó József, a hajdúnánási múzeum korábbi igazgatójának érdeme, aki azért dolgozott, hogy az egyik helyi temető felszámolásakor ez a síremlék ne vesszen el. 2020-ban az alkotás először a múzeum kertjébe került, majd onnan két évvel később áthelyezték a város egyik templomának kertjébe, ahol ma is megtekinthető több más, történeti értékű síremlék társaságában. Ez az eset azért is különösen értékes, mert ritka példát mutat arra, amikor egy helyi kezdeményezés a roma örökség megőrzését szolgálja. Rézműves Tódor sírkövének megmentése túlmutat egyetlen ember emlékén, és azt üzeni, hogy egy roma személy is méltó lehet arra, hogy a helyi történelem és kultúra kiemelkedő alakjaként tartsák számon. Az ilyen gesztusok erősítik a közösségek önbecsülését, és hozzájárulnak ahhoz, hogy a roma kulturális örökség a közös helyi és nemzeti emlékezet részévé váljék. Bár a zenei témájú alkotások egy jelentős része kétségtelenül méltó, igényes és a roma kulturális örökséget gazdagító emlék, fontos hangsúlyozni, hogy ez a fajta emlékezés egyben a többségi társadalom látásmódjának korlátait is tükrözi. A roma kultúra és közösség leggyakrabban kizárólag a zene révén válik elfogadottá és elismertté, miközben más művészeti területeken, a tudományban, a közéletben vagy a társadalmi szerepvállalásban, a roma teljesítmény alig kap nyilvános figyelmet. A zenész alakja így egyfajta biztonságos kulturális szimbólummá vált, amelyen keresztül a többségi társadalom hajlandó kapcsolódni a roma örökséghez, néhol akár oly módon is, hogy azt csak sajátjaként, „magyarként" ismeri el. A zene mint téma ezen túl lehetőséget teremt arra is, hogy a többségi társadalom elkerülje a mélyebb társadalmi kérdésekkel és egyenlőtlenségekkel való szembenézést. Ez a jelenség arra figyelmeztet, hogy a valódi elfogadás és egyenrangúság csak akkor valósulhat meg, ha a roma emberek nem csupán művészként, hanem a nemzeti közösség teljes jogú tagjaiként kapnak helyet a közös emlékezetben.

Ez a témát csupán „megtűrő" stratégia a többségi társadalom részéről a másik dominánsnak témakör, a roma holokauszt esetében is jól tetten érhető. Noha Magyarország közterein jelentős számú e tragédiát feldolgozó alkotás található, és közöttük akadnak kimagasló művészi értékű emlékművek is, a legtöbbjük félreeső, alig észrevehető helyen áll. A kutatás számos olyan emléktáblát azonosított, amelyek nem kapnak valódi figyelmet, s így az emlékezés inkább formális gesztus marad, semmint élő közösségi tapasztalat.

A „megtűrő" magatartás másik jele, hogy több olyan településen is található roma holokauszt emlék, ahol a tragédiának valójában nem voltak helyi áldozatai. Ezek az emlékhelyek időben és térben is távol esnek a települések történelmi és közéleti emlékezetétől, ezért a többségi társadalom részéről nem ütköznek ellenállásba. A téma így mintegy „semleges" formában válik elfogadhatóvá, amelyhez nem társul a jelenkori társadalmi felelősségvállalás igénye.

Ez a jelenség önmagában akár üdvözlendő is lehetne, hiszen az emlékezés terjedését mutatja, azonban e kutatás rámutatott arra, hogy sok helyi roma közösség számára ez az egyetlen téma, amelyen keresztül egyáltalán megjelenhettek a közterekben. Mivel bármilyen köztéri alkotás kizárólag az önkormányzat hozzájárulásával valósulhat meg, a roma holokauszt sok esetben az egyetlen olyan elfogadott témává vált, amelyen keresztül a helyi roma identitás láthatóvá tehető.

Itt különösen fontos hangsúlyozni, hogy a magyarországi roma holokauszt emlékezetének történetében két kiemelkedő jelentőségű helyszínen is lebontottak egy-egy emlékművet. Komáromban a Csillagerőd felújítása, Várpalotán pedig a Thury vár környezetének átépítése után a korábban ott álló roma emlékek nem, vagy csak hosszú idő elteltével kerültek vissza. A Csillagerődnél elhelyezett emléktáblát eredetileg 2004-ben a Wesley János Lelkészképző Főiskola és a Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség állította a roma holokauszt áldozatainak emlékére. Az erőd hároméves felújítása után, a 2010-es évek végén azonban a tábla lekerült, és a kutatók a helyreállítást követően sem találták. Több, a helyszínt jól ismerő személlyel is felvették a kapcsolatot, akik arról számoltak be, hogy a tábla várhatóan nem kerül vissza, mivel a Csillagerőd a felújítás után már nem történelmi emlékhelyként, hanem a Szépművészeti Múzeum kihelyezett egységeként működik.

Valószínűsíthető, hogy több roma és nem roma civil szervezet közös tiltakozásának köszönhetően a tábla végül mégis visszakerült a közelmúltban. Jelenleg a bejárat mellett található, több más, történelmi eseményeknek emléket állító tábla társaságában. Bár ez a visszahelyezés mindenképpen pozitív fejlemény, az emlékezés formája és környezete mégis hiányos maradt. A tábla művészileg igényes és jó minőségű, de nem szolgál bővebb információval az ott történt tragédiáról, és az egész térségben ezen kívül csupán még egy dombormű utal a roma áldozatokra. Az erőd területén, illetve annak közvetlen környezetében nem található olyan tájékoztató anyag, kiállítás vagy vizuális elem, amely segítené a látogatót a hely történelmi jelentőségének megértésében. A kontraszt különösen szembetűnő, ha figyelembe vesszük, hogy ugyanitt két, részletes és látványos emlékmű idézi meg V. László király komáromi születését, míg a roma áldozatok tragédiája mindössze egy szerényen elhelyezett tábla formájában jelenik meg. A komáromi erődrendszer másik helyszínén, a Monostori erődben egy kiállítás egész terme foglalkozik a második világháború helyi eseményeivel, de abban sem szerepel említés a roma áldozatokról, holott a Csillagerőd az a helyszín, ahol a második világháború során egy időben a legtöbb magyarországi roma vesztette életét. Mindkét helyszín, Komárom és Várpalota is olyan tragédiák színtere, ahol romák százainak élete ért véget erőszakos módon, ezért az emlékek eltávolítása vagy hiányos módja nemcsak a közösségi emlékezet, hanem az emberi méltóság megsértését is jelenti.

[6] *A faragott arckép sajnos az idők során megsérült, letört orra. A könyv írásának idején nem találtunk információt a helyreállításról szóló tervekre.*

Ezek az emlékművek nem csupán kőből és fémből készült tárgyak, hanem olyan mementók, amelyek a múlt borzalmaira figyelmeztetnek, és a felelősség vállalására ösztönöznek. Az, hogy e helyeken ma nincs látható jel, amely a roma áldozatokra emlékeztetne, elfogadhatatlan hiányosság. Kötelességünk, hogy az ilyen tragédiák helyszínein újra lehetőséget teremtsünk a méltó emlékezésre, és biztosítsuk, hogy a roma áldozatok neve és története soha ne merüljön feledésbe.

Bár a megtűrés stratégiája kétségtelenül jelen van, a roma holokauszt emlékek magas száma egyúttal azt is jelzi, hogy a roma mozgalmak törekvései még a legkisebb települések szintjén is igazodni igyekeznek azokhoz a nemzetközi nemzetépítő és polgárjogi folyamatokhoz, amelyek a roma önszerveződés alapjait világszerte megteremtették. A roma holokauszt történetére való figyelemfelhívás és annak méltó emlékezetpolitikai helyének kivívása volt az egyik első olyan közös ügy, amely mentén a roma közösségek nemzetközi szinten is összekapcsolódtak. Ennek eredményeként született meg a Porrajmos elnevezés, amellyel a második világháború során elszenvedett roma tragédiákra, a roma holokausztra utalnak. Az 1971-ben megtartott első Roma Világkongresszus döntése értelmében augusztus 2-a lett a Nemzetközi Roma Holokauszt Emléknap, amely kijelölte a roma emlékezetpolitika egyik legfontosabb pillérét (Majtényi és Majtényi, 2017).

Magyarországon is viszonylag korán, röviddel a rendszerváltást követően megjelentek a roma holokauszt emlékművei. Ezek a korai alkotások egyértelműen jelezték, hogy a hazai roma közösségek is részei kívántak lenni annak a globális emlékezeti folyamatnak, amely a történelmi igazságtételre és a közösségi méltóság visszaszerzésére törekedett. Az azóta létrejött nagyszámú emléktábla, emlékmű és más köztéri alkotások pedig rámutatnak arra, hogy ezzel a célkitűzéssel a kisebb helyi közösségek is azonosulni tudtak, és szerény erőforrásaikhoz mérten igyekeztek csatlakozni a nemzetközi és hazai törekvésekhez.

A kutatás során feltárt sajtóbeszámolók nagy része arról tanúskodik, hogy az emlékhelyek nem maradtak egyszeri, ünnepi gesztusok. Számos településen a roma közösségek minden évben megemlékezést tartanak, többnyire augusztus 2-án, amikor a Porrajmos áldozataira emlékeznek, és a közösségi emlékezetet tudatosan ápolják. Az is megfigyelhető volt, hogy egyes települések példát mutattak mások számára. A szomszédos vagy közeli roma közösségek sok esetben egymást követve, inspirálva kezdeményeztek saját holokauszt emlékhelyeket, felismerve, hogy az emlékezés nemcsak a múlt megőrzése, hanem a jelen közösségi önbecsülésének és láthatóságának eszköze is.

A két domináns témakör, vagyis a zene és a roma holokauszt mellett fontos megemlíteni a roma köztéri alkotások egyéb témáit is, hiszen ezek szintén jelentős üzeneteket hordoznak. Közel 10 százalékuk a helyi közösség egy meghatározó személyének állít emléket. Ezek között leginkább emléktáblákat találunk, amelyek olyan roma közéleti szereplőket idéznek meg, akik sokat tettek a helyi közösségek felemelkedéséért vagy gyarapodásáért. Ezt a kategóriát követik azok az alkotások, amelyek történelmi eseményekhez vagy kiemelt történelmi személyekhez kapcsolódnak. Az ilyen jellegű emlékhelyek az összes köztéri alkotás mintegy 5 százalékát teszik ki, és közülük a legtöbb az 1956-os forradalomban részt vevő roma hősöknek állít emléket. Ezen túl néhány alkotás a korábbi századok tragikus eseményeire reflektál, köztük az egyik legfontosabb a 18. századi vérvád áldozatainak emlékét őrző kemencei kopjafa.

Kemence története különösen megrendítő. A településen 1782-ben a helyi hatóságok hamis vádak alapján több tucat roma embert ítéltek halálra, akiket kegyetlen kínzások után kivégeztek. A történet a korszak félelmeit és előítéleteit tükrözi, hiszen a „vérvád" soha nem nyert bizonyítást, és az állítólagos áldozatok később élve kerültek elő. A tragédia így a roma közösségek kirekesztésének és üldöztetésének egyik legsötétebb epizódja lett a magyar történelemben.

A vérvád áldozatainak emlékét 1982-ben állították helyre, amikor roma fiatalok és értelmiségiek, köztük Bársony János, Daróczi Ágnes és Osztojkán Béla, közösségi összefogással emlékoszlopot emeltek a kemencei Nyúzóvölgyben. A kopjafát Kosár Ferenc faragta, az emlékállítás kezdeményezője pedig Puskás Péter helytörténész volt. A fiatalok terepmunka keretében járták be a falut, gyűjtötték az emlékeket, és az avatás napján méltósággal emlékeztek meg az ártatlanul kivégzettekről. Az emlékmű a roma mozgalom egyik legkorábbi közösségi megemlékezése volt, amely egyben a közös múltban is gyökerező roma identitás vállalásának bátor gesztusát is jelentette. Ma ez az emlékhely sajnos nehezen megközelíthető, mivel magánterületen található, és az utóbbi évtizedekben nem történt meg a felújítása vagy állagmegóvása. Bár voltak próbálkozások a hely kiemelésére és nyilvánossá, elérhetővé tételére, ezek nem jártak sikerrel. A kemencei kopjafa sorsa így ma bizonytalan, mégis a roma történelmi emlékezet egyik legfontosabb jelképe maradt.

Külön kiemelendő Puczi Béla emléktáblája is, amely a közelmúlt egyik legfontosabb és legnagyobb hatású roma vonatkozású köztéri alkotása. Puczi Béla neve örökre összefonódott az 1990 márciusában, Marosvásárhelyen történt eseményekkel, amikor társaival együtt a megtámadott magyar tüntetők védelmére sietett. Ekkor hangzott el az a mondat, amely azóta a roma szolidaritás és bátorság egyik legismertebb jelmondata lett: *„Ne féljetek magyarok, megjöttek a cigányok."*

Emlékét 2017 decemberében avatták fel Budapesten, az Emberi Jogok Napján. Az emléktáblát Setét Jenő és az általa vezetett *Idetartozunk Egyesület* kezdeményezte, a művet pedig Kállai András készítette közadakozásból. A tábla felirata így szól: *„Társaival megvédte a magyar tüntetőket a lincselni készülőktől. Marosvásárhely, 1990."*

Az emlékhely létrejötte azonban hosszú küzdelem eredménye volt. Eredetileg a Nyugati pályaudvar falán kívánták elhelyezni, hiszen Puczi Béla élete utolsó éveit hajléktalanként az állomás környékén töltötte. A MÁV először elutasította a kérelmet, de a társadalmi összefogás és a közvélemény ereje végül felülírta a döntést, így a tábla mégis a pályaudvar falára került.

Néhány évvel később, 2021 áprilisában a Fővárosi Önkormányzat döntése nyomán a Nyugati pályaudvar mellett található terület hivatalosan is a Puczi Béla tér nevet kapta. Ez a gesztus több volt puszta névadásnál. Jelképesen azt fejezte ki, hogy Puczi Béla története, amelyet hosszú időn át elhallgattak, immár méltó helyet kapott a főváros szívében és a nemzeti emlékezetében.

Az emléktábla felállítása és a tér elnevezése nemcsak egy bátor embernek állít emléket, hanem a közösségi kiállás és az emlékezéshez való jog diadalát is jelképezi. Puczi Béla példája ma is arra emlékeztet, hogy a szolidaritás, az emberi bátorság és az igazság melletti kiállás nemzetiségtől független értékek, amelyek egy közös múlt és jövő alapját képezik.

Végezetül fontos kiemelni a 2008–2009-ben romák ellen elkövetett terrortámadássorozat áldozatainak emlékeit, mivel ezek az emlékhelyek egyaránt tükrözik a modern kori roma mozgalmak törekvéseit és azt a méltatlan helyzetet, amelyben a többségi társadalom gyakran szembehelyezkedett az emlékezés szándékával. A tragédiákat követően viszonylag korán, több irányból is megindultak azok a kezdeményezések, amelyek méltó emléket kívántak állítani az áldozatoknak. Az egyik legfontosabb cél az volt, hogy minden olyan településen legyen emlékhely, ahol támadás történt.

A tíz település közül, ahol a támadások történtek, a könyv megírásának idejéig csupán egy helyen, Nagycsécsen sikerült emléktáblát állítani. Tatárszentgyörgyön, ahol egy kisgyermek is az áldozatok között volt, és ahol az események a legnagyobb médiafigyelmet kapták, a mai napig nincs emlékmű vagy emléktábla. Jóllehet volt olyan magánkezdeményezés, amely a köztéri szobrot már el is készítette. A mű azonban komoly bírálatokat kapott, egyrészt korlátozott művészeti értéke, másrészt amiatt, hogy egy külföldi, a roma közösségen kívül álló alkotó készítette. Végül a szobor nem Tatárszentgyörgyön, hanem Budapesten, a Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség békásmegyeri templomának kertjében kapott helyet.

Nagycsécsen 2018-ban avatták fel az emléktáblát, ám annak elhelyezése több szempontból is problematikusnak tekinthető. A helyi roma közösség eredetileg a falu központjában szerette volna elhelyezni a táblát, hogy az méltó módon jelenjen meg a település közösségi tereiben, a helyi önkormányzat azonban nem engedélyezte ezt. Mivel az emlékezés szándéka erős volt, a közösség végül a temetőben, a két áldozat sírja közé állíttatta fel a táblát. Ezzel a lépéssel ugyan lehetőség nyílt a gyászolásra és a tiszteletadásra, de nem teremtődött meg annak lehetősége, hogy az emlékezést köztéren, a nyilvánosság előtt közösségi eseményként tarthassák meg. E döntés megakadályozta azt, hogy az áldozatok emléke a társadalmi párbeszéd és a megbékélés részévé váljék.

Hasonló nehézségek kísérték az ország más, a terrortámadások emlékére állított emléktábláinak sorsát is. Az Országos Roma Önkormányzat épületében elhelyezett emléktábla először egy belső falon kapott helyet, de rövid időn belül, feltehetően politikai okokból, eltávolították, és évekig nem helyezték vissza. Csak hosszas tiltakozás és roma aktivisták kitartó munkája után került vissza a helyére. Ez különösen elgondolkodtató, hiszen az Országos Roma Önkormányzatnak éppen a saját közösségét ért támadásokkal szemben kellett volna határozottan kiállnia.

A Fővárosi Roma Önkormányzatnál hasonló folyamat zajlott le. Az emléktábla először szintén csak egy belső térben volt látható, majd hosszú engedélyezési eljárást követően került a külső falra, a nyilvánosság számára is látható helyre. Bár az átadás sokáig váratott magára, végül ez az emléktábla is a közösségi emlékezet részévé vált, hozzájárulva ahhoz, hogy a romák ellen elkövetett rasszista támadások áldozatai ne merüljenek feledésbe.

Ezek az emlékhelyek nem csupán a gyász és a veszteség kifejezői, hanem annak is tanúbizonyságai, hogy a roma közösségek mind a mai napig kitartanak az igazság, a méltóság és az emlékezés jogának követelése mellett, még akkor is, ha a társadalmi és politikai környezet sokszor nem támogatja őket ebben.

A korábban tárgyalt főbb témák, a zene, a roma holokauszt, a helyi közéleti személyek és a terrortámadások áldozatainak emlékei mellett a roma köztéri alkotások között olyan művek is találhatók, amelyek a roma történelem, irodalom, képzőművészet, vallás, kultúra és oktatás más dimenzióit teszik a nyilvános emlékezet részévé. Ezek kisebb számban fordulnak elő, de különösen fontos üzenetet hordoznak, mert azt a törekvést fejezik ki, hogy a roma identitás sokkal gazdagabb és sokrétűbb, mint amit a közgondolkodás általában feltételez.

A helytörténethez és a cigányság lokális múltjához kapcsolódó alkotások többnyire helyi közösségi kezdeményezések eredményei. Ilyenek például a korábban már említett skanzenek és tájházak, de más jellegű emlékek is fellelhetők ebben a témakörben. Ezek a művek nemcsak a települések történetét idézik fel, hanem annak a közösségi igénynek is kifejezői, hogy a romák története is bekerülhessen a helyi kollektív emlékezetbe. Sok esetben az adott település roma közösségei saját erőből hozták létre ezeket az emlékhelyeket, jelezve, hogy ők is aktív alakítói a közös történelemnek.

Több roma író emléke is megtalálható az országban, amelyek a roma szellemi élet és műveltség megkerülhetetlen alakjait idézik meg. A roma és magyar irodalom egyik legkiemelkedőbb alakjának, Lakatos Menyhértnek az emléktáblája Óbudán található.

Munkássága hidat teremtett a roma közösség és a magyar irodalmi élet között, elsőként adva hangot a roma emberek saját tapasztalatainak a magyar nyelvű irodalomban. Lakatos Menyhért mellett Holdosi József, a Kányák című regény szerzője, a roma élet mindennapjainak érzékeny krónikása, szintén emléktábla révén van jelen a köztéri emlékezetben. E tábla különlegessége, hogy abban az iskolában található, ahol Holdosi József tanított, és amelynek közössége maga is támogatta az emlék létrejöttét. Ezek az emlékhelyek nem pusztán írók előtt tisztelegnek, hanem azt is kifejezik, hogy a roma és a magyar irodalom közös kulturális térben létezik.

A képzőművészet témakörében is több alkotónak állítanak emléket a magyarországi közterek. Közülük két név emelkedik ki: Péli Tamás[7] és Balázs János[8]. Péli Tamást joggal tekinthetjük a roma képzőművészet úttörőjének, akinek gondolkodásmódja és művészi hitvallása forradalmasította a roma identitás vizuális megjelenítését. Emlékét Budapesten, a IX. kerületben és Tiszadobon is őrzik. Ez utóbbi azért különleges, mert az emlékhely, ami egy kopjafa, éppen ott található, ahol Péli korábban aktívan tevékenykedett, a tiszadobi Andrássy kastélyban, amely egykor gyermekotthonként működött. Bár az épület ma már turisztikai és rendezvényhelyszínként szolgál, értékelendő, hogy az emlékmű a felújítások után is megmaradt, és a kastélykert jól látható pontján kapott helyet.

Balázs János, a naiv festészet világszinten is elismert alakja Salgótarjánban kapott teljes alakos szobrot a város egyik központi terén. Emlékét Salgótarján méltó módon őrzi: a szobor mellett rendszeresen ápolják örökségét kulturális eseményekkel és intézményi együttműködésekkel, gyakran roma szervezetekkel közösen.

Végezetül az oktatáshoz és művelődéshez kapcsolódó emlékhelyek is külön figyelmet érdemelnek, hiszen a tudás és tanulás ügye mindig központi szerepet játszott a roma közösségek felemelkedésében. E témakörben különösen a Bogdán Jánosra, a Gandhi Gimnázium alapítójára való emlékezés emelhető ki, akinek emlékét több köztéri alkotás is őrzi. Bogdán János munkássága az oktatás, az önszerveződés és a roma fiatalok felemelkedésének jelképévé vált, és emlékhelyei azt az üzenetet hordozzák, hogy a tanulás és a tudás a közösségi erő legfontosabb forrásai közé tartoznak.

A KEZDEMÉNYEZŐK SZEREPE A KÖZTÉRI EMLÉKHELYEK LÉTREJÖTTÉBEN

A kutatás egyik legnehezebben feltárható területe annak vizsgálata volt, hogy ki vagy kik kezdeményezték az egyes roma köztéri alkotások létrehozását. 21 helyszínen nem sikerült egyértelműen beazonosítani az alapítókat, ami arra utal, hogy sok emlékhely spontán közösségi összefogásból vagy szóbeli kezdeményezés nyomán jött létre, írásos dokumentáció nélkül. Ez is jól mutatja, hogy a roma emlékezés gyakran informális, mélyen a helyi közösségekbe ágyazódott folyamat, amelyben az elkötelezettség sokszor fontosabb, mint a hivatalos szervezeti háttér.

A feltárt történetek alapján egyértelmű, hogy a roma köztéri alkotások létrehozásának legfőbb mozgatói a helyi roma közösségek, civil szervezetek és önkormányzatok voltak. Az összes ismert kezdeményezés közül

- 81 esetben a roma nemzetiségi önkormányzatok (helyi vagy megyei RNÖ-k, CKÖ-k),
- 44 esetben roma civil szervezetek, egyesületek vagy alapítványok,
- 42 esetben pedig települési önkormányzatok voltak az emlékműállítás kezdeményezői.

E számokból is látható, hogy a roma emlékezetpolitikát Magyarországon elsősorban alulról szerveződő közösségi folyamatok formálják. A helyi roma önkormányzatok kezdeményezései sok esetben a közösségi önbecsülés és identitás megerősítését szolgálták, miközben megteremtették annak lehetőségét, hogy a roma múlt és jelen is helyet kapjon a települések nyilvános tereiben.

A roma civil szervezetek szerepe különösen a 2000-es évektől vált hangsúlyossá. E szervezetek vállalták, hogy saját erőforrásaikra és partnerségi hálóikra támaszkodva létrehozzák a roma közösségek kollektív emlékezetének új tereit. A legtöbb ilyen kezdeményezés a roma holokauszt, a zenei és kulturális örökség, valamint a helyi hősök és pedagógusok emlékének megőrzését szolgálta.

A települési önkormányzatok támogatása nélkül azonban ezek a kezdeményezések csak kevés esetben valósulhattak volna meg. A kutatás azt mutatja, hogy azok a köztéri alkotások váltak igazán jelentőssé, tartósan láthatóvá és esztétikailag is kiemelkedővé, amelyek létrehozásában több kezdeményező vett részt, és különösen akkor, ha roma és nem roma intézmények közösen vállalták az emlékállítást. Az ilyen együttműködések eredményeként született művek jellemzően nagyobb volumenűek, magasabb művészi színvonalúak, és a közteret is alakító, méltó helyre kerültek. Ez a tendencia világosan jelzi, hogy a társadalmi együttműködés és az egyenrangú részvétel nemcsak erkölcsi, hanem esztétikai és közösségi értéket is teremt.

A magánkezdeményezések (23 eset) ugyan kisebb arányt képviselnek, de fontos szerepük van az emlékezés személyes és közösségi dimenzióinak megőrzésében. Ezek az emlékhelyek gyakran ott jöttek létre, ahol az intézményes háttér hiányzott, és az egyéni elhivatottság pótolta a szervezeti támogatást.

A nem roma civil szervezetek (20 eset) szerepe szintén figyelemre méltó, hiszen közreműködésük azt mutatja, hogy a roma történelem megőrzése egyre inkább közös társadalmi feladatként jelenik meg. Ezek az együttműködések gyakran kulturális vagy oktatási intézményekhez kapcsolódnak, és hozzájárulnak ahhoz, hogy a roma örökség a helyi közösségek identitásának természetes részévé váljék.

[7] A Péli Tamásnak emléket állító két köztéri alkotás mellett 2024-ben megnyílt a műveinek egy részét bemutató Péli Múzeum is az Újpesten található Rácz Gyöngyi Közösségi Központban.
[8] A könyv első kiadása külön fejezetet szentelt Salgótarjánnak, mint pozitív példának, mivel azoknak a városoknak az egyike volt, ahol a legtöbb köztéri alkotás volt található Budapesten kívül. Setét Jenő joggal nevezte a várost „a roma emlékek fővárosának". A városban példaértékű a roma közösség aktivitása, amellyel elérték, hogy nagy számú köztéri alkotásnak adjon helyet a településen.

Ezzel szemben az állami (4 eset) és az egyházi (4 eset) kezdeményezések aránya továbbra is alacsony, ami azt mutatja, hogy a roma történelem láthatóvá tétele főként civil és közösségi szinten valósul meg. Az Országos Roma Önkormányzat neve mindössze három alkalommal szerepel az alapítók között, ami jelzi, hogy a központi roma intézményrendszer csak korlátozottan vett részt az emlékezet formálásában.

Összességében elmondható, hogy a roma köztéri alkotások létrehozása nem felülről irányított, hanem alulról építkező folyamat, amelyben a legnagyobb értéket azok az emlékművek képviselik, amelyek több szereplő, roma és nem roma szervezetek, önkormányzatok és civil közösségek valamilyen együttműködésében jöttek létre.

Ezek az alkotások nemcsak a múlt emlékeit őrzik, hanem a jelenben is a párbeszéd, az együttélés és a közös felelősség szimbólumaivá váltak.

A LÁTHATÓSÁG TEREI ÉS KORLÁTAI – ZÁRÓ GONDOLATOK A ROMA KÖZTÉRI EMLÉKEZETRŐL

Ez a kutatás úttörő vállalkozásként indult, mivel először mutatta be átfogó módon a roma köztéri emlékezet országos térképét. Olyan területet tárt fel, amelyről korábban legfeljebb mozaikos ismereteink voltak. A vizsgálat különlegessége, hogy nem felülről vezérelt folyamatokat követett, hanem alulról szerveződő kezdeményezéseket.

Ezek a helyi közösségek, önkormányzatok és civil szereplők kitartásának és elhivatottságának eredményei, amelyek azt bizonyítják, hogy a roma múlt és kultúra megjelenítése nemcsak szükséglet, hanem közösségi igény is.

A feltárt kép azonban nem mentes a feszültségektől. A tematikai aránytalanság, különösen a zene és a holokauszt túlsúlya jól mutatja, hogy a többségi társadalom számára a roma identitás még mindig szűk sémákba zárva jelenik meg. Más területek, mint az oktatás, a közélet, a helyi történelem vagy a kultúra tágabb formái alig kaptak köztéri megjelenést. Ahol ezek mégis megjelentek, ott többnyire helyi kezdeményezések révén, és gyakran komoly nehézségek árán születtek meg. Sok esetben az önkormányzatok elzárkóztak a roma témájú alkotások elhelyezésétől, vagy csak korlátozott formában engedélyezték azokat. A 2008–2009-es romák elleni terrortámadások áldozatainak emlékei különösen jól példázzák ezt a méltatlan helyzetet: a legtöbb helyszínen nem jött létre köztéri emlék, és ahol igen, ott is gyakran félreeső, alig látogatott helyre került.

Az emlékek jelentős része kisméretű, gyakran egyszerű emléktábla, amely önmagában nem képes érdemben alakítani a köztereket vagy a roma történelem és kultúra láthatóságát. Sok mű gyakorlatilag ismeretlen a helyi közösségek vagy a tágabb nyilvánosság számára, és nem kapcsolódik hozzájuk sem oktatási, sem kulturális program.

A kutatás során az is egyértelművé vált, hogy a roma emlékezet jelentős része nem a közterekhez, hanem temetőkhöz kötődik. Összesen 17 olyan emléket sikerült azonosítani, amelyek temetői környezetben kaptak helyet. Ez a jelenség több szempontból is problematikus. Egyrészt arra utal, hogy a roma történelem és kultúra emlékezete sok esetben nem kaphatott nyilvános teret, és a megemlékezés így a közösség belső, kevésbé látható közegeibe szorult. Másrészt az emlékművek és az emléktáblák temetői elhelyezése a társadalmi kirekesztés térbeli megnyilvánulása is, hiszen ezek az alkotások nem válnak a mindennapi városi vagy falusi élet részévé, és a többségi közösség ritkán találkozik velük.

A temetőkben található emlékek között több olyan is akad, amely a település neves zenészeinek állít emléket, mások a roma holokauszt áldozataira emlékeztetnek. Utóbbiak számos településen kizárólag temetői környezetben léteznek, ami jól mutatja, hogy a közterekre történő kihelyezés, akár szimbolikus, akár engedélyezési okokból, de gyakran akadályokba ütközik. Az emlékezés így a társadalmi láthatóság perifériájára szorul. E helyzet nemcsak a fizikai tér korlátait jelzi, hanem azt is, hogy a roma történelemhez való közös viszonyulás még nem vált természetes részévé a magyar közgondolkodásnak. A állagmegóvás hiánya szintén súlyos gond: több emlékhely elhanyagolt, megrongálódott vagy megközelíthetetlen. Ez nemcsak fizikai, hanem szimbolikus üzenet is: mintha az emlékezés maga sem volna fontos része a közös nemzeti térnek.

Mindezek mellett a kutatás számos pozitív példát is azonosított. Ott születtek valóban méltó, maradandó alkotások, ahol roma és nem roma szereplők közösen vállalták a kezdeményezést. Az ilyen együttműködések nemcsak esztétikailag és térhasználatban voltak sikeresebbek, hanem közösségileg is erősebb alapokra épültek. A közösen létrehozott emlékhelyek bizonyítják, hogy az emlékezés hidat képezhet a társadalmi csoportok között — és nem csupán a múlt feldolgozását, hanem a jelenben való együttélés kultúráját is szolgálja.

A kutatás egyik legfontosabb üzenete, hogy a roma emlékezet láthatóvá tétele nem csupán a romák ügye. A közterek formálása, az emlékek elhelyezése és gondozása mindannyiunk közös felelőssége. Ahhoz, hogy a jövőben kiegyensúlyozottabb, sokszínűbb és méltóbb emlékezeti tér jöhessen létre, szükség van partnerségre, nyitottságra és hosszú távú elköteleződésre. A roma történelem és kultúra akkor válik valóban a nemzeti örökség részévé, ha nem csupán témaként, hanem közös értékként jelenik meg a közterekben.

Ez a munka ezért nem lezárás, hanem inkább kezdete valaminek – egy országos emlékezeti tér újrafelfedezésének és újragondolásának. A roma köztéri emlékek története nemcsak a múltról szól, hanem arról is, hogy milyen jövőt képzelünk el együtt.

Ha a jövőben ezek az emlékek nemcsak léteznek, hanem élnek is, ha a közösségek ápolják őket, és az oktatás és a kultúra szövetébe is beépülnek, akkor a roma jelenlét végre nem csupán látható, hanem elismert és értékelt része lesz Magyarország köztereinek.

IRODALOM

Bak, Á. (2020). Public Statues and Second-Class Citizens: The Spatial Politics of Romani Visibility in Interwar Budapest. Critical Romani Studies, 3(1), 102–138. https://doi.org/10.29098/crs.v3i1.30

Bogdán, P., Molnár, I. G., Setét, J. (2019). Roma reprezentáció a magyar főváros közterein. Budapest: Tom Lantos Intézet. https://www.tomlantosinstitute.hu/files/hu-156-romakozter.pdf

Gulyás, K. (2024). A roma holokauszt emlékezetpolitikai törekvései. Emlékezeti helyek Magyarországon. HURBÁN: EGYÜTTÉLÉS ÖSSZEOMLÁS ÚJRAKEZDÉS, 1, 90–105. https://hdke.hu/wp-content/uploads/2024/09/11-gulyas-klara.pdf

György, E. (2020). Köztes terek: a rendszerváltás utáni nyócker identitása. Budapest: L'Harmattan.

Harlov-Csortán, M., Lajtai, M. (2018). Romák a budapesti köztérben (A Tom Lantos Intézet „Romák a budapesti köztérben" című pályázati felhívásának keretében készült kézirat). Budapest: Tom Lantos Intézet.

KSH 2011. 2011. évi Népszámlálás – 9. Nemzetiségi adatok. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal. http://www.ksh.hu/nepszamlalas/nemzetisegi_adatok

KSH 2016. Mikrocenzus 2016 – 12. Nemzetiségi adatok. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_12.pdf

KSH 2022. Népszámlálási atlasz, 2022. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/nepszamlalasi_atlasz_2022.pdf

Majtényi, B., Majtényi, G. (2017). Roma nemzetépítés és transznacionális emlékezethelyek. Regio, 25(4), 5–56. 10.17355/rkkpt.v25i4.186

Nora P. (2009). Emlékezet és történelem között. Válogatott tanulmányok. (Szerk., elő- és utószó K. Horváth Zsolt.) Atelier Könyvtár, Budapest: Napvilág Kiadó.

Pásztor I. Z., Pénzes J. (2018). A cigányság lélekszáma és helyzete egy északkelet-magyarországi felmérés tükrében. Földrajzi Közlemények, 142(2) 154–169. https://foldrajzitarsasag.hu/downloads/foldrajzi_kozlemenyek_2018_142_evf_2_pp_154.pdf

Shaheed, F. (2013). Report of the Special Rapporteur in the field of cultural rights - The right to freedom of artistic expression and creativity [A/HRC/23/34].

Székely I. (2010). A felejtés joga. In: A személyiség burkai. Írások, tanulmányok a 60 éves Majtényi László tiszteletére. Budapest: Eötvös Károly Intézet.

TÁRKI (2014). Társadalmi folyamatok Magyarországon a Nemzeti Felzárkózási Stratégia elfogadásának időszakában 2009–2012. Budapest: TÁRKI. http://www.tarki.hu/hu/news/2014/kitekint/20141024_ntfs_monitoring.pdf

Tóth P. (2004). Tóth Péter: Kóborlás és letelepedés: A magyarországi cigányok feudális kori történetéhez. In: Faragó Tamás (szerk.) (2004). Magyarország társadalomtörténete a 18-19. században. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 371–378.

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra. Roma köztéri alkotások száma Magyarország vármegyéiben 15
2. ábra. Roma köztéri alkotások Budapest kerületeiben 16
3. ábra. Roma köztéri alkotások átadásának időbeli alakulása a rendszerváltást követően 16
4. ábra. Roma tematikájú köztéri alkotások típusainak megoszlása 17
5. ábra. Roma köztéri alkotások témáinak megoszlása 20

ROMA KÖZTÉRI ALKOTÁSOK JEGYZÉKE

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Abaújszántó	Béke u. 3.	Cigányprímás és abaújszántói cigány muzsikusok	Emlékmű	2003
Abony	Kálvin u. 1.	Bihari János-dombormű	Plakett/dombormű	1981
Abony	Kálvin u. 1.	Abonyi cigány zenészek emléktáblája	Plakett/dombormű	2005
Abony	Bicskei út 60/A.	Roma holokauszt emlékmű	Emlékmű	2025
Alattyán	Szent István tér 1.	Muzsikus emlékműve	Kopjafa	2017
Albertirsa	Ecsedi László Sportcentrum	Roma holokauszt emlékmű	Plakett/dombormű	2023
Alsószentmárton	Táncsics u. 1.	Roma holokauszt áldozataiért emlékmű	Emlékmű	2018
Babócsa	Szabadság tér 6.	I. és II. világháborúban elhunyt cigányok emléke	Kopjafa	1996
Badacsonytomaj	Újhegy 43.	Czinka Panna pihenője	Emléktábla	Ismeretlen
Baja	IV. körzet, Tanya 144.	Roma holokauszt emlékmű	Emlékmű	2025
Bakonytamási	Árpád utca és Kossuth utca kereszteződése	Roma holokauszt emléktábla emlékmű	Emléktábla	2004

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Balassagyarmat	Rákóczi fejedelem út 21.	Baranyi Dezső- (Rekett) emléktábla	Emléktábla	1996
Balassagyarmat	Teleki László u. 4.	Holokauszt emléktábla	Emléktábla	2018
Balassagyarmat	Teleki László u. 4.	Kovács Csaba - emléktábla	Emléktábla	2022
Balassagyarmat	Teleki László u. 4.	Oláh Józsefné Marina - emléktábla	Emléktábla	2023
Balatonfüred	Gyógy tér 1.	Verbunkos emléktábla - Bihari János	Emléktábla	1960
Balatonszentgyörgy	Batthyány u. 8.	Orsós-Bogdán-kereszt	Vallási jelkép	1968
Berekböszörmény	Köztársaság tér és Toldi utca kereszteződése	Zenész cigány emléktáblája	Emléktábla	2020
Berhida	Orgona út 2.	Lendvai Csócsi emléktábla	Emléktábla	2011
Berzék	Rákóczi Ferenc u. 96.	Cigány zenészek emléktáblája	Emléktábla	2019
Bicske	Bihari u. 9.	Kerecsendi Kiss Márton emléktábla	Emléktábla	2014
Budapest I. kerület	Kapisztrán tér 2–4.	A hazáért hősi halált halt magyar cigány áldozatok emléktáblája	Emléktábla	2008
Budapest III. kerület	Füst Milán u. 22.	Lakatos Menyhért	Emléktábla	2011

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Budapest III. kerület	Váradi u. 15/A.	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2021
Budapest III. kerület	Királyok útja 297.	A rasszista támadások roma áldozatainak emlékműve	Szobor	2010
Budapest IV. kerület	Tél u. 52., a Rácz Gyöngyi Közösségi Ház belső terében	Dráfi József-botlatókő	Emléktábla	2015
Budapest IV. kerület	Tél u. 52., a Rácz Gyöngyi Közösségi Ház belső terében	56-os roma hősök emlékére	Kopjafa	2016
Budapest IV. kerület	Tél u. 52., a Rácz Gyöngyi Közösségi Ház belső terében	Dr. Rosner László-emléktábla	Emléktábla	2019
Budapest IX. kerület	Kinizsi utca és Lónyay utca sarok	Bihari János	Emléktábla	1927
Budapest IX. kerület	Nehru-part	Roma holokauszt emlékmű	Emlékmű	2006
Budapest IX. kerület	Lónyay u. 13/B.	Péli Tamás	Plakett/dombormű	2000
Budapest V. kerület	Haris köz 3.	Csemer Géza	Emléktábla	2018
Budapest VI. kerület	Puczi Béla tér	Puczi Béla-emléktábla	Plakett/dombormű	2017
Budapest VI. kerület	Bajza u. 55. (Kalyi Jag)	Péli Tamás	Szobor	2008
Budapest VII. kerület	Országos Roma Önkormányzat épülete, Dohány u. 76.	Roma holokauszt	Emléktábla	2004

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Budapest VII. kerület	Nefelejcs u. 39.	Bogdán János	Szobor	Ismeretlen
Budapest VII. kerület	Rajkó-Talentum Tánc- és Zeneművészeti Iskola (Rottenbiller u. 16–22.)	Farkas Gyula	Emléktábla	Ismeretlen
Budapest VII. kerület	Rajkó-Talentum Tánc- és Zeneművészeti Iskola (Rottenbiller u. 16–22.)	Mészáros Tivadar	Emléktábla	Ismeretlen
Budapest VII. kerület	Országos Roma Önkormányzat épülete, Dohány u. 76.	Romák ellen elkövetett sorozatgyilkosságok áldozatainak emléktáblája	Emléktábla	2019
Budapest VII. kerület	Országos Roma Önkormányzat épülete, Dohány u. 76.	László Mária-emléktábla	Plakett/dombormű	2024
Budapest VIII. kerület	Horváth Mihály tér 7.	Boldog Ceferino szobra	Szobor	2010
Budapest VIII. kerület	Baross utca	Muzsikus cigányok parkja	Emlékmű	2013
Budapest VIII. kerület	Víg u. 20.	Pege Aladár	Emléktábla	2009
Budapest VIII. kerület	Corvin köz	Dilinkó Gábor	Emléktábla	2015
Budapest VIII. kerület	Mária u. 11.	Lakatos Sándor-emléktábla	Plakett/dombormű	2024
Budapest VIII. kerület	József krt. 48.	Farkas Gyula-emléktábla	Emléktábla	2024
Budapest VIII. kerület	Szilágyi u. 5.	Romák elleni sorozatgyilkosságok áldozatainak emléke	Emléktábla	2021

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Budapest VIII. kerület	Dankó u. 1.	Dankó utcai információs tábla	Emléktábla	2024
Budapest VIII. kerület	Cinka Panna kert	Cinka Panna-emléktábla	Emléktábla	2025
Budapest VIII. kerület	Corvin köz	Szabó Ilona „Kócos"	Plakett/dombormű	1994
Budapest VIII. kerület	Népszínház u. 16.	Fátyol Tivadar emléktábla	Plakett/dombormű	2023
Budapest XII. kerület	Rácz Aladár u. 2.	Rácz Aladár	Emléktábla	1986
Budapest XIII. kerület	Margitsziget	Bihari János	Szobor	1969
Budapest XIII. kerület	Gyöngyösi út és Vőlegény utca sarok, lakóházak által határolt „belső" park, V. lépcsőház	Radics Béla emléktábla	Emléktábla	2000
Budapest XIII. kerület	Gyöngyösi út és Vőlegény utca sarok, lakóházak által határolt „belső" park	Radics Béla szobor	Szobor	2005
Budapest XIII. kerület	Cziffra György Park	Cziffra György-emlékmű	Emlékmű	2021
Budapest XIX. kerület	Kőrösi út 27.	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2024
Budapest XV. kerület	Kavicsos köz 4.	Choli Daróczi József	Emléktábla	2019
Budapest XVI. kerület	Táncsics u. 11.	Rácz Aladár-emléktábla	Emléktábla	1988

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Budapest XXII. kerület	Nagytétényi út 274–276.	Cziffra György	Plakett/dombormű	2014
Báta	Fő utca Bátai-Holtág híd kereszteződése	Az 1956-os árvízben elhunyt romák emlékére állított emlék	Kopjafa	Ismeretlen
Bátaszék	Szenes u. 3.	Roma holokauszt emlékmű	Kopjafa	2025
Békés	Táncsics utca	Emléktábla azok munkájáért, akik a cigányság felemelkedésért tettek	Emléktábla	2001
Bódvalenke	Pontos cím nincs, a falu házainak falán	Freskósorozat	Falfestmény	2009
Bük	Ady u. 18.	Cigányzenészek emlékhelye	Emlékmű	2015
Bük	Petőfi u. 29.	A roma holokauszt emlékműve	Emlékmű	2013
Csengőd	József Attila u. 23.	Dankó Pista-dombormű	Plakett/Dombormű	1991
Cserdi	Fő u. 59.	Európa-fal	Emlékmű	2012
Cserdi	Fő u. 60.	Bogdán László-emléktábla	Emléktábla	2021
Cserdi	Fő u. 47.	Bogdán László-emléktábla	Emléktábla	2024
Csobánka	Csobánka határa	Nemzetiségek Életfái Emlékpark	Kopjafa	2011

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Csongrád	Attila utca és Móra Ferenc rakpart kereszteződése	Györfösi cigánykereszt	Vallási jelkép	1927
Doboz	Marx u. 54. (temető)	Csendőrök által lelőtt áldozatok	Kopjafa	2002
Doboz	Marx u. 54. (temető)	Roma holokauszt áldozatok emlékműve	Emlékmű	2016
Elek	Lőkösházi út 50.	Kovács Antal-emléktábla	Emléktábla	1994
Elek	Lőkösházi út 50.	Lázók János-emléktábla	Falfestmény	2006
Elek	Dankó Pista u. 6.	Eleki roma tájház	Skanzen/ hagyományőrző létesítmény	2012
Elek	Lőkösházi út 57.	Roma holokauszt emlékmű	Emlékmű	2023
Encs	Baross Gábor út 3.	Roma holokauszt emlékmű	Emlékmű	2025
Esztergom	Damjanich u. 77.	Roma holokauszt emlékmű	Emlékmű	2019
Galambok	Fő tér	Cigány holokauszt emlékmű	Emlékmű	2017
Girincs	Bartók tér 1.	Muzsikusok emlékkopjafája	Kopjafa	2023
Gyomaendrőd	Kossuth tér	Cigány zenészek emlékműve	Emlékmű	2002

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Gádoros	Kossuth utca Fő utca kereszteződése	Szűz Mária-emlékpark	Szobor	2019
Gödre	Fő u. 53.	Életfa	Kopjafa	2007
Hajdúnánás	Bocskai u. 12–14.	Rézműves Tódor sírköve	Emlékmű	2020
Halmajugra	Kossuth Lajos u. 158.	Lakatos Alajos-emléktábla	Emléktábla	2016
Hetvehely	A hetvehelyi focipálya mellett	Beás skanzen	Skanzen/ Hagyományőrző létesítmény	Ismeretlen
Hetvehely	A faluból kivezető erdészút mentén	A cigánytelep elbontásának elmékére	Emlékmű	2005
Hodász	Ady Endre u. 29.	Roma Táj ház	Skanzen/ Hagyományőrző létesítmény	2009
Hodász	Sója Miklós u. 6.	Cigánytemplom keresztje	Vallási jelkép	1988
Hortobágy	Hortobágyi csárda	Burai Zsigmond-emléktábla	Emléktábla	2024
Héreg	Fő út 19.	Roma holokauszt emlékmű	Emlékmű	2025
Hódmezővásárhely	Béla cigány u. 2.	Czutor Béla-dombormű	Plakett/dombormű	1976
Hódmezővásárhely	Kossuth tér 3.	„Béla cigány" Czutor Béla-dombormű	Plakett/dombormű	2000

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Hódmezővásárhely	Szent István tér 2.	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2021
Istvándi	Kálvin tér 2.	Roma holokauszt emlékkopjafa	Kopjafa	Ismeretlen
Istvándi	Kálvin tér 2.	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	Ismeretlen
Iván	Iváni temető	Iváni cigányzenészek emlékoszlopa	Emlékmű	2006
Jánoshida	Fő u. 35.	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2024
Jászapáti	Dr. Szlovencsák Imre út	Rácz Aladár-emléktábla	Emléktábla	2020
Jászapáti	Kossuth Lajos út 5.	Farkas András-emléktábla	Emléktábla	2023
Jászberény	Holló András u. 3.	Sánta Ferenc-emléktábla	Emlékmű	2004
Jászberény	Kőhíd	Kökény Albert-emléktábla	Emléktábla	2021
Jászfelsőszentgyörgy	Fő út 63.	Helyi cigány zenészek emléktáblája	Emléktábla	2022
Jászfényszaru	Búzavirág u. 1.	Cigányzenészek emlékműve	Emlékmű	2013
Jászkisér	Szabadság u. 1.	Holokauszt emlékmű	Emlékmű	2006

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Jászkisér	Fő út 4.	Cigányzenészek emléktáblája	Emléktábla	2020
Jászladány	Petőfi Sándor u. 2.	Helyi cigányok emléktáblája	Emléktábla	2025
Jásztelek	Szabadság út 73.	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2005
Kalocsa	Hősök útja 24/a	Roma holokauszt emlékmű	Emlékmű	2003
Kapolcs	Kossuth Lajos u. 44.	Kapolcsi cigánymuzsikusok	Emlékmű	2003
Kaposfő	Kossuth Lajos u. 130.	Holokauszt emlékmű	Emlékmű	2021
Kaposvár	Kapos Szálló	Rigó Jancsi-emléktábla	Emléktábla	2012
Kecskemét	Mártírok útja 24.	Cigány Jézus-feszület	Vallási jelkép	2011
Kemence	Magánterület (Nyúzóvölgy)	Emlékoszlop (bitófát szimbolizál)	Kopjafa	1982
Kemence	Fő u. 143.	A vérvád áldozatainak emléktáblája	Emléktábla	2022
Kevermes	Kinizsi u. 18.	Mária-szobor	Szobor	2004
Kisbér	Szécsényi u. 2.	Kisbérben élt muzsikus cigányok emlékére	Emléktábla	2021

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Kiskunhalas	Tó u. 36.	Emléktábla azokért, akik sokat tettek a cigányságért	Emléktábla	2016
Kiskunhalas	Tó u. 36.	Rostás László-emléktábla	Emléktábla	2018
Kiskunhalas	Tó u. 36.	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2024
Kiskunmajsa	Nincs adat	Balogh Ödön-emléktábla	Emléktábla	Ismeretlen
Kiskőrös	Luther Márton tér	Choli Daróczi József mellszobra	Szobor	2023
Kisújszállás	Deák Ferenc u. 11.	Burai Zoltán cigány prímás emléktáblája	Emléktábla	2006
Komló	Kossuth akna utca Bajcsy-Zsilinszky utca kereszteződése	Kossuth-telep emlékműve	Emlékmű	2021
Komló	Vörösmarty Mihály u. 11.	Rasszista sorozatgyilkosság áldozatainak emléktáblája	Emléktábla	2019
Komló	Vörösmarty Mihály u. 11.	Roma holokauszt áldozatainak emléktáblája	Emléktábla	2018
Komárom	Csillagerőd	Roma holokauszt áldozatainak emléktáblája	Emléktábla	2004
Komárom	Monostori erőd	Roma holokauszt áldozatainak emléktáblája	Plakett/dombormű	2008
Kunszentmiklós	Kálvin tér	Banyák Kálmán-emlékmű	Emlékmű	2018

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Kunágota	Rákóczi u. 10.	Roma holokauszt áldozatainak emléktáblája	Emlékmű	2025
Kutas	Polgármesteri hivatallal szemben	Holokauszt emlékmű	Emlékmű	2024
Körmend	Temető	Roma holokauszt emlékmű	Emlékmű	2022
Lapáncsa	Fő u. 40.	Szent Család szobra	Szobor	2014
Lengyel	Lengyeli temető	Csendőrterror áldozatainak emlékműve	Emlékmű	2024
Lábod	Deák utca és Szabadság utca kereszteződése	Roma holokauszt emlékmű	Emlékmű	2021
Makó	Széchenyi tér	Sztojkó Mihály-emléktábla	Emléktábla	2024
Makó	Széchenyi tér	Fátyol Mihály prímás	Emléktábla	1995
Makó	Széchenyi tér	Fátyol Misi cigányprímás	Szobor	2009
Mezőberény	Kérhalom u. 10.	Helyi cigány zenészek táblája	Emléktábla	2021
Mezőberény	Fő út 1.	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2021
Mezőgyán	Árpád u. 37.	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2021

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Miskolc	Baross Gábor u. 13–15.	Sorozatgyilkosságok áldozatainak állított emléktábla	Emléktábla	2018
Miskolc	Kálvária-domb	Roma holokauszt emlékmű	Emlékmű	2021
Miskolc	Egyetem út 1.	Cziffra György-emléktábla	Plakett/dombormű	2023
Mohács	Szent Mihály tér 5.	Peti Bogdán Péter emléktáblája	Emléktábla	2002
Mohács	Jókai Mór u. 3.	Kovács József Hontalan emléktáblája	Emléktábla	2022
Mohács	Jókai Mór u. 2/A.	Gertner János emléktáblája	Emléktábla	2001
Mohács	Jókai Mór utca 32.	Szentandrássy István emléktábla	Emléktábla	2024
Mohács	Szent Mihály tér	Ifj. Peti Kovács István emléktáblája	Emléktábla	2000
Monor	Czinka Panna utca Thököly utca sarok (cigánytelep)	Feszület	Vallási jelkép	Ismeretlen
Mátraterenye	Nincs adat	Elhunyt roma zenészek emléktáblája	Emléktábla	2021
Méhkerék	Kossuth u. 79.	Kovács Tivadar-emléktábla	Emléktábla	2017
Nagybaracska	Jókai Mór u. 3.	Helyi cigány zenészek emléktáblája	Emléktábla	2020

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Nagycsécs	Nagycsécsi temető	Nagy Tiborné Nagy József emléktáblája	Emléktábla	2018
Nagyecsed	Vásártér u. 6.	Szerelmesek kútja (Bódi Guszti)	Emlékmű	2010
Nagyecsed	II. Rákóczi Ferenc Művelődési Ház és Könyvtár	A Népművészet mestereinek és ifjú mestereinek emléktáblája	Emléktábla	2012
Nagykanizsa	Várkapu	Cigány holokauszt emlékmű	Emlékmű	1991
Nagykanizsa	Teleki u. 14.	Bogdán János-emléktábla	Emléktábla	1999
Nagyoroszi	Szentháromság tér Fő út találkozásában található körforgalom mellett	Bobe Gáspár Ernő emlékműve	Emlékmű	2025
Nyíracsád	Kassai u. 8.	Boldog Ceferino-szobor	Szobor	2019
Nyíregyháza	Északi temető	56-os roma hősi emlékmű (Dandos Gyula)	Kopjafa	2010
Nyíregyháza	Hősök tere 9.	Helyi roma kiválóságok emléktáblája	Emléktábla	2022
Nyíregyháza	Szent István u. 28.	56-os roma hősi emlékmű (Dandos Gyula)	Emléktábla	1993
Nyíregyháza	Északi temető	Sorozatgyilkosságok áldozatainak emléke	Emléktábla	2021
Nyíregyháza	Dózsa György u. 4–6.	Benczi Gyula cigányprímás emléktáblája	Emléktábla	1971

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Nyíregyháza	Északi temető	Roma holokauszt emlékmű	Emlékmű	1993
Nógrádmegyer	Petőfi út 79.	Nógrádmegyeri Szegkovács KTSZ alapítóinak és dolgozóinak emlékműve	Plakett/dombormű	2024
Ózd	Gyár u. Október 23. tér találkozásánál	Jónás Tamás-versidézet	Emléktábla	2016
Ötvöskónyi	Fő u. 53.	Jónás Tamás-versidézet Roma holokauszt	Emléktábla	2018
Piliscsaba	A piliscsabai plébániatemplomtól nem messze, a Tinnye felé vezető országút mellett	Ősök parkja	Emlékmű	2002
Piliscsaba	Templom tér 13.	Roma holokauszt emlékkopjafa	Kopjafa	2011
Pusztakovácsi	Kürtöspuszta	Vágyakozások	Falfestmény	2000
Pálfa	Nincs adat	Helyi cigány ősök emlékének kopjafája	Kopjafa	2007
Pécs	Búza tér	Roma holokauszt emlékmű	Szobor	2004
Pécs	Dobó István u. 93.	Bogdán János mellszobra	Szobor	2007
Pécs	Dobó István u. 93.	Bogdán János-emléktábla	Plakett/Dombormű	2019
Rinyabesenyő	Polgármesteri hivatal melletti tér	Roma holokauszt emléktábla kopjafa	Kopjafa	2018

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Rinyaújlak	Roma Kulturális Hagyományőrző Park	Roma Kulturális Hagyományőrző Park	Skanzen/ hagyományőrző létesítmény	2020
Rinyaújlak	Kossuth u. 83.	Roma holokauszt emlékkopjafa	Kopjafa	2016
Salgótarján	Pécskő utca Március 15. utca találkozásánál	Balázs János-szobor	Szobor	2006
Salgótarján	Rákóczi út 31.	Oláh Jolán-emléktábla	Plakett/dombormű	2007
Salgótarján	Tanács út 7.	Szepesi	Emléktábla	2018
Salgótarján	Arany János út 23.	Gabora Károly-emléktábla	Emléktábla	2020
Salgótarján	Forgách Antal u. 16.	Danyi Zoltán-emléktábla	Emléktábla	2020
Sarkad	Veress Sándor u. 1., egykori Iparos Klub falán	Kovács József- „Csúnya Jóska" emléktábla	Emléktábla	1999
Segesd	Világháborús emlékmű fala	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2016
Szalonna	Polgármesteri Hivatal	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2012
Szany	Kossuth u. 33.	Szanyi cigányzenészek emlékoszlopa	Emlékmű	2018
Szatymaz	Dózsa György u. 42.	Dankó Pista-dombormű	Plakett/Dombormű	2004

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Szedres	Acsádi-völgy	Beás cigányok emlékezete	Kopjafa	1996
Szeged	Hajnóczy utca (Tiszavirág étterem)	Suki Béla-emléktábla	Emléktábla	2020
Szeged	Dózsa u. 1	Dankó Pista-emléktábla	Emléktábla	2003
Szeged	Szélmalom u. 2/A.	Dankó Pista-szobor	Szobor	2021
Szeged	Rákóczi u. 11.	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2017
Szeged	József Attila sugárút 43.	Dankó Pista-dombormű	Plakett/Dombormű	1958
Szeged	Dózsa u. 1.	Dankó Pista-szobor	Szobor	1912
Szentlőrinc	Nincs állandó helyszíne	Roma holokauszt vándoremlékmű	Emlékmű	2025
Szigetvár	Zrínyi tér 2.	Elhunyt cigányzenészek emléktáblája	Emléktábla	1999
Szigetvár	Deák Ferenc tér 24.	Roma holokauszt emlékmű	Szobor	2009
Szolnok	Jászkürt u. 2.	Kállai János-emléktábla	Emléktábla	2004
Szolnok	Szapáry u. 17.	Lukács József prímás emléktáblája	Emléktábla	2011

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Szolnok	Hild János tér 1.	Grófo-Kozák László „Grófo" szobra	Szobor	2023
Szolnok	Tabán u. 63	Lukács József-emléktábla	Emléktábla	2024
Szombathely	Kanizsay Dorottya Katolikus Gimnázium, Egészségügyi Technikum és Szakképző Iskola belső fala	Holdosi József-emléktábla	Plakett/Dombormű	2009
Szombathely	Jászai Mari utca	Roma holokauszt áldozatainak emlékműve	Emlékmű	1994
Tapolca	Dózsa György út 5.	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2008
Tapolca	Batsányi János tér	Sallai Misi	Emléktábla	2003
Tapolca	Szegfű u. 3.	Sallai Misi	Emléktábla	2001
Tengelic	Aradi u. 14. (temető)	Cigányság kopjafája	Kopjafa	1999
Tiszadob	Bocskai u. 59.	Péli Tamás-emlékkopjafa	Kopjafa	1995
Tiszapüspöki	Fő út 79.	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2019
Tiszavasvári	Tiszavasvári köztemető	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2021
Tiszavasvári	Tiszavasvári köztemető	Sorozatgyilkosságok áldozatainak emlékműve	Emléktábla	2024

Település	Helyszín	Alkotás címe	Műfaj	Felállítás éve
Torony	Újvári u. 1.	Ondódiak elhurcolása	Emléktábla	1984
Torony	Fráter Loránd utca	Feszület	Vallási jelkép	1998
Tura	Kígyó utca	Farkas Kálmán-emlékmű	Emlékmű	2010
Törökszentmiklós	Kígyó utca	Farkas Kálmán-emlékmű	Emlékmű	2010
Uszód	Szabadság u. 69. (temető)	Nagyidai Sztojka Fardi	Kopjafa	2018
Vokány	Kossuth Lajos u. 44.	Cigány kopjafa	Kopjafa	2008
Váraszó	Szabadság út 47.	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2017
Várpalota	Fehérvári út, Gábler-tó mellett	Roma holokauszt emléktábla	Emléktábla	2014
Véménd	Kossuth Lajos u. 128.	Beás cigányok emlékezete	Kopjafa	2009
Véménd	Libalegelő	Beás cigányok emlékezete	Emlékmű	2009
Vép	Rákóczi u. 22.	Holdosi József-emléktábla	Emléktábla	2011
Zalaegerszeg	Bajcsy-Zsilinszky Endre tér 1.	Roma holokauszt áldozatainak emléktáblája	Plakett/dombormű	2003

BÁCS-KISKUN
CSENGŐD

DANKÓ PISTA-DOMBORMŰ

Állíttató | Varga Erzsébet
Alkotó | Gömbös László
Helyszín | Csengőd, Művelődési Ház előtti park
Átadás | 1991
Technika | mészkő, bronz dombormű
Méretek | 100×160 cm

A csengődi Művelődési Ház (József Attila u. 23.) előtt 1991. október 6-án felavatott emlékmű Dankó Pistának, a magyar nóta egyik legismertebb roma származású zeneszerzőjének és prímásának állít emléket. Dankó betegsége súlyosbodásakor orvosai azt javasolták, hogy költözzön vidékre. Ezért vett egy kúriát Csengődön, és körülbelül két évet élt ott, remélve, hogy meggyógyul. Később a közigazgatási határok megváltoztak, így a régi Dankó-kúria ma már Tabdihoz tartozik. Az emlékmű felállítását egy helyi lakos, Varga Erzsébet pénzadománya tette lehetővé. Dankó István, közismert nevén Dankó Pista 1858. június 14-én született Szeged-Fölsőtanyán (ma Szatymaz) muzsikus cigány családban, és 1903. március 29-én hunyt el Budapesten. Cigányprímás, dal- és nótaköltő volt, a magyar nóta egyik „dalkirálya", mai szóval a kor egyik „szupersztárja". Bejárta az országot, és külföldi turnéi során Oroszországban is nagy sikerrel muzsikált. Életét végigkísérte a tüdőbaj, amely korai halálához is hozzájárult. A Horthy-korszak idején, 1940-ben játékfilm is készült róla Dankó Pista címmel (rendező: Kalmár László, címszerepben: Jávor Pál); ez különösen figyelemre méltó egy olyan időszakban, amikor a cigánysággal szembeni előítéletek és cigányellenes hangulat erősödött, és jól mutatja, milyen népszerű és a magyar kultúrába beágyazott alkotó volt. Zenéje beépült a közös emlékezetbe: nótáinak egy részét ma sokan egyszerűen magyar népdalnak gondolják. A kiadványban is több ponton megjelennek a szobrai, emléktáblái, amelyek őrzik emlékét.

BÁCS-KISKUN
KALOCSA

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Kalocsa Város Roma Önkormányzat, Roma Sajtóközpont, Phralipe Organizacia Kalocsa
Alkotó | Kiss István festő-grafikus művésztanár (tervező), Farkas Tibor szobrász (kivitelező)
Helyszín | Kalocsa, Hősök útja 24/A
Átadás | 2003. augusztus 2.
Technika | téglafal (kerítés), rajta: vésett mészkő
Méretek | 5×3 m falszakasz, rajta táblák és kerék motívum

Kalocsán 2003. augusztus 2-án avatta fel Kalocsa Város Roma Önkormányzata, a Phralipe Organizacia Kalocsa és a budapesti Roma Sajtóközpont a roma holokauszt áldozatainak emlékére készült emléktáblákat. 2018-ban a helyszínen további holokauszt-emlékművet is avattak, aminek tervezője: Kiss István festő-grafikus művésztanár, alkotója: Farkas Tibor szobrász.
A második világháború idején Európa-szerte roma férfiak, nők és gyermekek tíz- és százezrei estek áldozatul a náci rezsim és szövetségesei által elkövetett üldöztetéseknek, deportálásoknak, kínzásoknak és tömeggyilkosságoknak. 1944. augusztus 2-án éjszaka az Auschwitz-Birkenaui „cigány családi tábort" felszámolva több mint háromezer romát gyilkoltak meg. Az Európai Parlament 2015-ben nyilvánította augusztus 2-át a roma holokauszt nemzetközi emléknapjává. Az emlékezés egyszerre a múlt iránti tisztelet és felelősségvállalás a jelenért és a jövőért, hogy a történelem legsötétebb időszakai soha ne ismétlődhessenek meg. E tábla – sok más hazai emlékhellyel összhangban – nem egy konkrét helyszín helyi áldozataira, hanem általánosságban a roma közösségek üldöztetést szenvedett és meggyilkolt tagjaira emlékezik.

BÁCS-KISKUN
KECSKEMÉT

CIGÁNY JÉZUS-FESZÜLET

Állíttató | Kecskeméti Cigány Kisebbségi Önkormányzat, Porta Kereszt Kör, Műkertvárosi Templomépítő Egyesület

Alkotó | Varga Imre festőművész

Helyszín | Kecskemét, műkertvárosi Assisi Szent Ferenc templom (Mártírok útja 24.) melletti park

Átadás | 2011. augusztus 2.

Technika | fa, festett fémlemez

Méretek | 20 cm × 3 m

A Cigány Jézus Kecskeméten, a műkertvárosi Szent Ferenc templom mellett található. A feszületen a Krisztus-alak roma arcvonásokat visel, vele szemben egy vastag fatörzs üregében Szűz Máriát jelenítette meg az alkotó. A kompozíciót 2011. augusztus 2-án avatták fel a holokauszt roma áldozatainak emlékére.

BÁCS-KISKUN
KISKŐRÖS

CHOLI DARÓCZI JÓZSEF SZOBRA

Alkotó | Kállai András szobrászművész

Helyszín | Kiskőrös, Luther Márton tér

Átadás | 2023. május 19.

Méretek | nincs adat

Choli Daróczi József 1939. május 26-án született Bedőn, és 2018. május 12-én Budapesten hunyt el. Roma származású író, költő, műfordító és pedagógus volt, aki a hetvenes évektől tanítóként és közművelődési szakemberként dolgozott, később pedig újságírói és szerkesztői feladatokat is ellátott. Tevékenysége a romani nyelvű irodalom és oktatás fejlesztése mellett a roma mozgalmi életben is meghatározó volt. Műfordítói munkája – mint például Petőfi Sándor verseinek lovári nyelvre ültetése – nemcsak irodalmi teljesítmény, hanem olyan kulturális hozzájárulás is, amely erősítette a romani nyelv státuszát és láthatóságát, és jelezte, hogy a roma közösségek a magyar kultúra és irodalom szerves részei. Életművét széles körben ismerték és értékelték; személyét sokan tisztelték, szakmai és közösségi munkáját pedig országosan elismerték. Mellszobrát 2023-ban avatták fel Kiskőrösön, a Luther Márton téren található Petőfi Műfordítói Szoborparkban. Az emlékhelyre olyan alkotók kerülhetnek, akik munkájukkal hozzájárultak Petőfi költészetének más nyelveken való megjelenéséhez. A mellszobor ezt a fordítói és kulturális szerepet ismeri el, és egy olyan központi térben kapott helyet, ahol több műfordító emlékműve áll egységes koncepció szerint.

BÁCS-KISKUN
KISKUNHALAS

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Helyszín | Kiskunhalas, Tó u. 36.
Átadás | 2024
Méretek | 60x40 cm

Közös emléktábla a holokauszt kiskunhalasi cigány és zsidó áldozatainak emlékére, amelyet 2024-ben, a holokauszt 80. évfordulója alkalmából állított Kiskunhalas Város Cigány Nemzetiségi Önkormányzata és a Kiskunhalasi Zsidó Hitközség. A tábla szövege emléket kíván állítani mindazoknak, akik a nácizmus és a nyilaskeresztes népirtás áldozatává váltak, és tiszteletét fejezi ki a túlélők felé is, akiknek a holokauszt borzalmai után volt erejük az újrakezdéshez. Ismereteink szerint ez az első olyan emléktábla Magyarországon, amelyet a roma és zsidó közösségek közösen állítottak.

BÁCS-KISKUN
KISKUNHALAS

EMLÉKTÁBLA AZOKÉRT AKIK SOKAT TETTEK A CIGÁNYSÁGÉRT

Helyszín | Kiskunhalas, Tó utca 36. (Rostás László Cigány Közösségi Ház mellett)
Átadás | 2015
Méretek | 140x70

BÁCS-KISKUN
KISKUNHALAS

ROSTÁS LÁSZLÓ–EMLÉKTÁBLA

Helyszín | Kiskunhalas, Tó utca 36.
Átadás | 2018
Méretek | 60x40

BÁCS-KISKUN
KUNSZENTMIKLÓS

BANYÁK KÁLMÁN-EMLÉKMŰ

Állíttató | Kunszentmiklós lakossága
(Ötletadó: Balogh Mihály könyvtáros, nyugalmazott tanár; a projekt koordinátora: Bódi Szabolcs emeritus polgármester)

Alkotó | Túri Török Tibor (szobor), Gyalús István (posztamens)

Helyszín | Kunszentmiklós, Kálvin tér

Átadás | 2019. október 1.

Technika | bronz domborművel díszített emléktábla posztamensen

Banyák Kálmán emlékművét a Zene Világnapján avatták fel. Az apja cigányprímás volt, tőle tanulta a zenét. Háromévesen – hallás után – már játszott apja hegedűjén, hatéves korától pedig már (szintén az apja zenekarával) járta az országot. Banyák Kálmán rendkívüli tehetséggel volt megáldva, ezért a kunszentmiklósi értelmiségiek összeadták a gyermek fővárosi tanulmányainak költségeit két évre, azután pedig – miközben az adományok sem fogytak el – a település vállalta magára a további taníttatást. Banyák Kálmán 1956-ban elhagyta az országot, 1957-ben pedig az USA-ban telepedett le, ahol Yehudi Menuhin egyengette a pályáját. Koncertmester volt a New Yorki-i Filharmonikusoknál, de muzsikált Clevelandban, Las Vegasban és Baltimore-ban is. New Yorkban több lemezt készített.

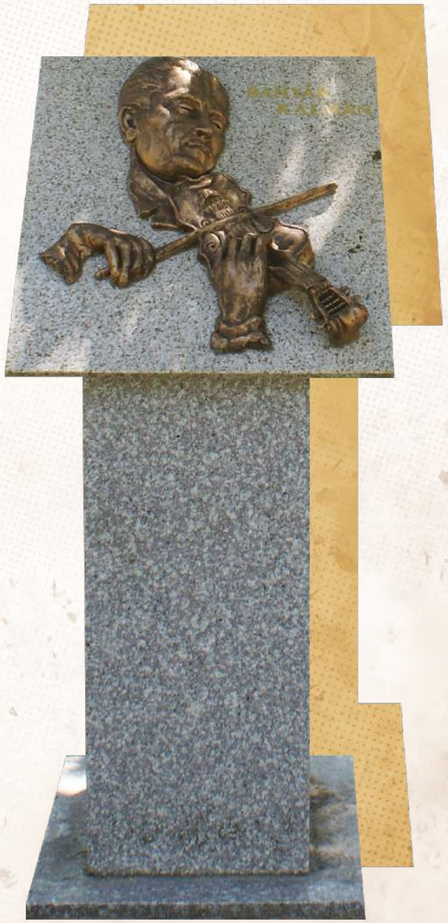

BÁCS-KISKUN
NAGYBARACSKA

HELYI CIGÁNY ZENÉSZEK EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Nagybaracskai Roma Önkormányzat

Alkotó | ismeretlen

Helyszín | Nagybaracska, temető

Átadás | 2020. október

Technika | mart fekete gránit

A helyi roma muzsikusokra emlékező névsortábla a nagybaracskai temetőben található. A Nagybaracskai Roma Önkormányzat 2020 októberében emlékművet állíttatott 25 helyi roma muzsikusnak "Községünkben élt cigányzenészek emlékére" felirattal. Az alkotást a helyi temetőben helyezték el.

BÁCS-KISKUN
USZÓD

NAGYIDAI SZTOJKA FARDI KOPJAFA

Állító | Uszód Település Roma Nemzetiségi Önkormányzata
Alkotó | Tisza Sándor népi iparművész
Helyszín | Uszód, temető
Átadás | 2018
Technika | faragott fa

Nagyidai Sztojka Ferenc roma szótárkészítő, költő, műfordító. Kopjafáját 2018-ban állíttatta fel a helyi temetőben Uszód Település Roma Nemzetiségi Önkormányzata. A kopjafa készítője Tisza Sándor népi iparművész. Nagyidai Sztojka Ferenc (cigány becenevén: Fardi, Uszód, 1855. március 12. – Uszód, 1929. január 13.) középiskolát végzett, katonaiskolában altiszti rangot szerzett. Mestersége szerint pecsétkészítő (vésnök) volt. Az anyanyelvén kívül még nyolc nyelven beszélt, fordított és verseket írt. Jó kapcsolatot ápolt Habsburg József főherceggel, aki ezért 600 példányban kiadatta a "Magyar-czigány gyök-szótárt" (1866, Kalocsa).

BARANYA
ALSÓSZENTMÁRTON

ROMA HOLOKAUSZT ÁLDOZATAIÉRT EMLÉKMŰ

Állíttató | Alsószentmártoni Önkormányzat; Új Nap, Új Esély Egyesület
Helyszín | Alsószentmárton, Táncsics u. 1.
Átadás | 2018
Technika | Előoldalán vésett, csiszolt, a hátoldalán nyers, megmunkálatlan márvány
Méretek | 1-1.1 m magas, 60 cm széles

BARANYA
CSERDI

EURÓPA-FAL

Állíttató | Cserdi Község Önkormányzata
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Cserdi, Fő utca 59.
Átadás | 2010
Technika | vegyes: épített fal, fekete gránit
Méretek | a Fő utcán több alkotás található, nagyrészt a hivatal körül

Az Európa fal és egyben Roma Holokauszt Emlékmű Cserdiben található a Fő u. 59. szám alatt, amelyet a település korábbi roma származású polgármestere, Bogdán László tervezett. Az emlékmű-együttes (nyugati oldalán) az európai összetartozás szimbóluma, amelynek szerves része Cserdi település; a Roma Holokauszt Emlékmű (az emlékmű-együttes keleti oldalán) pedig szintén Európa közös sorsát jeleníti meg, csak éppen a földrész történelmének legsötétebb korszakát.

BARANYA
CSERDI

BOGDÁN LÁSZLÓ -EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Cserdi Önkormányzat és Közös Hivatal
Helyszín | Cserdi, Fő u. 47.
Átadás | 2024. június 3.
Méretek | 100×30 cm

2008-ban Cserdiben, Bogdán László akkori polgármester kezdeményezésére épült meg a „Cserdi Összefogás Hídja", amely a település roma és nem roma lakosok által lakott részeit köti össze, és a helyi közösségek közötti párbeszéd és együttműködés szimbólumává vált. 2024. június 3-án, Bogdán László születésnapján a hídra négy galambszobor és egy emléktábla került, így az átkelőhely immár a néhai polgármester emlékét is őrzi.

Bogdán László (1974–2020) roma származású polgármester volt, aki 2006 és 2020 között vezette Cserdit. 2020. július 14-én tragikus hirtelenséggel hunyt el. Tevékenysége során a mezőgazdasági termelés, a családi háztáji gazdálkodás, az állattartás és a fóliasátras növénytermesztés fejlesztésével jelentősen hozzájárult a munkanélküliség csökkenéséhez, az életkörülmények javulásához és a település társadalmi megújulásához.

BARANYA
GÖDRE

ÉLETFA

Alkotó | Semes-Bogya Eszter (fafaragó),
Kutasi Gyula (fafaragó), Halovács Béla (fafaragó)
Helyszín | Gödre, Fő utca 53. (Falumúzeum)
Átadás | 2007
Technika | fafaragás

A magyarországi német és roma közösséget is szimbolizáló Életfa a baranyai Gödrén található, a Falumúzeum udvarán. A műalkotást 2007-ben adták át. Kivitelezői Semes-Bogya Eszter, Kutasi Gyula és Halovács Béla fafaragók voltak. A többfelé elágazó Életán, a fatörzs egyrészt szimbolizálja a Gödréhez csatolt baranyai kisebb településeket (Szénás, Szentmárton, Kiskeresztúr), másrészt emléket állít a magyarországi németségnek és cigányságnak is. A romákat egy csakra (kerék) jelképezi, emlékeztetve az őshazára, Indiára, valamint a cigányság vándorló életmódjára, a folyamatos migrációra.

BARANYA
HETVEHELY

A CIGÁNYTELEP ELBONTÁSÁNAK EMLÉKHELYE

Állíttató | Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | A faluból kivezető erdészút mentén
Átadás | 2005. augusztus

A cigánytelep lebontásának emlékhelye két kopjafából és egy csakrából (kerékből) áll. A hetvehelyi Cigány Kisebbségi Önkormányzat állíttatta fel 2005 augusztusában. Arra emlékezteti az odalátogatókat, hogy 2005-ben volt 25 éve annak, hogy a településhez tartozó cigánytelepet felszámolták. Az emlékoszlopon beás nyelvű felirat is olvasható.

BARANYA
HETVEHELY

BEÁS SKANZEN

Állíttató | Hetvehely Község Önkormányzata, Roma Nemzetiségi Önkormányzat

Alkotó | hetvehelyi lakosok

Helyszín | Hetvehelyi focipálya mellett

Átadás | 2014. augusztus

Hetvehelyen a Roma Nemzetiségi Önkormányzat kezdeményezésére a község önkormányzata felvállalta a helyi Roma skanzen létrehozásának ügyét. Az épületeket a település lakosai építették fel, a nagyközönségnek 2014 augusztusában adtak át. A skanzen kunyhói sárból, szalmából, fahusángokból és vesszőkből épültek. Berendezésük hagyományos, azt kívánja bemutatni, hogy fél évszázaddal korábban az erdő alján hogyan is éltek a helyi romák.

BARANYA
KOMLÓ

KOSSUTH-TELEP EMLÉKMŰVE

Helyszín | Komló, Kossuth-Akna utca és Bajcsy-Zsilinszky utca kereszteződése

Átadás | 2021

Méretek | 55x40 cm

Komlón, az egykori Kossuth-aknai cigánytelep közelében 2021-ben állítottak emlékkövet a korábban ott élő közösség emlékére. A telep a város bányászati múltjához kötődött, és lakói egy sajátos, többnemzetiségű közösséget alkottak, amelynek története mára nagyrészt eltűnt a helyi emlékezetből. Az emlékhelynél időről időre megemlékezéseket tartanak, amelyeken a helyi roma nemzetiségi önkormányzat képviselői is részt vesznek, hogy felidézzék a Kossuth-aknai telep múltját és az ott élők mindennapjait. Az emlékkő a város történetének egy fontos, ám kevéssé ismert fejezetére irányítja a figyelmet, és arra emlékeztet, hogy a telep lakói is szerves részét alkották Komló közösségének.

BARANYA
KOMLÓ

ROMA HOLOKAUSZT ÁLDOZATAINAK EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Belső Tűz Egyesület
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Komló, Vörösmarty u. 11.
Átadás | 2018. augusztus
Technika | terméskő, gránittábla
Méretek | 60×100 cm

Komló városában, a Vörösmarty utcában 2018-ban felállított emlékkő idézi fel, hogy a második világháború idején a roma holokausztnak komlói áldozatai is voltak. A kompozíciót egy másik emlékkő egészíti ki, amelyet 2019-ben avattak a romák elleni, rasszista indítékkal elkövetett 2008–2009-es sorozatgyilkosság áldozatainak emlékére.

BARANYA
KOMLÓ

RASSZISTA SOROZATGYILKOSSÁG ÁLDOZATAINAK EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Belső Tűz Egyesület
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Komló, Vörösmarty utca
Átadás | 2019. február
Technika | terméskő, gránittábla
Méretek | 50×100 cm

BARANYA
MOHÁCS

KOVÁCS JÓZSEF HONTALAN EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Újfény Egyesület szervezésében és a család finanszírozásával
Helyszín | Mohács, Jókai Mór utca 2.
Átadás | 2022
Méretek | nincs adat

2022-ben Mohácson, a Jókai utcában, a Korona Étterem falán emléktáblát avattak Kovács József Hontalan (Mohács, 1950 – Mohács, 2017) cigány származású magyar költő tiszteletére, aki egész életében szülővárosához és annak soknemzetiségű közegéhez kötődött. Pécsen kereskedelmi iskolába járt, első verse 1973-ban jelent meg, később országos lapokban publikált, és riportjaiban, esszéiben a Magyarországon élő cigányság és más nemzetiségek életét mutatta be. Költészetének egyik alappillére az volt, hogy „két aranypánt" tartja: a magyar kultúra és cigánysága; ezt fogalmazta meg többek között az Ismeretlen cigány ének, a Sequoiabeszéd, a Nyelvtangó, a Frankó manus, a Világ foglalata és a Sziklagrafikák című köteteiben.

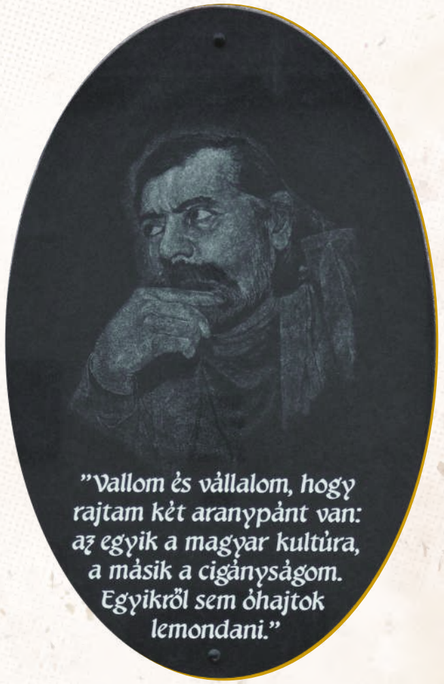

KOVÁCS JÓZSEF HONTALAN
1950 - 2017

BARANYA
MOHÁCS

GERTNER JÁNOS EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Lungo Drom, Országos Cigány Önkormányzat, Mohácsi Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | Horváth Zoltán (a grafika készítője)
Helyszín | Mohács, Jókai Mór u. 2/A.
Átadás | 2001

Gertner János emléktáblája Mohácson található, 2001-ben avatták fel a Lungo Drom, az Országos Cigány Önkormányzat és a Mohácsi Cigány Kisebbségi Önkormányzat kezdeményezésére. A műemlék grafikusa Horváth Zoltán volt. Gertner János (1912–1999) több mint 30 éven keresztül muzsikált hárfáján a mohácsi Korona étteremben. Az emléktáblát ennek tiszteletére állították fel.

BARANYA
MOHÁCS

PETI BOGDÁN PÉTER EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | Horváth Zoltán
Helyszín | Jókai Mór u. 32.
Átadás | 2002
Technika | színes gránit, fekete gránit mart betéttel
Méretek | kb. 70×50 cm

Peti Bogdán Péter emléktáblája a Mohácsi Halászcsárda épületének falán található. A művész 1902-ben született, tambura prímás volt. Mohács Cigány Kisebbségi Önkormányzata állított emlékművet neki születésének 100. évfordulóján, 2002-ben. Az emléktábla szövege: Száz éve született 1902-ben a kitűnő tambura prímás Peti Bogdán Péter. Feledhetetlen muzsikájával elkápráztatta a hazai és nemzetközi zenei hallgatóságot.

BARANYA
MOHÁCS

IFJ. PETI KOVÁCS ISTVÁN EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | ismeretlen
Alkotó | Horváth Zoltán
Helyszín | Mohács, a Halászcsárda épületén (Szent Mihály tér 5.)
Átadás | 2000
Technika | vésett gránittábla

Ifj. Peti Kovács István, Cini, 1968-ban született Mohácson, a híres Peti Kovács zenész dinasztiában. Tragikusan fiatalon, életének negyvenes éveiben hunyt el. Híres harmonikaművész volt mind Magyarországon, mind Európában, de munkásságát ismerték az Amerikai Egyesült Államokban is.

BARANYA
MOHÁCS

SZENTANDRÁSSY ISTVÁN CKÖ KLUBHÁZ

A Jókai Mór u. 32. szám alatt található épület a mohácsi roma közösségi élet központja, amely a „Szentandrássy István CKÖ Klubház" nevet viseli. A névadással a mohácsi roma önkormányzat a 2020-ban elhunyt Kossuth-díjas festőművész, Szentandrássy István emléke előtt tiszteleg, aki a hazai cigány képzőművészet egyik legjelentősebb alakja volt. Az épület homlokzatán olvasható felirat hirdeti a művész nevét, valamint itt kapott helyet a Menedékvár Alapítvány és a Polgárőrség irodája is. A homlokzaton jelenleg két emléktábla található: a névadó festőművészé és Peti Bogdán Péter tamburaprímásé. A közösségi ház nemcsak emlékhely, hanem aktív találkozási pont, ahol a helyi roma nemzetiségi önkormányzat szervezi programjait és látja el érdekképviseleti feladatait.

BARANYA
MOHÁCS

SZENTANDRÁSSY ISTVÁN EMLÉKTÁBLA

Alkotó | Horváth Zoltán
Helyszín | Jókai Mór u. 32.
Átadás | 2024
Technika | színes gránit, fekete gránit mart betéttel

A fekete gránitból készült, ovális alakú emléktábla Szentandrássy István (1957–2020) Kossuth-díjas festőművésznek állít emléket. A tábla felső részén a művész fotorealisztikus, gravírozott portréja látható, amely jellegzetes, laza tartásban, napszemüvegben és cigarettával a kezében ábrázolja őt. A portré alatt a felirat hirdeti nevét és rangját: „SZENTANDRÁSSY ISTVÁN / Kossuth-díjas festőművész / 1957 – 2020". Az emléktáblát a mohácsi roma közösségi ház (CKÖ Klubház) homlokzatán helyezték el, amelyet a művész tiszteletére neveztek el.

BARANYA
PÉCS

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület
Alkotó | Horváth Zoltán Jenő
Helyszín | Pécs, Búza tér, I.sz. Rendelőintézet (Lánc u. 12.) előtti park
Átadás | 2005
Technika | mészkő, márvány

A roma holokauszt 60. évfordulójára emlékező kompozíció négy oldalán egymással összefüggő domborművek vannak. Az előlapon a törött kerék a vándorlás szimbóluma, ugyanakkor a sínek a romák haláltáborba hurcolását is jelképezik, a másik oldalon egy gyermek szemét eltakarva szembesül azzal, hogy a szüleit krematóriumba viszik, a harmadik oldal szögesdrótot markoló férfit és egy gyermeket mutat, míg a negyedik oldalon a sorsukba beletörődött roma nők láthatók. A kompozíció alakjainak hátterében a téglasorok a krematórium kéményére utalnak.

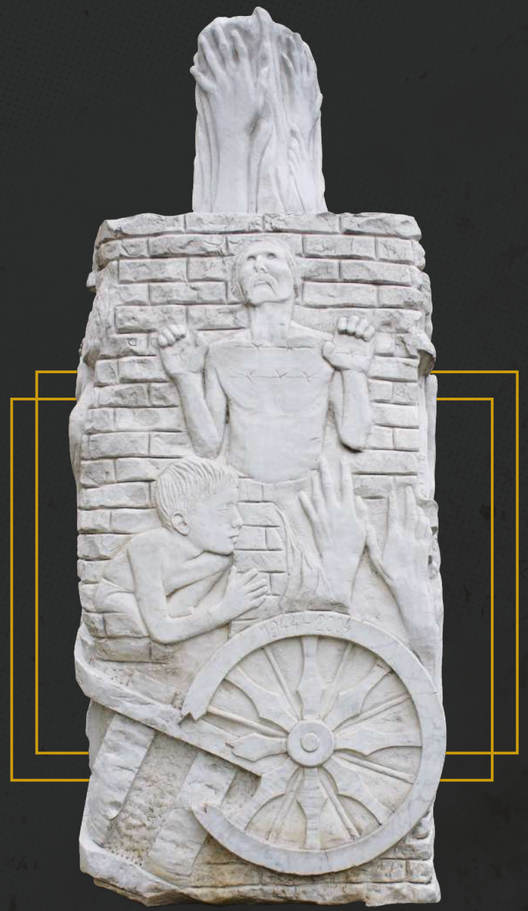

BARANYA
PÉCS

BOGDÁN JÁNOS–EMLÉKTÁBLA

Állíttató | ismeretlen
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Pécs, Gandhi Kollégium és Alapfokú Művészeti Iskola (Dobó István u. 93.)

A pécsi Gandhi Kollégium és Alapfokú Művészeti Iskola falán elhelyezett emléktábla Bogdán Jánosra (Görgeteg, 1963. április 7. – 1999. január 9.), a Gandhi Gimnázium egyik alapítójára és első igazgatójára emlékezik. A cigány értelmiségi pedagógus magyar-történelem-filozófia szakos tanár volt; pályája során kistelepüléseken, többek között Lengyelben és Sümegen tanított, majd a JPTE Szociálpolitikai Tanszékének tanársegédjeként dolgozott. Munkájával döntő szerepet játszott abban, hogy létrejöjjön Magyarország és Európa első roma/cigány nemzetiségi, érettségit adó középiskolája, a Gandhi Gimnázium. Az emléktáblán Wittgenstein idézete olvasható: „Mert a filozófiai problémák akkor keletkeznek, amikor a nyelv szabadságra megy." Az emlékmű mellett Braille-írással is tapintható Bogdán János neve, valamint születési és halálozási éve.

BARANYA
SZIGETVÁR

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Szigetvár Város Önkormányzata
Alkotó | Kosztics László
Helyszín | Szigetvár, Deák Ferenc tér 24. mellett
Átadás | 2009
Technika | fafaragás és fekete márványtábla

A Roma holokauszt emlékmű Szigetváron, a Deák Ferenc tér 24. szám mellett található, 2009-ben adták át. Rajta asszony térdel, mögötte kerítésoszlop áll, szögesdrót darabja pedig a koncentrációs tábort jelképezik. A fekete márványtáblán a következő felirat szerepel: „Emlékezz! A Szigetvár és térsége roma holokauszt áldozataira!" Az emlékmű napjainkra sajnálatos módon nagyon leromlott állapotba került. Színe jelentősen kifakult, a faszerkezet több helyen megrepedt, és feltételezett rongálás nyomai is felfedezhetők rajta. A szobor egyik keze le van törve, ami tovább erősíti az elhanyagoltság és a sérülékenység benyomását. Bár többen is kezdeményezték az emlékmű restaurálását, a helyreállítás mindmáig nem valósult meg, így az alkotás továbbra is méltatlan állapotban áll.

BARANYA
SZIGETVÁR

ELHUNYT CIGÁNYZENÉSZEK EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Szigetvári Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Szigetvár, Zrínyi tér 2. (egykori Korona Étterem fala)
Átadás | 1999
Technika | fekete gránit

BARANYA
VÉMÉND

BEÁS CIGÁNYOK EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | ismeretlen
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Véménd, Libalegelő (volt cigánytelep)
Átadás | ismeretlen
Technika | festett fa

Véménden, az úgynevezett Libalegelőn, az egykori volt cigánytelepnek állít emléket az a kétnyelvű, beás–magyar, verses emléktábla, melynek szövege Dr. Orsós Anna, romológustól származik. Sorai a következőket üzenik az utókornak beás és magyar nyelven: „A mi beásaink itt éltek: / sírtak, nevettek, daloltak, zenéltek / sok fakanalat, teknőt faragtak / tiszteld a helyet, ahol laktak." A beás közösség olyan népcsoport, amely magyarul többnyire nem romaként, hanem cigányként nevezi meg magát, mivel anyanyelve nem a szanszkrit eredetű romani, amelynek több dialektusát beszélik a különböző roma csoportok (például a lovári), hanem az újlatin nyelvek családjába tartozó, átmeneti román nyelvjárás. Magyarországon a beás nyelvnek három nagyobb beszélt változata él: az argyélán, a muncsán és a ticsán. A beás közösség leginkább Tolna, Baranya, Somogy és Zala vármegyékben él, ugyanakkor diaszpórákban megtalálható Vas és Veszprém vármegyékben is, valamint a Tisza vidékén is.

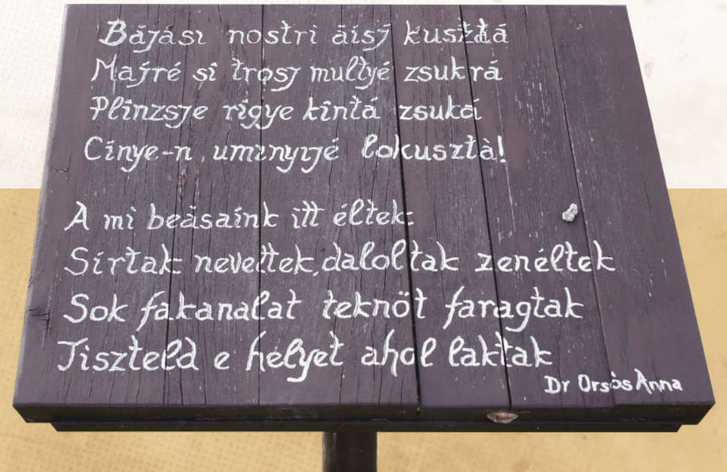

BARANYA
VÉMÉND

BEÁS CIGÁNY KOPJAFA –ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | ismeretlen
Alkotó | Kammerer Ervin fafaragó
Helyszín | Véménd, Kossuth Lajos u. 128., a Roma Ifjúsági Ház előtt
Átadás | 2009. szeptember 5.
Technika | fafaragás
Méretek | kb. 2,30 m

Véménden, a Roma Ifjúsági Ház (Kossuth Lajos u. 128.) előtt egy kettéhasadt, élő fából kiemelkedő kopjafa emlékeztet a roma holokausztra. A fát beás nyelvű, belevésett szövegek díszítik. A kopjafán egy vers olvasható magyarul és beás nyelven, Dr. Orsós Anna fordításában. A magyar változat így hangzik: „Fájok! Mindenki másnál jobban. Fájtam már ájulásig, s ájultam fájdalomig, földig, anyámig, szelíd szavú, kisgalamb hazámig. Megtéptem magam csontig, de nem törtem meg derékban, mint a csizmaszár."

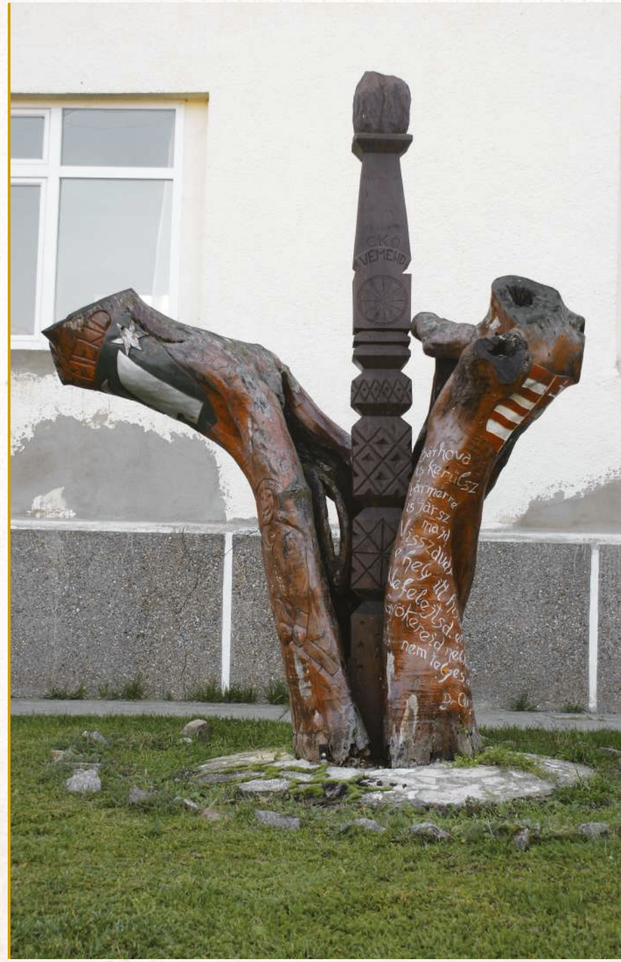

BARANYA
VOKÁNY

CIGÁNY KOPJAFA

Állíttató | Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Vokány, Európa Park (Kossuth Lajos u. 44.)
Átadás | 2008
Technika | faragott fa
Méretek | kb. 220 cm

A Cigány kopjafa Vokányban, az Európa Parknak nevezett területen (Kossuth Lajos u. 44.) található. A Cigány Kisebbségi Önkormányzat állíttatta 2008-ban. A zömök kopjafán felül kocsikerék utal a romákra, alul pedig a felirat: CKÖ Vokány 1998–20 augusztus.

EMLÉKTÁBLA AZOK MUNKÁJÁÉRT AKIK A CIGÁNYSÁG FELEMELKEDÉSÉÉRT TETTEK

Állíttató | Békési Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Békés, Táncsics u.
Átadás | 2001
Technika | vésett márvány
Méretek | 40×50 cm

A cigányság felemelkedését elősegítők (40x50 cm-es, vésett márványból készült) emléktáblája Békésen található, a Táncsics utcában. Az emléktábla szövege szerint: a Békési Cigány Kisebbségi Önkormányzat Antóni Pálnak, Ásós Gézának, Bodoczki Mihálynak, Flóra Jánosnak, Fekete Mihálynak, Földesi Józsefnek, Flóra Józsefnek és Surmann Lászlónak kívánt emléket állítani vele a cigányság felemelkedéséért végzett áldozatos munkájukért. Az emléktábla eredetileg a Soványház utcai Közösségi Ház udvarán volt kihelyezve, 2001-ben avatta fel Kósáné Kovács Magda. Később átkerült a Polgármesteri Hivatalba, mígnem a Békési Cigány Kisebbségi Önkormányzat indítványozta, hogy a Táncsics utca mellett lévő közterületen helyezzék el.

BÉKÉS
DOBOZ

CSENDŐRÖK ÁLTAL LELŐTT ÁLDOZATOK KOPJAFÁJA

Állíttató | Dobozi Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Doboz, temető
Átadás | 2002. október 5.
Technika | faragott fa
Méretek | 2 m

Doboz azon helyszínek egyike, ahol a második világháború idején a roma holokauszt áldozataivá váltak a helyi romák. A békés vármegyei község temetőjében található az a tömegsír, amelybe húsz roma áldozatot temettek el: tizenöt férfit, két nőt és három gyermeket. Őket 1944. október 5-én magyar csendőrök és katonák végezték ki a dobozi temetőben. A kivégzést megelőzően a sarkadi csendőrlaktanyában tartották fogva őket. Ez követően más foglyoktól elkülönítve Dobozra kerültek, majd a temetőben sortűzzel és kézigránáttal gyilkolták meg őket. A holttestek elhantolását a közeli cigánytelep lakóira kényszerítették. A dobozi temetőben álló emlékmű és kopjafa ma a roma holokauszt magyarországi történetének egyik jelképes helyszíneként őrzi azoknak az áldozatoknak az emlékét, akikről évtizedeken át alig esett szó a nyilvánosságban.

BÉKÉS
DOBOZ

ROMA HOLOKAUSZT ÁLDOZATOK EMLÉKMŰVE

Állíttató | Cigány Nemzetiségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Doboz, temető
Átadás | 2016
Technika | márvány
Méretek | 1-es sírméret

A második világháborúban elhurcolt romákra emlékező Roma holokauszt emlékmű a dobozi temetőben található. A roma holokauszt 72. évfordulóján avatták fel. Az emlékművön Choli Daróczi Józseftől származó idézet található: „A sok cigányt mind elvitték/nagy árkokat ásni vitték."

BÉKÉS
ELEK

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Helyszín | Elek, Lőkösházi út 57.
Átadás | 2023
Méretek | 50x50cm tábla, 5 m magas kereszt

BÉKÉS
ELEK

LÁZÓK JÁNOS ÉS KOVÁCS ANTAL EMLÉKTÁBLÁI

Helyszín | Elek, Lőkösházi út 50.
Átadás | 1994 és 2006
Méretek | 50x35 cm

BÉKÉS
GÁDOROS

SZŰZ MÁRIA-EMLÉKPARK

Állíttató | Roma Nemzetiségi Önkormányzat
Alkotó | A szobor talapzatára rögzített márványtáblát Náfrádi György orosházi sírköves készítette.
Helyszín | Gádoros, a Kossuth utca és Fő utca kereszteződésénél található park
Átadás | 2019. október 20.
Technika | öntött műkő
Méretek | 3 m (talapzat és szobor)

A gádorosi Szűz Mária-szobor Gádoroson, a Kossuth utca és a Fő utca kereszteződésénél található parkban kapott helyet. A gádorosi Roma Nemzetiségi Önkormányzat a cigánypasztoráció jegyében állíttatta fel a Szűz Mária-szobrot. Az RNÖ a terület parkosítása mellett padokat is kihelyezett. Az emlékmű felirata: "*Szűz Mária tiszteletére emeltette a gádorosi Cigányság*".

BÉKÉS
GYOMAENDRŐD

CIGÁNYZENÉSZEK EMLÉKMŰVE

Állíttató | Gyomaendrőd Város Önkormányzata, Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Gyomaendrőd, Kossuth tér
Átadás | 2002
Technika | beton, műkő, fekete gránit
Méretek | 150 cm

A gyomaendrődi cigányság körében a muzsikálás tudománya apáról fiúra öröklődött, több esetben apa, fia, nagybácsi és sógor játszott együtt a zenekarban. A 20. század elején már 10 neves cigánybanda is működött a településen. A Dógi, Rácz, Rostás, Puj, Rafael családokban dinasztikusan öröklődött a zenei hagyomány. A leghíresebb endrődi banda tagjai Farkas Ferenc terc-prímás, Dógi Guszti kontrás, Jovi Elemér brácsás, Dógi Zoltán bőgős, Farkasinszki János cimbalmos, Farkasinszki Imre prímás, id. Farkasinszki Imre klarinétos, Farkasinszki Gyula csellós és Dógi Béla segédprímás voltak.

BÉKÉS
KEVERMES

MÁRIA-SZOBOR

Állíttató | Roma kisebbség (F.L., B.J., B.A., K.Z.)
Alkotó | ismeretlen kőfaragó
Helyszín | Kevermes, Kinizsi u. 18.
Átadás | 2014
Technika | festett mükő szobor tégla talapzaton, rajta márványtábla, a talapzat alján két imádkozó angyal
Méretek | 50×150 cm

A kompozíción Szűz Mária alakja tekint le ránk, míg a talapzat aljának két oldalán két angyal imádkozik. A kegyhely célját és szellemiségét a tábla felirata jelzi: "*Kevermes lakosságának áldására állíttatta*" a roma kisebbség, az adományozók nevének rövidítésével.

BÉKÉS
MEZŐBERÉNY

HELYI CIGÁNYZENÉSZEK TÁBLÁJA

Helyszín | Mezőberény, Kérhalom u. 10, Mezőberény
Átadás | 2021

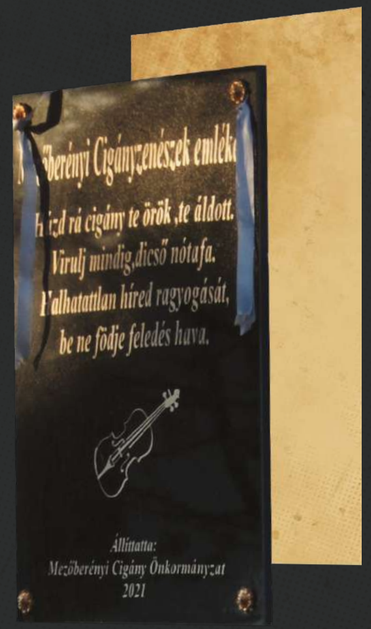

BÉKÉS
MEZŐBERÉNY

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Mezőberényi Cigány Önkormányzat
Helyszín | Fő út 1., Mezőberényi Múzeum hátsókertje
Átadás | 2021
Méretek | 65×55 cm

BÉKÉS
MEZŐGYÁN

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Helyszín | Mezőgyán, Petőfi Sándor u. 10.
Átadás | 2021
Méretek | 55×55 cm

BÉKÉS
SARKAD

KOVÁCS JÓZSEF–„CSÚNYA JÓSKA" EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Sarkad Város Önkormányzata, Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Sarkad, Veres Sándor utca 1.
Átadás | 1999
Technika | márvány
Méretek | kb. 55×40 cm

Kovács József "Csúnya Jóska" (Sarkad, 1919. december 4. – 1972. március 26.) a sarkadi roma muzsikusok kiemelkedő képviselője volt. Zenekarával több évtizeden át zenélt az Ipartestület Házában. A visszaemlékezők szerint szakmai tudása és szerénysége tette közkedveltté a közönség körében.

BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN
ABAÚJSZÁNTÓ

CIGÁNYPRÍMÁS ÉS AZ ABAÚJSZÁNTÓI CIGÁNY MUZSIKUSOK EMLÉKMŰVE

Állíttató | Abaújszántói Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Abaújszántó, Béke u. 3.
Átadás | 2003. augusztus 9.
Technika | fa, gránit, terméskő, műkő, beton
Méretek | fa: 2,20 m, emlékmű: 1,70 m

A Cigányprímás és az Abaújszántói Cigány Muzsikusok emlékműve két részből áll: a fából készült szobor cigányprímást ábrázol, a mellette álló fekete gránit tábla felsorolja az abaújszántói cigány muzsikusok neveit. Az emlékmű együttes terméskőből készült talapzaton áll.

BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN
BERZÉK

CIGÁNY ZENÉSZEK EMLÉKTÁBLÁJA

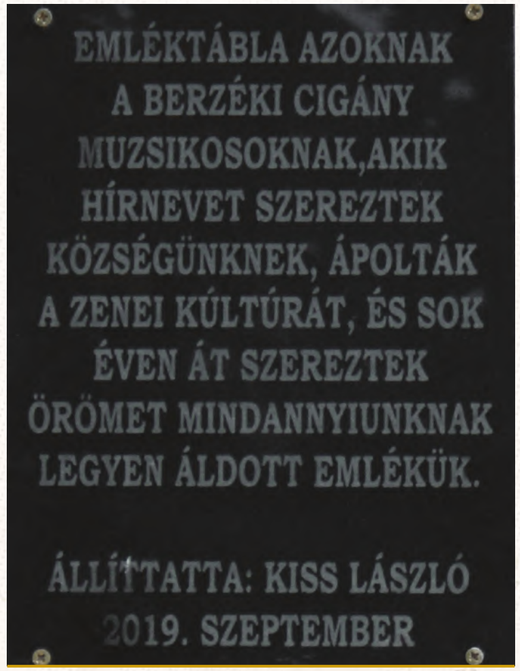

BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN
BÓDVALENKE

FRESKÓSOROZAT

Bódvalenke, északkelet-magyarországi kistelepülés, többségében romák lakják, ahol a házak falait monumentális falfestmények borítják. A projekt 2009-ben indult Pásztor Eszter kezdeményezésére, azzal a céllal, hogy a kortárs európai roma festészetet bemutassa, és egyben esélyt adjon a falunak, hogy kitörjön a mélyszegénységből. Roma festőművészeket hívtak Magyarországról és több európai országból, hogy murálokat – pontosabban szekkókat, vagyis száraz vakolatra festett képeket – készítsenek a házak falára. Így jött létre egy szabadtéri „galéria", amely ma 18 roma művész 33 nagyméretű alkotását őrzi. A kompozíciókban bibliai jelenetek, roma történelem, mindennapi életképek, mitoszok, sárkányok, angyalok és erős, szimbolikus nőalakok egyaránt megjelennek – a roma vizuális kultúra sajátos formanyelvével.

BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN
GIRINCS

MUZSIKUSOK EMLÉKKOPJAFÁJA

Helyszín | Girincs, Bartók tér 1.
Átadás | 2023
Méretek | 220x40x20 cm

BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN
MISKOLC

SOROZATGYILKOSSÁGOK ÁLDOZATAINAK ÁLLÍTOTT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Miskolc Megyei Jogú Város Roma Nemzetiségi Önkormányzata
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Miskolc, Baross Gábor utca 13-15.
Átadás | 2018. november 3.

A kilenc esetből álló, a roma közösség tagjai ellen 2008-ban és 2009-ben Magyarországon elkövetett támadássorozatra emlékező táblát 2018. november 3-án helyezték el Miskolcon, a települési roma önkormányzat épületének falán, a Baross utcában. 2008 júliusa és 2009 augusztusa között Magyarországon romák ellen rasszista indíttatású, előre kitervelt, fegyveres és Molotov-koktélos támadássorozat zajlott. A támadások során elkövetett romagyilkosságoknak hat ember – köztük egy ötéves kisfiú – esett áldozatul, és sokan súlyosan megsérültek. Az ügy a magyar kriminalisztika egyik legsúlyosabb esete volt a második világháború óta. A nyomozás kezdetben nem ismerte fel az egyes támadások közötti összefüggést, így csak később vált egyértelművé, hogy egy szervezett csoport előre eltervezett gyűlöletbűncselekmény-sorozatáról van szó.

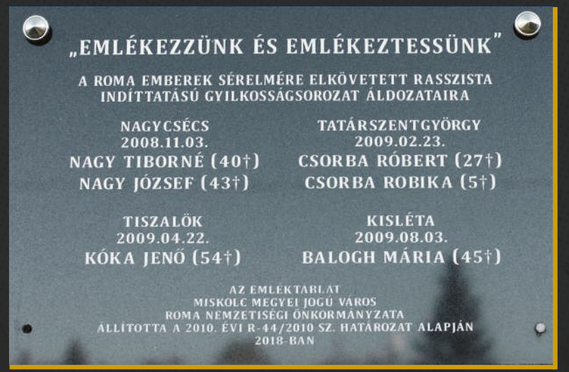

BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN
NAGYCSÉCS

NAGY TIBORNÉ ÉS NAGY JÓZSEF EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Nagycsécsi Roma Nemzetiségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Nagycsécs, temető
Átadás | 2018. november 3.

A romák ellen 2008–2009-ben rasszista indítékkal elkövetett támadássorozat első halálos áldozatai, Nagy Tiborné és sógora, Nagy József voltak. 20 augusztus november 3-án Nagycsécsen az elkövetők Molotov-koktélt dobtak két, egymással szemben álló roma családi házra, majd a lángoló házból menekülőkre lőttek. A 40 éves asszony és a 43 éves férfi a helyszínen életét vesztette, családjuk pedig testi és lelki értelemben is maradandó sebeket hordoz. Ez az emléktábla azoknak a nagycsécsi ártatlan roma embereknek állít emléket, akiket a településen ezen a helyen pusztán származásuk miatt gyilkoltak meg. Az emlékmű jelenleg a helyi temetőben található, közvetlenül a két áldozat sírja között. Helyi és nem helyi roma aktivisták próbálták elérni, hogy Nagycsécs településén belül méltó, jól látható és mindenki számára hozzáférhető emlékhely létesüljön, ám ez mindeddig nem valósult meg a helyiek és az önkormányzat részéről tapasztalható fenntartások miatt.

BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN
ÓZD

JÓNÁS TAMÁS-VERSIDÉZET

Állíttató | Csakoda Csoport (képzőművészek)
Alkotó | Csakoda Csoport (képzőművészek)
Helyszín | Ózd, Gyár utca 4. sarok (ÓMÉK Olvasó)
Átadás | 2016
Technika | acéllapba vágott szöveg

Jónás Tamás versidézetének táblája, Ózdon a helyi Művelődési Ház (ÓMÉK Olvasó) előtt található. 2016-ban avatta fel a Csakoda Csoport. A részlet Jónás Tamásnak az Út és erény könnye című verséből való, a tábla szövege: „Az elméd gyötrött. Faggatod a jelent, mit jelent / a cél, hogy megbecsüld mi van: a jelentéktelent. / Elmélkedésnek nincs helye, marad a döbbenet: / A mindenség nem romlandóbb, de nem is több veled." Jónás Tamás (Ózd, 1973. március 14. –) roma származású magyar író, költő és programozó. Tizenhat évesen kezdett publikálni, a dokk.hu internetes irodalmi oldal alapítója. Dolgozott az Amaro Drom (Mi Utunk) című roma lapnál és a Rádió C-nél. Programozóként a Demokrácia internetes játék is a nevéhez fűződik, valamint a Szépírók Társaságának is tagja.

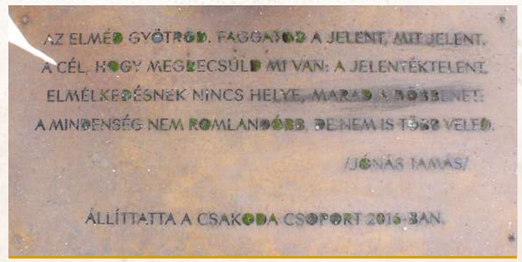

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Szalonnai Sport és Közösségfejlesztő Egyesület (SZAKE)
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Szalonna
Átadás | 2012
Technika | szürke gránit
Méretek | kb. 55×45 cm

A Szalonnai Sport és Közösségfejlesztő Egyesület (SZAKE) 2012-ben Cigány holokauszt emléktáblát állíttatott Szalonnán. Ez az emléktábla a roma holokauszt romani elnevezését is használja. Mivel a romani nyelvnek több dialektusa létezik, a kifejezésnek több változata is ismert. A leggyakrabban a Porajmos / Porrajmos alakot használják, de létezik több változata is: Pharrajimos, Poraimos. A szó alapjelentése a különböző dialektusokban eltér. Ugyanakkor ismert a Samudaripen („összölés", tömeggyilkosság) kifejezés is.

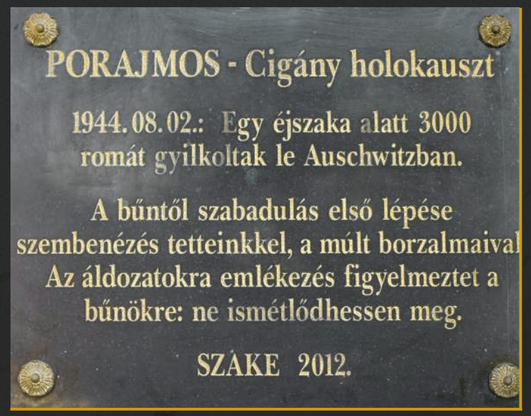

BUDAPEST
III. KERÜLET

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Óbuda-Békásmegyer Önkormányzata és Óbuda-Békásmegyer Roma Nemzetiségi Önkormányzat
Helyszín | Budapest (III.kerület), Váradi u. 15/A.
Átadás | 2022
Technika | fekete gránittábla (a szöveg utólagos javításával)
Méretek | kb. 55×40 cm

A III. kerület első, a roma holokauszt áldozatainak emléket állító tábláját 2021 augusztus 2-án, a roma holokauszt nemzetközi emléknapján avatták fel a Váradi u. 15/A. számú ház falán. A helyszínválasztás a helyi történelem szempontjából fontos jelentőséggel bír. Az emléktábla az egykori óbudai téglagyárak közelében kapott helyet, emlékeztetve arra, hogy a Bécsi út két oldalán fekvő gyárak téglaszárítóiba gyűjtötték össze a kerületi és környékbeli romákat 1944 őszén. Az áldozatok embertelen körülmények között várták sorsukat, majd 1944. november 10-én innen vitték el őket a koncentrációs táborokba.

BUDAPEST
III. KERÜLET

LAKATOS MENYHÉRT EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Lakatos Menyhért Alapítvány
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Budapest (III.kerület), Füst Milán utca 22.
Átadás | 2011. április 11.
Technika | fekete gránittábla (a szöveg utólagos javításával)
Méretek | kb. 55×40 cm

Lakatos Menyhért emléktáblája Budapesten, a III. kerületben, a Füst Milán u. 22. számú ház falán látható. Az író egykori otthonát jelöli, ahol 1980 és 2007 között élt és dolgozott. A fekete gránit emléktáblát 2011. április 11-én, Lakatos Menyhért 85. születésnapján avatták fel. Állíttató a Lakatos Menyhért Alapítvány volt. Lakatos Menyhért (Vésztő, 1926. április 11. – Budapest, 2007. augusztus 21.) roma származású, József Attila-díjas magyar író. 1954-ben szerzett mérnöki diplomát, majd 1955 és 1962 között Szarvason és Nagykőrösön dolgozott üzemmérnökként. 1964 és 1969 között az általa létrehozott cigány téglagyár igazgatója, 1969 és 1975 között a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Kutatócsoportjának ciganológiai munkatársa volt. Első irodalmi alkotásai az 1970-es években jelentek meg, 1973-tól szabadfoglalkozású íróként dolgozott. 1986-ban megalapította a Cigány Kulturális Szövetséget, 1988-tól a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségének elnöke, 1992-től a Magyarországi Játékszíni Társaság elnökségi tagja volt. Leghíresebb regénye az önéletrajzi ihletésű Füstös képek (1975), amelyet mintegy harminc nyelvre fordítottak le, és amely a magyarországi cigányság életét ábrázolja szociografikus hitelességgel. Munkásságát többek között József Attila-díjjal (1976, 1993), Füst Milán-díjjal (1976), a Magyar Köztársaság Babérkoszorúja-díjjal (1999) és az Országos Cigány Önkormányzat életműdíjával (2000) ismerték el.

BUDAPEST
IV. KERÜLET

ÚJPESTI KOPJAFA 56-OS HŐSÖK EMLÉKÉRE

Állíttató | „Eötvös József" Cigány-Magyar Pedagógiai Társaság
Alkotó | Csóka Dodi fafaragó
Helyszín | Budapest (IV. kerület), Tél u. 52., Nemzetközi Roma Könyvtár
Átadás | 2016. november 4.

Dilinkó Gábor roma származású festőművész szülőhelyén álló kopjafa az 1956-os forradalom és szabadságharc roma résztvevői előtt tiszteleg. Az ébenfából faragott emlékoszlop formája a vasúti talpfára emlékeztet. A kopjafán a „phralipe", vagyis testvériség felirat, valamint az 1956-os lyukas zászló motívuma is megjelenik.

BUDAPEST
IV. KERÜLET

DRÁFI JÓZSEF-BOTLATÓKŐ

Állíttató | Újpesti Cigány Nemzetiségi Önkormányzat, Mazsök
Alkotó | Gunter Demning
Helyszín | Budapest (IV. kerület), Tél u. 52.
Átadás | 2015
Technika | vésett réz tábla, beton ágyban
Méretek | 12×12 cm

Dráfi József botlatóköve, Budapest IV. kerületében, a Tél u. 52. előtt található. Az állíttató a helyi Cigány Nemzetiségi Önkormányzat, a kivitelező Gunter Demnig. 2015-ben adták át. Dráfi József (Budapest, 1928. május 6. – Ravensbrück, 1945. április 20.) roma származása okán megjárta a dachaui és ravensbrücki koncentrációs táborokat. Tíz nappal Ravensbrück szovjet felszabadítása előtt, további munkaképtelensége miatt mindössze 17 évesen megölték.

BUDAPEST
IV. KERÜLET

RÁCZ GYÖNGYI KÖZÖSSÉGI KÖZPONT

Az intézmény létesítője | Újpest Önkormányzata, Újpesti Cigány Nemzetiségi Önkormányzat, „Eötvös József" Cigány–Magyar Pedagógiai Társaság

Helyszín | Budapest (IV. kerület), Tél u. 52.

Átadás | 2014. október 12.

Technika | vegyes

Méretek | br. 570 négyzetméter

A Rácz Gyöngyi Közösségi Központban működik az Újpesti Cigány Helytörténeti Gyűjtemény, Magyarország első roma helytörténeti gyűjteménye. Az anyag közel 4500 archív fotográfiát, több száz levéltári és magándokumentumot, 110 interjút (oral history), valamint több száz archív sajtóanyagot foglal magában. A gyűjtemény Újpest alapításától mutatja be a cigány családokat és hagyományos foglalkozásaikat: muzsikusokat, szegkovácsokat, piaci kereskedőket, gyári dolgozókat. Az aulában egy 100 négyzetméteres kiállítótér található két vitrinnel, ahol megelevenednek a régi cigánybandák, családok fotográfiái, bálok, keresztelések, temetések mindennapjai. Az épületben működik az Újpesti Tanoda (1994/95-ös tanévtől), a Nemzetközi Roma Könyvtár, az 56-os Emlékhely és a Péli múzeum is. A központ falai között rendszeresen tartanak kulturális rendezvényeket. A közösségi ház névadója Rácz Gyöngyi, a roma közművelődés egyik legnagyobb alakja, aki 1944-ben született Gyulán. Az ötvenes évek elején költözött családjával Budapestre, otthonának Újpestet tekintette. Elvégezte a Gödöllői Egyetem agrármérnöki szakát. Később közgazdász, majd középiskolai tanári diplomát szerzett. 1978-tól a Művelődésügyi Minisztérium Országos Pedagógiai Intézetének cigány témafelelőse 1990-ig. 1986-ban alapítója volt, majd elnöke lett az „Eötvös József" Cigány–Magyar Pedagógiai Társaságnak, egészen a 2013-as haláláig. Élete utolsó pillanatáig a szegény tehetségekért dolgozott.

BUDAPEST
V. KERÜLET

SZENTANDRÁSSY ISTVÁN ROMA MŰVÉSZETI GALÉRIA

A Szentandrássy István Roma Művészeti Galéria Magyarország első olyan kiállítóhelye, amely egy roma származású, Kossuth-díjas festőművész nevét viseli. A galéria Budapest belvárosában, az V. kerületi Irányi u. 20. szám alatt működik, szerdától vasárnapig 10 és 18 óra között látogatható. Az intézményt a Gandhi Gimnáziumhoz kapcsolódó szervezet működteti, és egyszerre funkcionál emlékhelyként, kiállítóterként és közösségi térként. A galéria hiánypótló szerepet tölt be, hiszen a magyarországi roma képzőművészetnek kevés önálló intézménye van. A galéria névadója, Szentandrássy István 1957. augusztus 26-án született Budapesten, és 2020. február 26-án Budapesten hunyt el. Kossuth-díjas, roma származású magyar festőművész volt. Kezdetben verseket és drámákat írt, majd a rajzoláson keresztül talált rá a festészetre. Mesterének és szellemi irányítójának Péli Tamást, valamint a nagy reneszánsz festőket tekintette. Mintegy negyven éven át foglalkozott festészettel, és 1990-es évektől kezdve rendszeresen szerepelt kiállításokon Budapesten és más magyar városokban, illetve olyan külföldi helyszíneken, mint Bécs, Prága, München vagy New York. Képein a cigányság alakjai, hagyományai, hite és ősi kultúrája szorosan összefonódik bibliai témákkal és irodalmi inspirációkkal. Stílusára erőteljesen figurális, szimbólumokban gazdag, expresszív festői nyelv jellemző, nagyméretű vásznakon, drámai kompozíciókban, sokszor mély spirituális tartalommal. Munkásságát a magyar művészettörténet és a roma kulturális emlékezet egyaránt kiemelkedő értékként tartja számon.

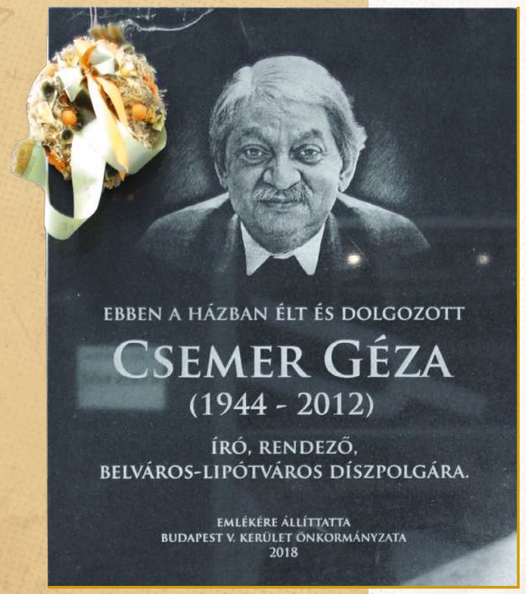

BUDAPEST
V. KERÜLET

CSEMER GÉZA EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Budapest V. Kerület Önkormányzata
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Budapest (V.kerület), Haris köz 3.
Átadás | 2018
Technika | fekete gránit
Méretek | kb. 45×65 cm

Csemer Géza (Szeged, 1944 – Budapest, 2012) roma származású író, forgatókönyvíró és színházi alkotó volt. Egyetemi tanulmányait Szegeden végezte, pályája során pedig hosszú időn át a magyar színházi és zenei életben dolgozott. Vezető szerepet töltött be a VIII. kerületi Napház élén, ahol igazgatóként közösségi és kulturális munkát irányított; emellett a Cigány Színházi Társulás elnökeként és rendezőjeként is meghatározó szerepet vállalt. Íróként is ismertté vált: Habiszti: Cigányok élete étele című könyvében a roma közösségek mindennapi életét és hagyományait mutatta be személyes nézőpontból.

BUDAPEST
VI. KERÜLET

PUCZI BÉLA–EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Idetartozunk Egyesület, Roma Sajtóközpont
Alkotó | Kállai András
Helyszín | Budapest (VI.kerület), Puczi Béla tér
Átadás | 2017
Technika | fehér mészkő, bronz féldombormű

Puczi Béla (1948–2009) erdélyi roma származású férfi, aki az 1990 márciusában Marosvásárhelyen történt, „Fekete március" néven emlegetett események során vált közismertté. A többnapos utcai erőszak idején a hidegvölgyi roma közösség tagjaként részt vett a magyar lakosság védelmében, és ekkor hangzott el tőle a később gyakran idézett mondat: „Ne féljetek magyarok, megjöttek a cigányok." A történtek után a román hatóságok őrizetbe vették, kihallgatása során bántalmazták, majd előzetes letartóztatásba helyezték, amelyet hónapokon át töltött börtönben. Később szabadságvesztésre és pénzbírságra ítélték, ám nemzetközi szervezetek és az RMDSZ fellépésének hatására az ítélet végrehajtását felfüggesztették. Ezt követően Magyarországon kért politikai menedékjogot, jogi helyzete azonban hosszú ideig rendezetlen maradt, és egy időre Franciaországban is sikertelenül próbált menekültstátuszt szerezni. Végül Magyarországon maradt, a Roma Sajtóközpont munkatársaként dolgozott, életének utolsó éveit azonban szegénységben, hajléktalanként töltötte, 2009-ben Budapesten hunyt el. Emlékét a Nyugati pályaudvar közelében elhelyezett emléktábla és az ott kialakított, róla elnevezett közterület őrzi, amelyek a városi emlékezetben is megjelenítik szerepét és történetét.

BUDAPEST
VII. KERÜLET

BOGDÁN JÁNOS EMLÉKMŰVE

Állíttató | Roma Polgárjogi Alapítvány
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Budapest (VII.kerület), Nefelejcs u. 39.
Technika | tégla, bronz
Méretek | kb. 45×65 cm

Bogdán János cigány értelmiségi emlékműve Budapesten, a VII.kerületi Nefelejcs utca 39. belső udvari falán található. Az épület korábban a Roma Polgárjogi Alapítvány, Roma Sajtóközpont és a Romaversitas székháza volt. A műalkotás azt a pillanatot ábrázolja, amikor az iskolaalapító megkísérli áttörni a roma közösséget körülvevő előítélet falait. Bogdán János (Görgeteg, 1963. április 07. – 1999. január 09.) a Gandhi Gimnázium egyik alapítója és első igazgatója volt. A felsőoktatásban magyar–történelem–filozófia szakon végzett, tanított Len-gyelben és Sümegen, valamint tanársegéd volt a JPTE Szociálpolitikai Tanszékén. 1998-ban Solt Ottilia-díjjal tüntették ki, 1999-ben közúti autóbalesetben vesztette életét.

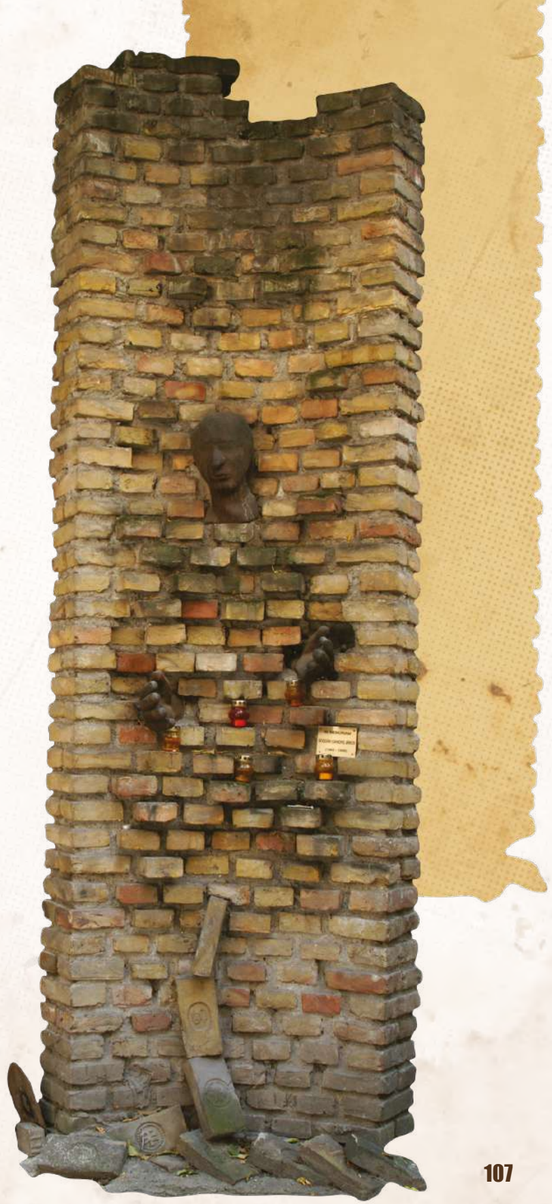

BUDAPEST
VII. KERÜLET

BURA GALÉRIA

A Roma Parlament elnökségének 10/2021. számú határozata alapján jött létre a Bura Károly Galéria, amely a józsefvárosi önkormányzattól kedvezményesen bérelt, Budapest VIII. kerületében, a Kőfaragó u. 5. szám alatti helyiségben működik. A galéria önmeghatározása szerint progresszív roma művészeti tér, amely kiemelten fontosnak tartja a kortárs, kritikai művészeti megközelítések jelenlétét. A Bura Galéria koncepciója abból indul ki, hogy a kritikai művészeti narratívák szerves részét képezik a roma kultúrának, és a galéria célja, hogy ezek számára intézményes, nyilvános megjelenési lehetőséget biztosítson.

BUDAPEST
VII. KERÜLET

ROMANO KHER

A „Romano Kher" romani nyelven annyit jelent, hogy „Roma Ház", teljes neve: Romano Kher Budapesti Roma Művelődési Ház. Jogelőd intézményét 1987-ben alapította a Fővárosi Tanács, a megújult, mai budapesti központot pedig 2023 júliusának elején adták át a Király u. 67. szám alatti, felújított épületben, amelynek fenntartója a Fővárosi Önkormányzat. Székhelye (Napház) a VIII. kerületben található: 1081 Budapest, Népszínház u. 31., telephelye pedig a VII. kerületben található: 1077 Budapest, Király u. 67. (bejárat a Hársfa utca felől). Feladata a roma szellemi és kulturális örökség, a hagyományok megőrzése, fejlesztése és bemutatása, valamint a budapesti romák hozzájárulásának láthatóvá tétele a magyar kultúrában. A ház kiállításokkal, koncertekkel, közösségi programokkal és tehetséggondozással azon dolgozik, hogy élő találkozóhely legyen roma és nem roma budapestiek számára egyaránt.

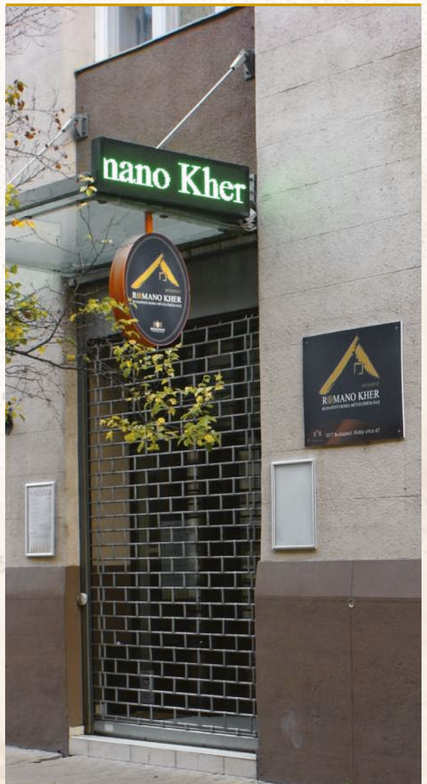

BUDAPEST
VII. KERÜLET

LÁSZLÓ MÁRIA–EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Romano Instituto, Budapest Főváros Önkormányzat
Alkotó | Radó Károly
Helyszín | Budapest (VII. kerület), Dohány u. 76.
Átadás | 2024. december 30.

László Mária a magyarországi cigányság első mozgalmi alakjának mondható, akinek életműve előtt 2024. december 30-án emléktáblával tisztelegtek Budapesten. A Dohány u. 76. szám alatt, a Magyarországi Romák Országos Önkormányzatának jelenlegi épületén avatták fel a táblát, azon az épületen, amely az 1950-es években László Mária munkásságának egyik központi helyszíne volt. Az emléktábla a Romano Instituto és Budapest Főváros Önkormányzata közös kezdeményezéseként valósult meg. László Máriát az első magyarországi roma értelmiségi nőként tartjuk számon. 1909-ben született Nagykátán, apai ágon romani nyelvet beszélő oláhcigány, anyai ágon muzsikus cigány családban. Érettségi után újságíróként dolgozott, majd a második világháború után belépett a Szociáldemokrata Pártba, és tudatosan vállalt szerepet a romák társadalmi és politikai képviseletében. 1957-ben egyik alapítója és első főtitkára lett a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségének. Programja a roma nyelv és kultúra elismerését, a hagyományos mesterségek megőrzését, munkahelyteremtést, valamint egy roma színház létrehozását célozta meg. Következetesen kiállt a romákat érő hátrányos megkülönböztetés ellen, tiltakozott a „fekete személyi igazolványok" ellen, felemelte szavát a háborús üldöztetés és az internálások miatt. Emancipációs és polgárjogi tevékenysége szembe került a kor asszimilációs politikájával, ezért 1958-ban eltávolították a Szövetség éléről. 1989. november 7-én hunyt el Budapesten. Bátorsága, következetessége és roma közösségekért végzett munkája ma is példaként áll a roma és a tágabb magyar társadalom előtt.

BUDAPEST
VII. KERÜLET

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Országos Cigány Önkormányzat, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Alkotó | ismeretlen

Helyszín | Budapest (VII.kerület), Dohány u. 76.

Átadás | 2004. július 31.

A Roma holokauszt emléktáblát a Roma Holokauszt 60. évfordulóján (2004.07.31-én) avatták az Országos Cigány Önkormányzat (VII., Dohány u. 76.) épületének falán. Állíttatói az Országos Cigány Önkormányzat és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma. A tábla szövege szerint: tisztelettel és alázattal a holokauszt cigány származású (és tragikusan elhunyt) áldozatainak emlékére.

BUDAPEST
VII. KERÜLET

ROMÁK ELLEN ELKÖVETETT SOROZATGYILKOSSÁGOK ÁLDOZATAINAK EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Országos Cigány Önkormányzat

Helyszín | Országos Roma Nemzetiségi Önkormányzat belső tere - Budapest (VII. kerület), Dohány utca 76.

Átadás | 2009

A romák ellen 2008–2009-ben rasszista indítékkal elkövetett gyilkosságsorozat első évfordulóján az Országos Cigány Önkormányzat akkori vezetésnek kezdeményezésére, az önkormányzat belső terében emléktáblát helyeztek el a tragédia áldozatainak emlékére. A tábla nem sokkal később, feltehetőleg politikai indítékból, lekerült az épület faláról. 2019-ben, a támadássorozat 10 éves évfordulóján, civil aktivisták kezdeményezték a tábla visszahelyezését. A visszahelyezés pontos dátuma nem ismert.

BUDAPEST
VIII. KERÜLET

CINKA PANNA PARK

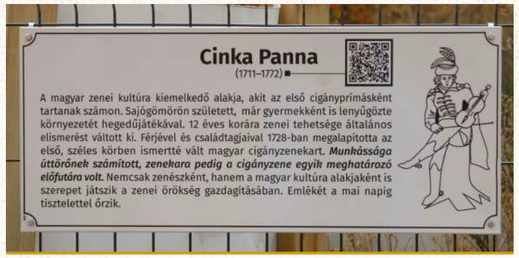

BUDAPEST
VIII. KERÜLET

NAP HÁZ

BUDAPEST
VIII. KERÜLET

DANKÓ UTCA

Ez az utca
Dankó Pista
(Szeged-Fölsőtanya, 1858 – Budapest, 1903)

teljes nevét viselte
1934 végétől 1939-ig.

A helyi háztulajdonosok tiltakozása miatt
változtatták meg a hatóságok
az elnevezést a mai, csonka alakjára.

Dankó Pista népszerű cigányprímás,
dalszerző, népszínműíró, cigány
értelmiségi volt.

A táblát állíttatta:
Józsefvárosi Önkormányzat,
2024.

BUDAPEST
VIII. KERÜLET

DILINKÓ GÁBOR ÉS HARCOSTÁRSAI EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | 1956-os Magyar Szabadságharcosok Világszövetsége
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Budapest (VIII.kerület), Corvin köz (jobb oldal)
Átadás | 2015
Technika | fekete gránit, bronz plakett
Méretek | kb. 50×90 cm

Dilinkó Gábor, művésznevén Bizsu (1929–2014), roma származású magyar festőművész volt, akinek életét és pályáját alapvetően meghatározták az 1956-os forradalom eseményei. A felkelés idején a Corvin közben vett részt a szovjet csapatok elleni harcokban, ahol súlyosan megsebesült, majd elfogták. A megtorlás nemcsak őt érintette: élettársát, a mindössze 17 éves, várandós Szabó Ilonkát – akit Kócoska néven ismertek – lelőtték, mivel az újpesti roma lány parancsnoki szerepet vállalt a harcok során. Dilinkót hosszú börtönbüntetésre ítélték, amelyből végül hét évet töltött le, és 1966-ban szabadult. Szabadulása után forradalmi múltja miatt rendszeresen ellehetetlenítették, több munkahelyéről elbocsátották, mígnem az 1970-es évek közepén segédmunkát, majd háztakarítói és fűtői állást kapott. Egy munkahelyi baleset következtében megsérült a keze, ami megakadályozta a hagyományos festésben, ekkor – felesége bátorítására – ujjal kezdett festeni. Ez a kényszerhelyzet együttal új alkotói korszak kezdetét is jelentette. Művészete rövid időn belül széles körben ismertté vált: az 1980-as évektől rendszeresen állított ki, munkái országos és nemzetközi figyelmet is kaptak. Alkotásaiban gyakran bibliai témák jelennek meg, de tájképeket és figurális kompozíciókat is készített, amelyekben következetesen reflektált a roma közösség történelmi tapasztalataira, szenvedéseire és hitvilágára. Forradalmi szerepvállalását később hivatalosan is elismerték: 1991-ben megkapta a „Hűséges helytállásért" kitüntetést.

BUDAPEST
VIII. KERÜLET

FARKAS GYULA EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Budapest Józsefvárosi Önkormányzat Képviselőtestülete, Farkas Gyula Tradíció Egyesület

Helyszín | Budapest (VIII. kerület), József körút 46.

A VIII. kerületben, a József körút 46. ház falán található Farkas Gyula emléktáblája, aki 1921-ben Budapesten született és 1990-ben hunyt el, roma származású hegedűművész, zeneszerző, karmester és zenepedagógus volt. Már gyermekkorában zenélt, zenész családba született, és tízéves korától muzsikával segítette családja megélhetését. 1952-ben az általa létrehozott Rajkó Zenekarral indul el igazán zenei és pedagógiai munkássága: ő volt az együttes művészeti vezetője, karmestere, zeneszerzője és tanára. Munkássága révén a cigányzenét nemcsak élő népi hagyománnyá, hanem tudatos, iskolai–pedagógiai keretbe emelte: a Rajkó Zenekar sok roma fiatalnak adott lehetőséget zeneoktatásra, hangszeres képzésre és nemzetközi karrierre. Roma gyerekek százait nevelte professzionális muzsikussá, miközben számos klasszikus szerző – többek között Kodály Zoltán, Bartók Béla és Liszt Ferenc – művét dolgozta át cigányzenekarra; ez az egyedi hangszerelés nagy szerepet játszott abban, hogy a Rajkó Zenekar világszerte ismertté vált. Élete végéig elkötelezetten dolgozott a cigányzene rehabilitálásán, művészeti színvonalának emelésén, és roma fiatalok zenei képzésén fáradozott.

BUDAPEST
VIII. KERÜLET

FÁTYOL TIVADAR EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Roma Kapcsolatokért Felelős Kormánybiztos (Sztojka Attila), Józsefvárosi Önkormányzat (Pikó András és Eröss Gábor)

Alkotó | Kállai András

Helyszín | Budapest (VIII. kerület), Népszínház utca 16.

Átadás | 2023. július 23.

Technika | bronz és gránit

Fátyol Tivadar prímás, zeneszerző és filmes, a roma kultúra aktív szervezője. Pályafutását 1967-től a Rajkó Zenekar növendékeként és tagjaként kezdte, majd 1975-ben a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán folytatta tanulmányait zeneszerzésből. A 1970-es évek végétől részt vett a roma értelmiségi mozgalomban, együtt dolgozva többek között Lakatos Menyhérttel és Choli Daróczi Józseffel. Zeneszerzőként a legismertebb alkotása a Lakatos Menyhért által írt „Átok és Szerelem" című filmes cigány ballada (1984). Ezen kívül részt vett az „Európa Cigányai" dokumentumfilm, az „Ábel Amerikában" film, valamint a Romani Kris és más, a roma kultúrát bemutató alkotások zenei munkálataiban. Fátyol Tivadar emellett szervezőként is jelentős tevékenységet folytatott: ő volt a Budapesti Nemzetközi Cigány Zenei Világfesztiválok és a 1995-ös Rom Som Cigány Fesztivál megálmodója és főszervezője. Hosszú éveken keresztül dolgozott a Rádió C vezetőjeként, a roma média és közösségi kulturális élet aktív alakítójaként, valamint a Néprajzi Múzeum filmes csapatában is közreműködött. Munkásságát több elismerés fémjelzi, köztük a 2006-os Filmszemlén a Schiffer Pál-díjaz „Út a halálba" című roma holokauszt filmért.

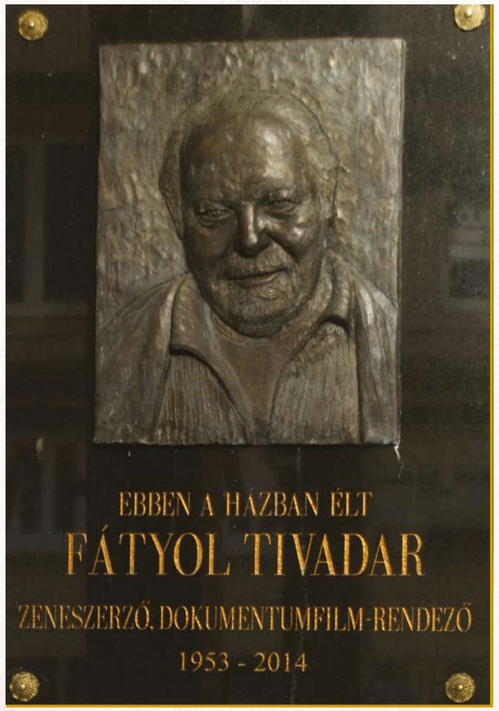

BUDAPEST
VIII. KERÜLET

LAKATOS SÁNDOR EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Déki Lakatos család, Németh Károly
Helyszín | Budapest (VIII. kerület), Mária u. 11.
Átadás | 2023. december 17.

Lakatos Sándor (1924–1994) Liszt Ferenc-díjas cigányprímás és a Népművészet Mestere, a „Cigány Paganini" néven is ismert kivételes tehetség. 18 évesen saját zenekart alapított, majd 1950-ben felvételt nyert a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolára, ahol Országh Tivadarnál és Zathureczky Edénél tanult. 1950–1955 között a Magyar Rádió Népi Zenekarának vezető prímása volt, és 1952-ben Párizsban hanglemez világversenyt nyert. Fellépett a világ legnevesebb hangversenytermeiben, többek között a moszkvai Csajkovszkij-teremben, a Sydney-i Operaházban, a New York-i Carnegie Hallban és a londoni Royal Albert Hallban. Műsorában Liszt Ferenc rapszódiái, Brahms magyar táncai, Hubay Jenő csárdajelenetei és népszerű magyar nóták szerepeltek, emellett saját feldolgozásai és zenekari szerzeményei is népszerűek voltak. Számos hanglemeze jelent meg itthon és külföldön, munkásságát több díjjal ismerték el.

BUDAPEST
VIII. KERÜLET

MUZSIKUS CIGÁNYOK PARKJA

Állíttató | Fővárosi Önkormányzat, Józsefvárosi Önkormányzat
Alkotó | Illyés Antal szobrászművész
Helyszín | Budapest (VIII.kerület), Baross utca
Átadás | 2013
Technika | 4 mészkőoszlop, bronz domborművek
Méretek | egyenként 240 cm magas, 50 cm élhosszúságú, egyenlő szárú háromszög alapú mészkőoszlop

A Muzsikus cigányok parkjának négy oszlopán azok a hazai roma muzsikusokat örökítették meg, akik országos és nemzetközi színtereken kiváló zenei tudásról adtak számot, de már eltávoztak az élők sorából. Az avatás óta folyamatosan készülnek újabb portrék, egy-egy kiemelkedő roma muzsikus halála után. 2017-ig 12 portré került az oszlopokra, melyeken összesen 24 roma zenésznek lehet emléket állítani.

BUDAPEST
VIII. KERÜLET

PEGE ALADÁR EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Pege Aladár Emlékbizottság, Fővárosi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Budapest (VIII.kerület), Víg u. 20.
Átadás | 2009
Technika | fehér márvány
Méretek | kb. 65×45 cm

Pege Aladár (1939–2006) roma származású nagybőgőművész, akit a szakma és a közönség egyaránt a „nagybőgő Paganinijeként" emlegetett. Liszt Ferenc-díjas és Kossuth-díjas művészként a magyar és a nemzetközi jazzélet egyik meghatározó alakja volt. Pályája a vendéglátózenéből indult, majd rendkívüli technikai tudásának és improvizációs készségének köszönhetően a világ legjelentősebb koncerttermeibe vezetett, fellépett többek között a New York-i Carnegie Hallban is. Játékában a klasszikus zenei alaposság, a jazz szabadsága és a roma zenei hagyományok hatása egyaránt jelen volt, és művészetével új szintre emelte a nagybőgőt mint szólóhangszert. Emlékét Budapesten egy 2009-ben átadott emléktábla őrzi, amelyet egykori lakóhelyének közelében helyeztek el, tisztelegve kivételes pályája és életműve előtt. Az emléktábla nemcsak egy világszerte elismert muzsikusra emlékeztet, hanem arra az életútra is, amely a vendéglátóhelyek világából a nemzetközi zenei elismerésig vezetett, és amely a roma művészek láthatóságának és elismertségének fontos példája.

BUDAPEST
VIII. KERÜLET

SZABÓ ILONA „KÓCOS" EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | 56-os Forradalmi Nemzeti Szövetség, Igazolt Magyar Szabadságharcos Világszövetség
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Budapest (VIII.kerület), Corvin köz (baloldal)
Átadás | ismeretlen
Technika | fehér márvány, bronz plakett
Méretek | kb. 45×70 cm

Szabó Ilona (1939–1956) becenevén „Kócos" 17 éves, roma származású fiatal nő volt, aki az 1956-os forradalom egyik legismertebb roma szabadságharcosává vált. Negyedik hónapos terhesen csatlakozott a Corvin közi felkelőkhöz, ahol nem csupán résztvevőként, hanem egy hat főből álló fegyveres csoport parancsnokaként harcolt a szovjet csapatok ellen. Nőként és romaként egyszerre lépte túl a kor társadalmi elvárásait: fegyvert fogott, parancsot adott, vállalta a frontvonal veszélyét. 1956. október 28-án a Práter utca környékén lőtték agyon; születendő gyermekével együtt vált a forradalom mártírjává. Élettársa a szintén roma származású Dilinkó Gábor („Bizsu") volt. Szabó Ilona alakja ma a roma női szabadságharcosok és az 56-os mártírok jelképe: emléktáblája a budapesti Corvin közben nemcsak egy fiatal lány tragikus sorsára, hanem a romák és a nők forradalom alatti helytállására is emlékeztet.

BUDAPEST
VIII. KERÜLET

ROMÁK ELLENI RASSZISTA SOROZATGYILKOSSÁG ÁLDOZATAINAK EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Csóka János Pál és Setét Jenő, a Fővárosi Roma Önkormányzat, Ide tartozunk Egyesület
Helyszín | Budapest (VIII.kerület), II. János Pál Pápa tér
Átadás | 2022

A 2008–2009-ben romák ellen elkövetett gyűlöletbűncselekmény-sorozat során az elkövetők kilenc helyszínen támadtak roma családokra, és hat embert gyilkoltak meg, köztük egy ötéves kisfiút, pusztán származásuk miatt. A nyomozó hatóságok munkáját a teljes időszakban súlyos mulasztások kísérték: több támadás helyszínén hibás, hiányos helyszínelés történt, téves következtetéseket vontak le, és hónapokig nem ismerték fel, hogy az egymást követő esetek egy összefüggő, rasszista indíttatású támadáshullám részei. Ez nemcsak a nyomozás hatékonyságát ásta alá, hanem tovább növelte az roma közösségek félelmét és bizalmatlanságát is. A hányattatott sorsú emléktábla háromszor került átadásra, míg végül jelenlegi helyét megtalálta a Fővárosi Roma Önkormányzat irodájának homlokzatán. Itt arra emlékeztet, hogy az áldozatok neveit nem szabad elfelejteni, és hogy a gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni kiállás, a hatóságok felelősségének számonkérése és a múlt őszinte feldolgozása a közös emlékezet, és a jogállam alapvető követelménye.

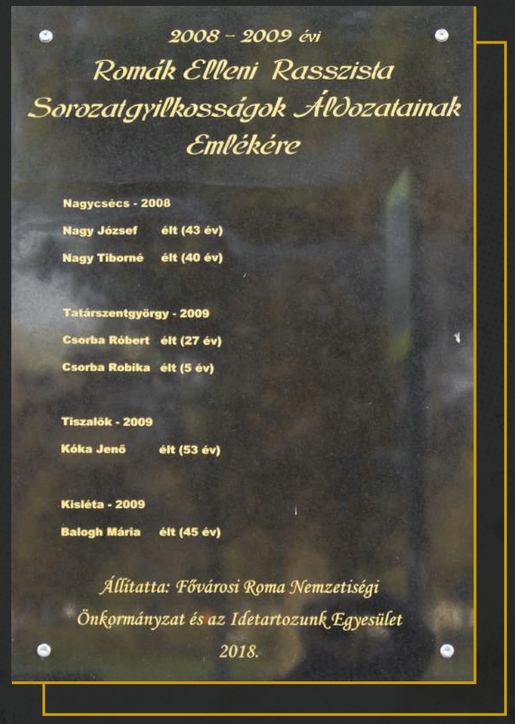

BUDAPEST
IX. KERÜLET

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Fővárosi Önkormányzat, cégek, civil szervezetek, egyéni adakozók
Alkotó | Maurer Klimes Ákos (tervező), Szabó Tamás (kivitelező)
Helyszín | Budapest (IX.kerület), Nehru part
Átadás | 2006
Technika | belülről aranyozott, üreges gránitoszlop
Méretek | 320×140 cm

A Roma Holokauszt Emlékmű Budapesten, a IX. kerületben, a Nehru parton található, és a roma holokauszt 60. évfordulójára állították 2006-ban a Fővárosi Önkormányzat, civil szervezetek, cégek és magánadományozók összefogásával. Tervezője Maurer Klimes Ákos, kivitelezője Szabó Tamás. Az alkotás egy krematórium izzó kemencéjét idézi meg: a belsejében elhelyezett, bronzból mintázott, megnyomorított emberalak a deportált és megsemmisítésre ítélt romák sorsára emlékeztet. Az emlékmű a roma holokauszt áldozatai előtt tiszteleg, és egyben a roma holokauszt augusztus 2-i budapesti megemlékezéseinek kiemelt fővárosi helyszíne, ahol évről évre koszorúzással, gyertyagyújtással és megemlékező beszédekkel hajtanak fejet az áldozatok előtt.

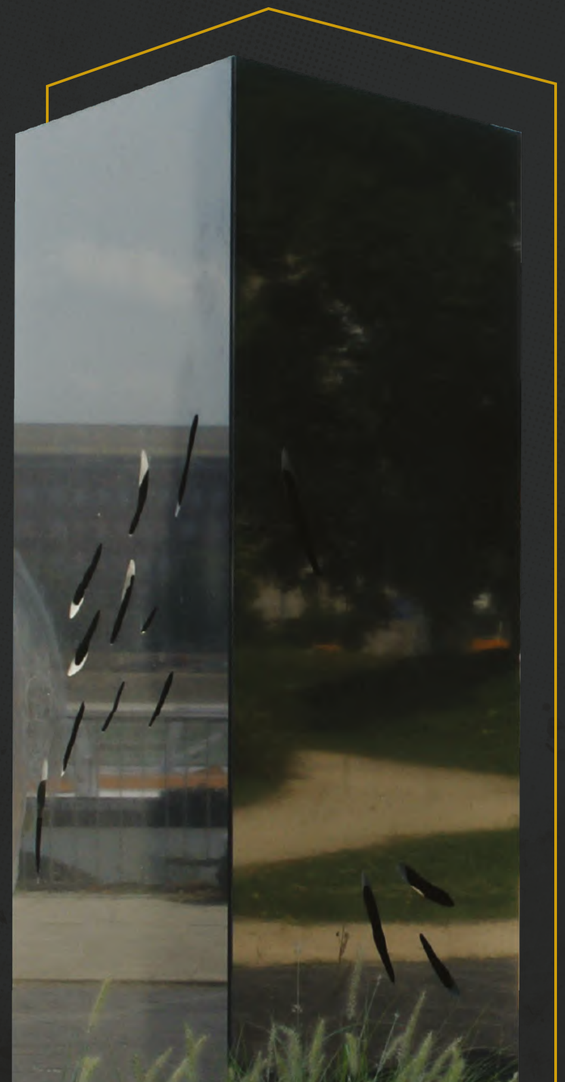

BUDAPEST
IX. KERÜLET

BIHARI JÁNOS EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Budapest székesfőváros közönsége (valószínűleg gyűjtés útján)
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Budapest, IX. kerület, Kinizsi utca – Lónyay utca sarok
Átadás | 1927
Technika | márványtábla
Méretek | kb. 110×60 cm

BUDAPEST
MARGITSZIGET

BIHARI JÁNOS MELLSZOBRA

Állíttató | Budapest Főváros Tanácsa
Alkotó | Radó Károly
Helyszín | Budapest (XIII. kerület), Margitsziget, Művészsétány
Átadás | 1969
Technika | mészkő
Méretek | talapzattal kb. 140 cm

Bihari János mellszobra Budapesten, a Margitsziget Művészsétányán látható. A mészkőből készült alkotást Radó Károly készítette, és 1969-ben avatták fel az 1928-ban emelt, a főváros ostromakor elpusztult bronz félalak pótlására. Bihari János (Nagyabony, 1764. október 21. – Pest, 1827. április 26.) roma származású magyar zeneszerző és hegedűművész, a kor egyik leghíresebb cigányprímása volt. A verbunkos stílus egyik legjelentősebb képviselőjeként tartják számon; Lavotta Jánossal és Csermák Antallal együtt a magyar zenei romantika „virtuóz triászához" sorolják.

BUDAPEST
IX. KERÜLET

PÉLI TAMÁS EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Cigány Művészek Baráti Köre, Körtánc Egyesület, Ferencvárosi Önkormányzat

Alkotó | Sándor Antal

Helyszín | Budapest, IX. kerület, Lónyay u. 13/B.

Átadás | 2000

Technika | mészkő, bronz féldombormű

Péli Tamás emléktáblája Budapest IX. kerületében, a Lónyay u. 13/B falán található. A domborművet Sándor Antal készítette, 2000-ben adták át. Az állíttatók a Cigány Művészek Baráti Köre, a Körtánc Egyesület és a Ferencvárosi Önkormányzat. Az emléktábla domborműve a festőt és modelljét mutatja, valamint egy részletet a művész Vers festő barátaimhoz című költeményéből: „A naptól raboljatok fényt, / nagy halottainktól alázatot, / játsszatok az örökkévalósággal." Péli Tamás, teljes nevén Péli Tamás Károly, 1948. augusztus 7-én, szombaton déli 12 órakor született. Édesanyja, Fejes-Nyári Hilda híres cigányzenész családból származó házmester, később memoárszerző. Kilenc éves volt, amikor apjától festőállványt kapott, 11 évesen anyjától olajfesték-készletet. Édesapja, Péli József „Dodó" magyar származású ezüst- és aranyműves. Elvégezte a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolát, majd a Holland Királyi Képzőművészeti Akadémia murális szakát. 1976-tól magyarországi kiállítótermekben szerepeltette képeit. Alkotásainak jellegzetes színei a vörös, a zöld, a kék és a Van Dyck-barna. Képeire általában, de nem kizárólagosan a reneszánsz figurális festészet a jellemző. A magyarországi hivatásos cigány képzőművészet megteremtője és első jelentős, korszak meghatározó egyénisége Péli Tamás. Szerepe a profi képzőművészet terén ugyanolyan felszabadító hatású, mint a Balázs Jánosé a naiv művészetben. Péli indulása idején azt a célt tűzte maga elé, hogy úgy hozza létre a maga festészetét, hogy egyben cigány képzőművészetet teremt, és ezt a művészetet bekapcsolja az európai képzőművészet áramkörébe. Tamás a reneszánsztól és a barokktól inspirálva, az európai és a keleti kultúra jelképeihez visszanyúlva sajátos, egyéni, mitikus, mitologikus művészetet teremtett. Az archaikusat és a mait ötvözte ösztönös erővel és tudatosan is művészetében. Tanítványai: Túró Zoltán és Szentandrássy István, valamint számos cigány és magyar festő. Tanított a rákospalotai Lila Iskolában, 1992–1994 között országgyűlési képviselő volt. Elhunyt: 1994. november 22-én, kedden, Budapesten déli 12 órakor.

BUDAPEST
XII. KERÜLET

RÁCZ ALADÁR EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Budapest Főváros Tanácsa és akkor Művelődési Minisztérium

Helyszín | Budapest (XII.kerület), Rácz Aladár út 2.

Átadás | 1986

A Rácz Aladár emléktábla a világhírű magyar cimbalomművész, Rácz Aladár emlékét őrzi, aki a modern cimbalomjáték megteremtőjeként vált ismertté. Az emléktábla Budapest XII. kerületében, a Rácz Aladár u. 2. szám alatt, a művész egykori lakóházának falán kapott helyet, ahol 1938-tól haláláig élt és alkotott. Az avatásra 1986-ban került sor, a zenész születésének centenáriuma alkalmából, a Művelődési Minisztérium és Budapest Főváros Tanácsa kezdeményezésére. A fehér márványból készült emléktábla felirata kiemeli Rácz Aladár jelentőségét, akit Saint-Saëns a „cimbalom Liszt Ferencének" nevezett, és aki autodidakta módon képezte magát, a népzenéből emelve a cimbalmot a komolyzene világába.

BUDAPEST
XIII. KERÜLET

CZIFFRA GYÖRGY EMLÉKMŰ

Állíttató | XIII. kerületi Önkormányzat
Alkotó | Meszlényi Molnár János
Helyszín | Budapest (XIII.kerület), Cziffra György Park
Átadás | 2014

Cziffra György (1921-1994), a roma származású zongoraművész életútja a 20. századi magyar és európai zenetörténet egyik legkülönlegesebb és leginspirálóbb fejezete. Budapesten született zenész családban, és már gyermekkorában megmutatkozott kivételes tehetsége: a zene iránti érzéke olyan erővel volt jelen, hogy nyolc évesen a Zeneakadémia növendéke lett. A szegénység és a társadalmi kirekesztettség sem akadályozta abban, hogy kibontakoztassa képességeit, és fiatalon is már rendkívüli virtuozitásával, valamint improvizációs készségével hívta fel magára a figyelmet. Fiatal felnőttként súlyos történelmi megpróbáltatások érték: a háború alatt behívták, majd hadifogságba került, később pedig politikai okokból börtönbüntetést is kapott, ami évekre eltávolította a zenétől. A megpróbáltatások ellenére sem fordult el hivatásától, és szabadulása után újraépítette pályáját. Az 1956-os események után elhagyta az országot, és külföldön kezdett ismét koncertezni. A nemzetközi közönség hamar felismerte rendkívüli tehetségét, és innen indult az a karrier, amely végül a világ jelentős hangversenytermeibe vezetett. Születésének századik évfordulóján a XIII. kerületben szobrot állítottak emlékére a róla elnevezett parkban. A Meszlényi Molnár János által készített alkotás nem csupán egy kivételes zongoraművész előtt tiszteleg, hanem azt is jelképezi, hogy Cziffra életműve közös kulturális örökségünk része lett. A szobor felidézi azt a felemelő életutat, amelyben a tehetség, a kitartás és az emberi tartás ereje győzedelmeskedett, és amely ma is példát mutat arra, hogy a művészet képes hidat teremteni emberek és közösségek között.

BUDAPEST
XXII. KERÜLET

CZIFFRA GYÖRGY EMLÉKTÁBLA

Állíttató | XXII. kerületi Önkormányzat
Alkotó | S. Hegyi Béla
Helyszín | Budapest (XXII.kerület), Cziffra György Nagytétényi Kulturális Központ
Átadás | 2014

A Cziffra György Nagytétényi Kulturális Központ 2013-ban nyílt meg a korábbi Tétény Mozi épületében, és ekkor kapta meg a világhírű zongoraművész nevét. A megnyitást követően döntés született arról, hogy az intézmény falára emléktábla is készüljön Cziffra tiszteletére. Eredetileg a kerületben korábban elhelyezett bronz dombormű került volna az épület falára, azonban az 2014-ben eltűnt. Ezért az önkormányzat az eredeti mű alkotójához, S. Hegyi Bélához fordult, aki az eltűnt mű alapján új, mészkőből faragott emléktáblát készített. Az alkotást a kulturális központ főbejárata mellett helyezték el, és 2014.

BUDAPEST
XIII. KERÜLET

RADICS BÉLA SZOBOR ÉS EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Radics Béla Emléktársaság
Alkotó | szobor: Kovács Károly, emléktábla: ismeretlen
Helyszín | A szobor Budapest (XIII.kerület), Gyöngyösi utca és Vőlegény utca sarkánál található, míg a tábla szintén itt, az V. lépcsőház bejáratánál.
Átadás | 2000. február 6. (emléktábla), 2005 (szoboravatás)
Technika | beton talapzat, bronz
Méretek | talapzattal kb. 3,20 m

Radics Béla (Budapest, 1946. február 6. – Budapest, 1982. október 18.) roma származású rockzenész, gitáros és énekes, a magyar rockzene legendás és nagy hatású alakja. Számos együttesben játszott: Atlantis, Atlantis Nr.2, Pannónia, Sakk-Matt, Aligátor, Aréna, Nevada, Tűzkerék. Legnagyobb sikereit a Taurus tagjaként érte el. Gyakran nevezték gitárkirálynak és a magyar Jimi Hendrixnek.

BUDAPEST
XV. KERÜLET

CHOLI DARÓZCI JÓZSEF EMLÉKTÁBLA

2019-ben a XV. kerületi László Gyula Gimnázium és Általános Iskola, az egykori újpalotai „lila iskola", falán avattak emléktáblát Choli Daróczi József tiszteletére, abban az intézményben, ahol 1972-ben tanítóként pedagógusi pályája elindult, és ahol a cigányklub gondolata is megszületett. A magyarországi roma közélet és kultúra egyik legismertebb alakja volt: versei cigány és magyar nyelven jelentek meg, nevéhez cigány-magyar kisszótár és lovári nyelvkönyv fűződik, valamint ő fordította le elsőként az Újszövetséget cigány nyelvre. Az emléktábla elhelyezése egyszerre szól tanítói munkájáról és a roma közösségért végzett szellemi, kulturális szolgálatáról. Létrejötte nagyban köszönhető Czuczu Tamásnak, a XV. kerület Roma Nemzetiségi Önkormányzat elnökének, aki következetesen dolgozott azért, hogy Choli Daróczi József emléke az iskola falán is méltó helyet kapjon.

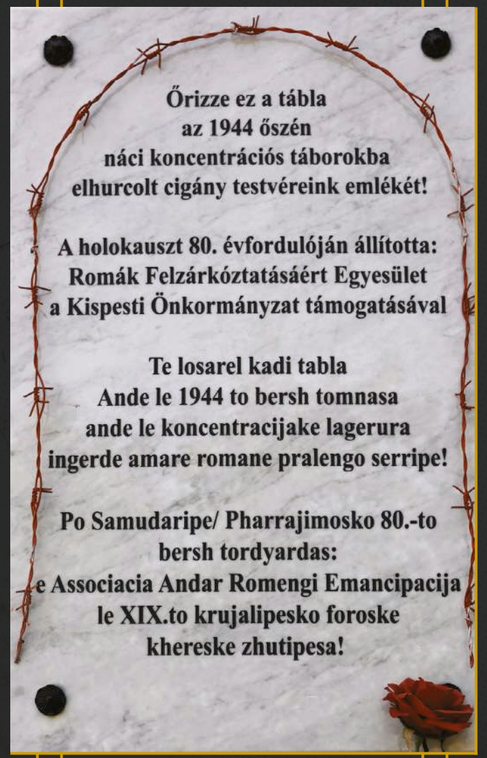

BUDAPEST
XIX. KERÜLET

HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Az egykori Pest környéki települések közül Kispest szenvedte el a legnagyobb cigányüldözést a második világháború idején. 1944 őszén innen hurcolták el a legtöbb cigány embert, akiknek emléke mindmáig a helyi közösség történetének fájdalmas része. Ezt az emlékezetet őrzi a Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség Méltóság Napja templomának falán elhelyezett tábla, amelyet 2024 júniusában avattak fel a Fő út 110. szám alatt. Az emléktábla nemcsak a múltra való emlékezés jele, hanem a közösségi összefogásé is. Létrejötte több ember elkötelezett munkájának köszönhető, köztük Iványi Miklós lelkésznek, valamint Losó Györgynének, Trencsényi Borbálának, Hosszú Gyulának és Landauer Attilának, akik mindannyian hozzájárultak ahhoz, hogy a kispesti áldozatok neve és méltósága méltó módon helyet kapjon a város emlékezetében.

CSONGRÁD
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

CZUTOR BÉLA-DOMBORMŰ

Állíttató | Kenéz Heka Etelka
Alkotó | Lantos Györgyi szobrászművész
Helyszín | Hódmezővásárhely, Kossuth tér 3.
Átadás | 2000. november 12.
Technika | bronz öntvény
Méretek | 50×120 cm

Czutor Béla (1863–1909) hódmezővásárhelyi cigány muzsikus volt, aki szülővárosában Béla cigány néven vált ismertté. Népszerűségét többek között annak is köszönhette, hogy Dankó Pista dalainak legavatottabb interpretálója volt. Emléktábláját a Fekete Sas szálloda egykori vendéglőjének falára helyezték ki. Felül Czutor Béla portré szobra látható, Szövege: Béla Cigány / Czutor Béla 1863–1909; alatta: Az emléktáblát Kenéz Ernő operaénekes özvegye, Kenéz Heka Etelka énekesnő / adományozta / Hódmezővásárhelynek / 2000. Az adományozói szöveg fölött Pósa Lajos kottás dalszövege: Vásárhelyi sétatéren / Béla cigány muzsikál. Alul Czutor hegedűje.

CSONGRÁD
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

CZUTOR BÉLA EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Tóth Julianna
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Hódmezővásárhely, Béla cigány utca 2.
Átadás | 1976. február 02.
Technika | bronz dombormű

Czutor Béla (1863–1909) félalakos domborműve, amelyen hegedűvel a kezében tekint a járókelőkre, Tóth Julianna magánkezdeményezésére készült, 1972. február 2-án adták át. Sírja a hódmezővásárhelyi katolikus temetőben található.

CSONGRÁD
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Cigány Nemzetiségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Hódmezővásárhely, Szent István tér 2. (Zsinagóga)
Átadás | 2021.augusztus 1.

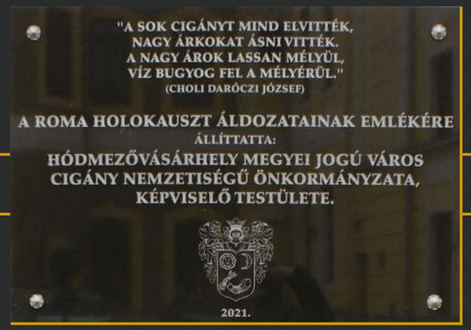

CSONGRÁD
MAKÓ

FÁTYOL MIHÁLY PRÍMÁS SZOBRA

Állíttató | Bozsogi Attila nyugalmazott zenész kezdeményezésére Makó Város Önkormányzata
Alkotó | Kiss Jenő Ferenc szobrász
Helyszín | Makó, Széchenyi tér
Átadás | 2009. augusztus 19.
Technika | bronzszobor
Méretek | 5/4-es életnagyságú figura, mészkő posztamensen

Fátyol Misi (Makó, 1909. szeptember 19 – Makó, 1980. február 02) 1703-ig visszavezethető cigányzenész családban született. Először azonos nevű édesapjának, majd később Fátyol Jancsi nevű nagybátyjának zenekarában muzsikált. 18 évesen Szegedre ment, ahol Dr. Belle Ferenc konzervatóriumi tanár volt a mestere. Korának leghíresebb prímása, Pertis Pali meghívta zenekarába Budapestre, ahol terc- és segédprímás volt. A fővárosban rádiófelvételeket készített, filmekben szerepelt, aztán külföldi turnékon vett részt. Pertis Pali megbetegedése miatt Fátyol Misi lett Pertis zenekarának a prímása, majd Pertis halála után a vezetője. Pertis még élt, amikor meghívta őket az akkori belga király Brüsszelbe. Négyéves szerződést kínáltak nekik, de a II. világháború kitörése miatt – 2 év után – haza kellett térniük. 1939 és 1945 között a révkomáromi Centrál Kávéházban muzsikált, aztán visszament nagybátyja, Fátyol Jancsi zenekarába, a makói Korona Szállóba, ahol haláláig volt cigányprímás.

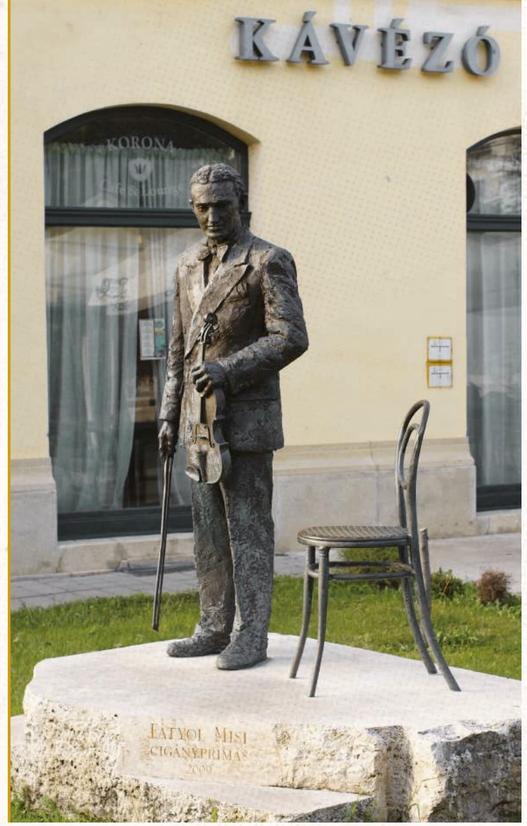

CSONGRÁD
MAKÓ

FÁTYOL MIHÁLY EMLÉKTÁBLA

CSONGRÁD
MAKÓ

SZTOJKÓ MIHÁLY–EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Sztojkó Mihály gyermeke
Helyszín | Makó, Szechényi tér
Átadás | 2024
Méretek | 20x10 cm

CSONGRÁD
SZATYMAZ

DANKÓ PISTA–DOMBORMŰ

Állíttató | Szatymaz Község Önkormányzata
Alkotó | Lapis András
Helyszín | Szatymaz, Dankó Pista Faluház (Dózsa György utca 42.)
Átadás | 2004
Technika | bronz féldombormű
Méretek | kb 80×40 cm

CSONGRÁD
SZEGED

SUKI BÉLA-EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Suki Béla fia, barátai, tanítványai
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Szeged, Hajnóczy utca 1. (Tiszavirág Étterem belső tere)
Átadás | 2020
Technika | vésett márványlap

Suki Béla (Szabadszállás, 1930. január 22. – Szeged, 1982. január 2.) a szegedi József Attila Tudományegyetemen (JATE) szerzett történelemtanári oklevelet 1954-ben. 1956-ig Hódmezővásárhelyen tanított a Pártiskolában. 1956-ban egy hónapra a Csillag börtönbe zárták, mert a forradalom és szabadságharc idején egyetemistáknak eljátszotta a magyar himnuszt. 1957-től diákotthoni nevelőtanár volt, aztán segédmunkás lett. 1958-tól Kiskunfélegyházán tanított történelmet, majd 1962-től húsz éven át, haláláig Szegeden volt középiskolai tanár. 1979-ben szerezte filozófiai kandidátusi fokozatát, de az 1960-as években már megjelentek első filozófiai vonatkozású írásai. Munkássága során jelent meg könyve Sören Kierkegaardról, Martin Heideggerről és Hegelről is.

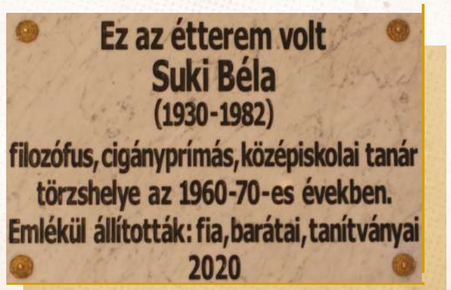

CSONGRÁD
SZEGED

DANKÓ PISTA-SZOBOR

Állíttató | Országos közadakozásból, Pósa Lajos költő javaslatára
Alkotó | Margó Ede szobrászművész
Helyszín | Szeged, Dózsa utca × Stefánia (korzó)
Átadás | 1912. október 20.
Technika | Ruskicai fehér márvány
Méretek | másfélszeres életnagyságú

A szegedi Dankó Pista-szobor a Dózsa utca és a Stefánia csomópontjánál található, annál a résznél, ahol a Stefánia sétánya a Tisza-part felé vezet. Az emlékmű felállítását országos adománygyűjtés fedezte; a kezdeményezés motorja Pósa Lajos költő volt, Dankó Pista barátja és tisztelője, aki azért fogta össze a közadakozást, hogy méltó emléket kapjon a művész. A szobrot 1912. október 20-án avatták fel. A mű alkotója Margó Ede, aki tiszteletből nem kért honoráriumot a munkájáért. A jelenlegi ismeretek alapján ez a köztéri alkotás az elsők között – sőt valószínűleg elsőként – állít emléket roma származású embernek.

CSONGRÁD
SZEGED

DANKÓ PISTA–DOMBORMŰ

Állíttató I Csongor Győző
Alkotó I Tápai Antal
Helyszín I Szeged, József Attila sugárút 43. (Dankó P. utca sarok)
Átadás I 1958. június 14.
Technika I vörösréz lemez
Méretek I 120x80 cm

CSONGRÁD
SZEGED-KISKUNDOROZSMA

DANKÓ PISTA SZOBOR

Állíttató I Dorozsmai Hagyományőrző és Kulturális Egyesület
Alkotó I Ambrus Imre
Helyszín I Szeged-Kiskundorozsma, Szélmalom u. 2/A.
Átadás I 2021. szeptember 3.
Technika I a szobor anyaga műkő, bronzosított felülettel
Méretek I kb. 190 cm

CSONGRÁD
SZEGED

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Szegedi Cigány Nemzetiségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Szeged, Rákóczi u. 11.
Átadás | 2017. augusztus 2.
Technika | fekete márvány

FEJÉR
BICSKE

KERECSENDI KISS MÁRTON EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Bicske Város Önkormányzata, Bicske Város Roma Nemzetiségi Önkormányzata, Roma Civil Szervezet, Magyarország kormánya
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Bicske, Bihari u. 9.
Átadás | 2014
Technika | gránit
Méretek | kb. 65×40 cm

Kerecsendi Kiss Márton (eredeti neve: Kis Márton István) (Kerecsend, 1917. június 28. – Cleveland, 1990. február 23.) költő, író, szerkesztő. Győrben és Egerben tanult, a Budapesti Tanítóképző Intézetben diplomázott. 1945-ben emigrált, Németországban, Olaszországban, 1947-től Argentínában, majd 1957-től Kanadában élt, aztán az USA-beli Clevelandbe költözött, ahol városi tisztviselőként dolgozott, és ott is hunyt el 1990-ben. Bicske Város Önkormányzata 2006. március 15-én tüntette ki posztumusz díszpolgári címmel, majd 2014-ben emlékházat is avattak a tiszteletére abban az épületben, ahol 1938-tól működtette Magyarország első cigány iskoláját.

GYŐR-MOSON-SOPRON
SZANY

SZANYI CIGÁNYZENÉSZEK EMLÉKOSZLOPA

Állíttató | Szany Nagyközség Önkormányzata, Szany Roma Nemzetiségi Önkormányzata
Alkotó | ifj. Nyári Sándor
Helyszín | Szany, Kossuth utca 33.
Átadás | 2018. október 13.
Technika | műkő

A szanyi cigányzenészek emléke megőrzésének gondolatát id. Greznár Zoltán mesterprímás kezdeményezte. 2008-ban egy kopjafa készült, amit a templom melletti parkban állítottak fel, de azóta az időjárás megviselte. Ezért úgy döntöttek, hogy a kopjafa helyén műkőből készült emlékoszlopot állítanak, erre 2018.október 13-án került sor. Ezt követően határozták el, hogy az emlékoszlopon elhelyezik egy hegedűművész kisméretű szobrát is Cseke Tibor szobrász és fafaragó műve 2020. januárra készült el, még abban az évben át is adták. Ezzel egyidejűleg lecserélték az emlékoszlopon lévő fehér táblát feketére. A tábla névsorában tősgyökeres szanyi cigány családok (Bakos, Csonka, Greznár, Horváth, Nyári, Sipos) 21 zenész tagjának neve szerepel.

HAJDÚ-BIHAR
BEREKBÖSZÖRMÉNY

ROMA ZENÉSZEK EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Pukoli Lászlóné (főszervező), egyéni adakozók, Berekböszörmény Önkormányzata
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Berekböszörmény
Átadás | 2020
Technika | gránittábla
Méretek | kb. 70×110 cm

A berekböszörményi roma muzsikusok nemcsak Berekböszörményben, de annak környékén is köztiszteletben álló zenészek voltak. Az emléktáblát állító településen szinte minden ember nótáját tudták, rendszeresen vendégek voltak családi rendezvényeken, lakodalmakon. Pukoli Lászlónéban fogalmazódott meg az a gondolat, hogy emlékezni és emlékeztetni kellene rájuk, ezért roma hagyományokkal foglalkozó nyilvános csoportot szervezett és támogatóival gyűjtést indított az emléktábla költségeinek előteremtésére. A kezdeményezéshez Berekböszörmény Önkormányzata is csatlakozott, s végül olyan táblát készíttettek, amelyen 61 helyi roma muzsikusnak állítanak emléket. A tábla szövege (a zenészek felsorolásán kívül): „Hangszereiteken már csak a csend hangja szól…"

HAJDÚ-BIHAR
HAJDÚNÁNÁS

RÉZMŰVES TÓDOR SÍREMLÉKE

Állíttató | A település közadakozásból
Alkotó | Vitányi István kőfaragó
Helyszín | Hajdúnánás, Reviczky utca (a Városi Múzeum kertje)
Átadás | 2020. június (készítés: 1954)
Technika | faragott mészkő
Méretek | 1-es sírméret

Rézműves Tódor tiszadobi születésű, világlátott cigányprímás volt, Hajdúnánáson utcát is elneveztek róla. 1954-ben készült síremléke a települési Alsó-Temető felszámolása után került a Köztemető kiemelt emlékei közé, ahonnan a helyi múzeumigazgató, Buczkó József, az értékőrzés fontosságát szem előtt tartva a Városi Múzeum udvarára vitette. (Gyűjteményi címe: Tódor, a babérkoszorús cigányprímás).

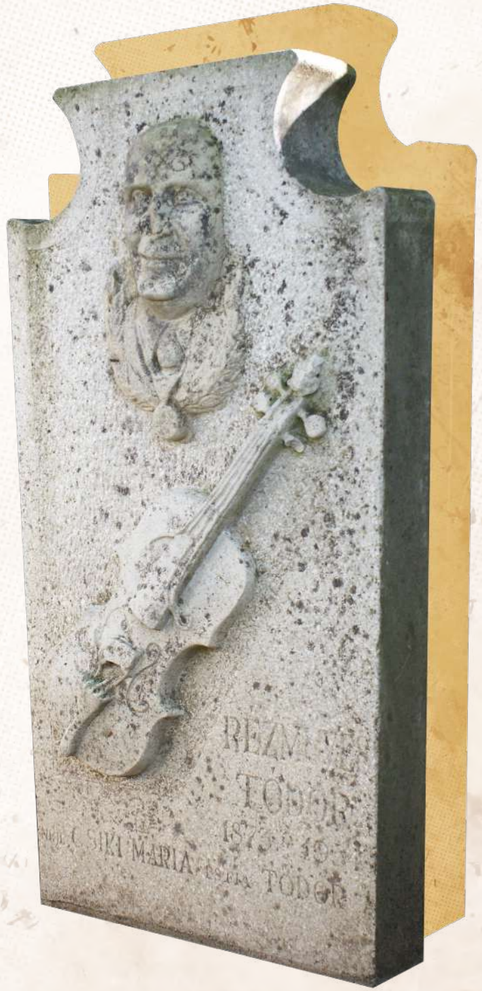

HAJDÚ-BIHAR
HORTOBÁGY

BURAI ZSIGMOND –EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Burai Zsigmond (unoka)
Alkotó | Juha Richárd (Munkácsy Mihály-díjas szobrászművész)
Helyszín | Hortobágy, Hortobágyi Csárda
Átadás | 2024. augusztus 18.
Méretek | 190 cm magas; 90x70 cm

2024. augusztus 18-án emléktáblát avattak a Hortobágyon idősebb Burai Zsigmond, a Hortobágyi Csárda világhírű prímása tiszteletére. Id. Burai Zsigmond (1898–1973) édesapja is prímás volt, ő maga pedig több mint harminc éven át muzsikált a Hortobágyi Csárdában, gyakran fiával, ifj. Burai Zsigmonddal (1925–2002) a Burai Zenekarban. Béres Andrással közösen pusztai dalokat gyűjtött, amelyekből két, Párizsban megjelent lemez készült. Ezek nagyban hozzájárultak nemzetközi hírnevéhez, és ahhoz, hogy 1968-ban – a hazai cigányprímások közül elsőként – megkapja a „Népművészet Mestere" címet. Az emléktábla id. és ifj. Burai Zsigmond alakját egyaránt megidézi. Az unoka, legifjabb Burai Zsigmond kezdeményezésére és Jakab Ádám polgármester támogatásával a Hortobágyon sétányt is elneveztek idősebb Burai Zsigmondról.

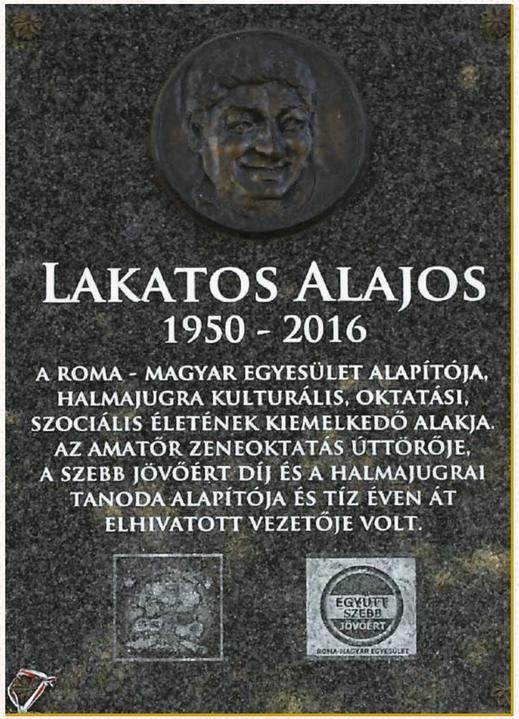

HEVES
HALMAJUGRA

LAKATOS ALAJOS -EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Együtt Szebb Jövőért Roma-Magyar Egyesület
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Halmajugra, Kossuth Lajos utca 158.
Átadás | 2016
Technika | márványtábla, bronzplakett (portré)
Méretek | 80×50 cm.

Az Együtt Gyöngyösért Roma–Magyar Egyesület alapítója, 1950-ben született és 66 évesen (2016-ban) halt meg. A márványtábla felirata arra emlékeztet, hogy Lakatos Alajos Halmajugra kulturális, oktatási, szociális életének kiemelkedő alakja volt, valamint az amatőr zeneoktatás úttörője, a Szebb Jövőért Díj és a Halmajugrai Tanoda alapítója, tíz éven át elhivatott vezetője.

HEVES
VÁRASZÓ

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Roma Nemzetiségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Váraszó, Művelődési ház (Szabadság út 47.)
Átadás | 2017.05.10.
Technika | fekete márvány
Méretek | kb. 50×40 cm

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK
JÁNOSHIDA

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Helyszín | Jánoshida, Fő u. 35
Átadás | 2024
Méretek | 50 cm magas; 30x20 cm

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK
JÁSZAPÁTI

FARKAS ANDRÁS-EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Jászapáti Roma Nemzetiségi Önkormányzat, Jászapáti Városi Önkormányzat
Alkotó | nincs adat
Helyszín | Jászapáti, Kossuth Lajos út 5.
Átadás | 2023. augusztus 26.
Technika | vésett fekete márvány
Méretek | 40×40 cm.

Az emléktáblát a Jászapáti Roma Nemzetiségi Önkormányzat épületének, a Csillag Cserhaj Ház falán helyezték el. Farkas András a város egyik köztiszteletben álló személye volt. Elismert zenész volt. Mindemellett kiemelkedő szerepe volt Jászapáti közéletében is, mint a települési és megyei önkormányzat képviselője és a helyi roma nemzetiségi önkormányzat elnöke. Élete során Jászapáti város díszpolgári címmel és közéleti díjjal is kitüntették.

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK
JÁSZAPÁTI

RÁCZ ALADÁR-EMLÉKTÁBLA

Állíttató | ismeretlen

Alkotó | ismeretlen

Helyszín | Jászapáti, Dr. Szlovencsák Imre út (korábban: Velemi Endre u.) 2.

Átadás | 2020

Rácz Aladár (Jászapáti, 1886. február 28. – Budapest, 1958. március 28.), roma származású, magyar cimbalomművész. Autodidakta módon, hallás után tanult meg cimbalmozni. Már 16 évesen lehetőséget kapott arra, hogy játszhasson a híres Emke kávéházban, később bejárta Franciaországot, Svájcot, Spanyolországot, sőt eljutott Skóciába és Egyiptomba is. 1935-ben tért vissza Magyarországra, 1938-tól haláláig a Zeneakadémia tanára volt. Díjai: Kossuth-díj (1948), Érdemes Művész (1952), Kiváló Művész (1953), Magyar Örökség-díj (posztumusz, 1999).

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK
JÁSZBERÉNY

KÖKÉNY ALBERT-EMLÉKTÁBLA

Állíttató | 1956-os Magyar Szabadságharcosok Világszövetsége, Jászberény Polgármesteri Hivatala, Jászberényi Roma Nemzetiségi Önkormányzat, Nagy Imre Társaság Jászberényi Szervezete

Alkotó | nincs adat

Helyszín | Jászberény, Kőhíd mellett, a Zagyvaparti sétányon

Átadás | 2021. október 14.

Technika | vésett fehér márvány

Méretek | 100×80 cm

Több szervezet kezdeményezésére, 2021 őszén emléktáblát avattak Kökény Albertnek Jászberényben a Zagyva partján. A tábla a város egy illusztris helyén, a Kőhíd közvetlen szomszédságában, a Városi Zagyva sétányán található. Az emléktábla mind minőségében, mind pedig méretével is kitűnik. Kökény Albert az 1956-os forradalom kiemelkedő helyszínének, a Corvin-köznek egyik roma felkelője volt. 1932. május 23-án született Jászberényben. Vasbetonszerelőnek tanult Budapesten. Arról egyelőre nincsen információnk, hogyan került a Corvin-közi forradalmárok közé. Az októberi eseményeket követően, azokhoz a felkelőkhöz csatlakozott, akik megpróbáltak a szovjet csapatok elől nyugatra menekülni. A menekülő csoportot azonban a szovjetek Tarján községben közrefogták. Többedmagával Kökény Albert is az itt kialakuló 1956. november 9-ei tűzharc áldozata.

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK
JÁSZBERÉNY

SÁNTA FERENC–EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Jászberény Város Önkormányzata
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Jászberény, volt Lehel Kávéház épülete
Átadás | 2004
Technika | vésett gránit
Méretek | 50×70 cm

Id. Sánta Ferenc (1919–2003) a magyar cigányzenei hagyomány egyik kiemelkedő alakja volt, akinek tiszteletére Jászberény Város Önkormányzata 2004-ben emléktáblát állított. Pályáját 1935-ben, a jászberényi Lehel Kávéházban kezdte, ahonnan prímási tehetsége országos ismertséghez emelte. Művészetét a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjével is elismerték, Jászberény pedig díszpolgárává választotta. Zenei örökségét fia, ifj. Sánta Ferenc hegedűművész vitte tovább.

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK
JÁSZFELSŐSZENTGYÖRGY

HELYI CIGÁNY ZENÉSZEK EMLÉKTÁBLÁJA

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK
JÁSZFÉNYSZARU

CIGÁNYZENÉSZEK EMLÉKMŰVE

Állíttató | Jászberény Város Önkormányzata

Alkotó | Szabó Imrefia Béla, Tóásó Tibor

Helyszín | Jászfényszaru, Búzavirág utca 1.

Átadás | 2013. május 17.

Technika | Trapéz alakú beton talapzaton álló lapra vágott kőtömb, benne fém ablakkal mögötte cigányzenekar

Méretek | 70×50 cm

A Cigányzenészek emlékműve Jászfényszarun, a Vörösmarty, Szegfű és Búzavirág utcák kereszteződésében fekvő emlékparkban, található, amelyet a település díszpolgára, Szabó Imrefia Béla szobrászművész álmodott meg és készített el Tóásó Tibor kőszobrásszal közösen. A 70 cm magas, trapéz alakú talapzaton hatalmas lapra vágott kőtömb áll, amely egy lepusztult házfalat jelképez olyan ablakkal, amely mögött az elmúlt idők öttagú cigányzenekara látható (brácsás, nagybőgős, cimbalmos, klarinétos és a prímás), bronz domborműként. A kompozíción Juhász Gyula versének idézete olvasható: "Húzd rá cigány, te örök, te áldott, / Virulj mindig, dicső nótafa, / Halhatatlan híred ragyogását / Be ne födje feledés hava!" Az emlékmű mellett található meg a monumentum felállításának indoka is: „A zene örökkévalóságába vetett hittel, a nagynevű dinasztiák és az egyszerű zenészek előtti tisztelgésként építtette / Jászfényszaru Város Önkormányzata – 2013"

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK
JÁSZKISÉR

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Jászkiséri Etnikai Szervezet, Jászkisér Nagyközség Önkormányzata, Jászkisér Gyermekeiért Alapítvány

Alkotó | ismeretlen

Helyszín | Jászkisér

Átadás | 2006

Technika | beton talapzat, vésett gránitlap

Méretek | kb. 50×70 cm

Jászkiséren a Roma holokauszt emlékművet három szervezet állíttatta fel 2006-ban (Jászkiséri Etnikai Szervezet, Jászkisér Nagyközség Önkormányzata, Jászkisér Gyermekeiért Alapítvány). A monumentum a holokauszt roma áldozataira emlékezik, szellemiségét egy – Radnóti Miklós Naplójából származó – idézet fejezi ki.

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK
JÁSZKISÉR

CIGÁNYZENÉSZEK EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Jászkiséri Etnikai Szervezet
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Jászkisér, Fő út 4.
Átadás | 2020
Technika | vésett gránit
Méretek | 50×70 cm

Az első emléktáblát a Jászkiséri Etnikai Szervezet 2005 augusztusában avatta a cigányzenészek emlékére, a település mozijának falán. Az épületet 2020-ban felújították, melynek során a régi táblát eltávolították. 2020-ban ugyanazzal a szöveggel (egy másik gránittábla formájában, szintén Jászkiséren) újra emléktáblát avattak, a házasságkötő terem épületében. Ahogy a régi, az újabb is tartalmaz egy Juhász Gyula-idézetet a következő formában: „Húzd rá cigány, te örök áldott, / Virulj mindig, dicső nótafa / Halhatatlan lelked ragyogását / Be ne födje feledés hava."

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK
KISÚJSZÁLLÁS

BURAI ZOLTÁN CIGÁNY PRÍMÁS EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | (a kisújszállási) Gimnázium Öregdiákjainak Baráti Köre; Városvédő és -szépítő Egyesület, Városi Nyugdíjas Klub
Az emlékmű alkotója | Oláh László
Helyszín | Kisújszállás, Deák Ferenc u. 11. (az egykori Nagytippan vendéglő épülete)
Átadás | 2006. szeptember
Technika | szürke márvány
Méretek | kb. 55×40 cm

Burai Zoltán Dévaványán született, zenész családban. Az apja cimbalmon, ő maga hegedűn játszott. Egy kisújszállási cimbalmos lányát vette feleségül, így került el Kisújszállásra, ahol rendszeresen játszott több étteremben/vendéglőben. A Magyar Rádió által az 1950-es években megrendezett Falusi Népi Zenekarok Vetélkedőjét Burai Zoltán zenekara nyitotta meg.

KÁLLAI JÁNOS -EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Szolnok város Polgármesteri Hivatala
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Szolnok, Jászkürt u. 2.
Átadás | 2004. május 21.
Technika | fekete gránit
Méretek | kb. 45×65 cm

A roma származású előadóművészt Nívódíjjal, SZOT-díjjal és Magyar Köztársasági Arany Érdemkeresztjével tüntették ki. Szolnokon a Jászkürt u. 2-ben élt. 2003. május 9-ei halála után egy évvel kapott emléktáblát.

KOZÁK LÁSZLÓ "GRÓFO" SZOBRA

Helyszín | Szolnok, Hild János tér 1, 5000
Átadás | 2023. június 29.

Szolnok városa 2023. június 29-én, az Aba-Novák Agóra Kulturális Központ Erkel terménél állított mellszobrot idősebb Kozák Lászlónak, művésznevén Nagy Grófonak (1971–2020). A bronz mellszobrot Pogány Gábor Benő szobrászművész készítette. A mai Agóra épülete volt a Barna Gyöngyök együttest befogadó egykori Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ, ahol Gróf pályája elindult. Kozák László már fiatalon a Barna Gyöngyök cigány folklóregyüttes művészeti vezetőjeként tűnt fel az 1980-as években, énekes és táncos volt. Testvérével együtt 1988-ban elnyerte a „Népművészet Ifjú Mestere" címet, fellépett népzenei táborokban, folklórtalálkozókon és olyan rangos formációkkal is, mint a Kalyi Jag. Roma zenészként magyarul és oláh cigány nyelven is énekelt; a közösségben az autentikus cigányzene egyik megújítójaként. Munkásságában az autentikus cigányzenei hagyományokat később a mulatós műfaj elemeivel ötvözte, ezzel hidat teremtve a roma folklór és a populáris könnyűzene világa között. Fiatalon, 2020. december 3-án, 49 évesen hunyt el koronavírus-fertőzés szövődményei következtében. Haláláról országos lapok számoltak be, gyászáról az egész roma közösség megemlékezett. Zenei örökségét gyermekei – köztük Kis Grófo – viszik tovább.

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK
SZOLNOK

LUKÁCS JÓZSEF PRÍMÁS EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | ismeretlen
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Szolnok, Szapáry utca 17.
Átadás | 2011.szeptember 28.

Lukács József (1924–1987) emléktáblája Szolnokon, a Szapáry u. 17. (vélhetően egykori lakhelye) falán található. Az emléktábla magánkezdeményezésre valósult meg, 2011-ben adták át. A tábla szövege: "Szolnok és az Alföld népszerű prímásának emlékét őrzi e tábla."

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK
SZOLNOK

LUKÁCS JÓZSEF EMLÉKTÁBLA

Helyszín | Szolnok, Tabán utca 63
Átadás | 2024
Méretek | 40 cm magas; 30x20 cm

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK
TISZAPÜSPÖKI

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Tiszapüspöki Roma Nemzetiségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Tiszapüspöki, Helytörténeti gyűjtemény (Fő út 79.)
Átadás | 2019. augusztus 2.
Technika | vörös gránit
Méretek | kb. 55×40 cm

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK
TÖRÖKSZENTMIKLÓS

FARKAS KÁLMÁN-EMLÉKMŰ

Állíttató | Cigánycsaládok Érdekvédelmi Egyesülete, Törökszentmiklós Város Önkormányzata, magán adományozók
Alkotó | Ökrös Antal
Helyszín | Törökszentmiklós, Kígyó utca
Átadás | 2010. július 9.
Technika | szürke gránit
Méretek | kb. 70×120 cm

Farkas Kálmán emlékműve Törökszentmiklóson, a Kígyó utcában található. Állíttatói a Cigánycsaládok Érdekvédelmi Egyesülete, Törökszentmiklós Város Önkormányzata és magán adományozók voltak. Az alkotást Ökrös Antal készítette el. 2010-ben adták át. Farkas Kálmán (Miskolc, 1930. március 9. – Nyíregyháza, 2004. augusztus 8.) Magyarország első roma származású újságírója, aki életrajzi ihletésű szépirodalmi tevékenységet is folytatott. A szabolcsi Néplapnál (később: Kelet-Magyarországnál) újságíró, 1988-ban alapítója volt a Cigány Kulturális Szövetség Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szervezetének. 1994-től az Országos Cigány Önkormányzat alelnöke lett. Díjai: Munka Érdemrend Bronz Fokozata (1964), Munka Érdemrend Ezüst Fokozata (1975), Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűlés Bronz Emlékplakett (1997). Legfontosabb írásai: Értetek kiáltok (1992); Korona nélkül (1996); Sorstudat (1998); Csisznyikói cserepek (1998).

KOMÁROM ESZTERGOM
CSATKA

CIGÁNYKÁPOLNA

A csatkai Szentkút a Kárpát-medencei cigányság legjelentősebb búcsújáró helye, ahol mintegy hatvan éve vált országos jelentőségűvé a romák vallásos tisztelete. A kegyhelyen található erdei kápolnát, amelyet „cigány kápolnaként" is emlegetnek, a cigány hívek adományaiból építették, és 2001-ben szentelték fel. A Kisboldogasszony ünnepéhez (szeptember 8.) kapcsolódó búcsú idején ezrek zarándokolnak ide, hogy a Szűzanya oltalmát kérjék; a kápolna és a szentkút környezete ilyenkor a vallásos áhítat és a közösségi találkozás, a zene és az öröm színtere is egyben. A hívek mély hitét és Mária-tiszteletét jelzi, hogy a kegyszobrot rendszeresen új, díszes ruhákba öltöztetik, és imáikkal, énekeikkel töltik meg a völgyet.

KOMÁROM ESZTERGOM
ESZTERGOM

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

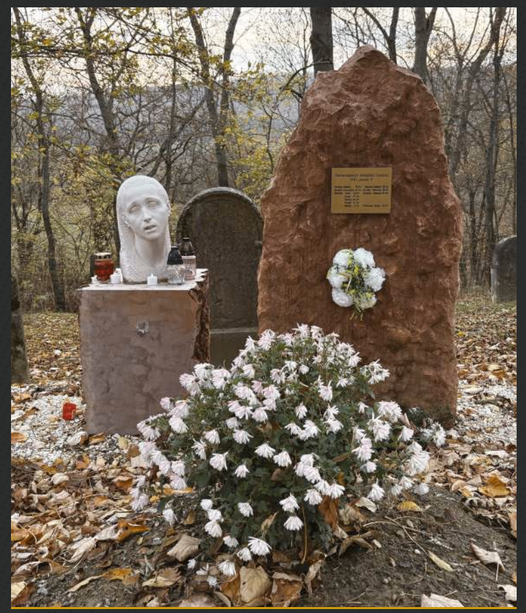

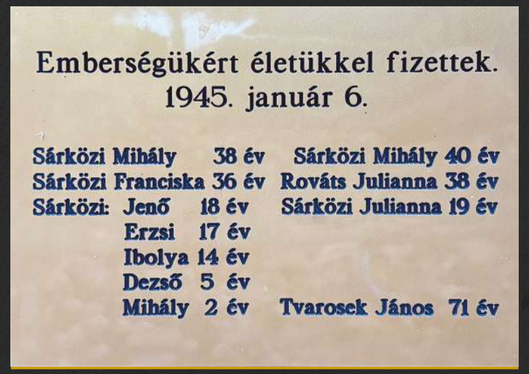

KOMÁROM ESZTERGOM
HÉREG

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Héregen nyolcvan évvel az 1945. január 6-án elkövetett tömeggyilkosság után végre méltó emléket kaptak azok a roma családok, akiket a faluban állomásozó német katonák végeztek ki egy besúgás következtében. A tragédia történetére először Majtényi György történész hívta fel a figyelmet, amikor A magyarországi cigányok/romák I–II. dokumentumkötetben közölte a héregi kivégzések halotti anyakönyvi bejegyzéseit. Ez a nyilvánosságra került adat indította el azt a folyamatot, amelyben Bársony János kutató személyesen is Héregre látogatott, beszélt a helyiekkel, és feltárta az események máig élő emlékezetét. Mindkettőjük munkája nélkül a tragédia részletei és az áldozatok története ma is ismeretlen maradna. Az emlékmű létrehozása Bársony János kezdeményezésének köszönhető. Ő kereste meg a helyi önkormányzatot, és Nemes Ágnes polgármester vezetésével példás összefogás alakult ki a falu közösségében. Ennek eredményeként sikerült beazonosítani a régi temetőben nyugvó áldozatok sírhelyét, majd az exhumálást követően az új katolikus temetőben, a bejárathoz közel jelölték ki végső nyughelyüket. A tardosi márványból készült emlékművet Budai Attila ajánlotta fel, az emlékhely kialakítását Móré Lajos helyi vállalkozó végezte. Az emlékmű mellé Bársony János saját családi örökségéből is adott: odaajándékozta nagybátyja, Örkényi Strasser István Ráchel siratja gyermekeit című alkotását, amely maga is az üldöztetés tragédiáját hordozza. Az avatást Székely János püspök magyar és cigány nyelven bemutatott szentmiséje előzte meg, amelyen a Sárközi család ma élő rokonai, valamint roma muzsikusok és számos emlékező is jelen volt. Az emlékmű egyszerre a megkésett végtisztesség, történelmi igazságtétel és a közösségi gyász helye lett: annak felismerése, hogy a roma áldozatok története elválaszthatatlan része a magyar történelemnek, és méltó módon kell rá emlékeznünk.

KOMÁROM ESZTERGOM
KOMÁROM

ROMA HOLOKAUSZT ÁLDOZATAINAK EMLÉKTÁBLÁJA

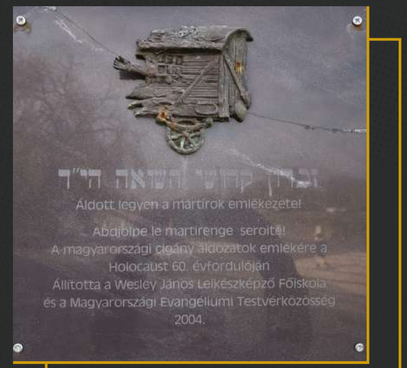

Állíttató | Wesley János Lelkészképző Főiskola és Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség

Alkotó | ismeretlen

Helyszín | fekete gránit, fém dombormű

Átadás | 2004

Technika | vörös gránit

Méretek | kb. 40×30 cm

A komáromi erődrendszer Csillagerődjének bejárata mellett található holokauszt-emléktábla az erődben működő gyűjtő- és deportálótábor áldozatainak állít emléket; a holokauszt 70. évfordulóján, 2014-ben állíttatta Komárom városa és a Monostori Erőd Nonprofit Kft. 1944-ben a komáromi tábor volt a németországi koncentrációs táborokba, kényszermunkára deportálandó magyarországi romák központi gyűjtőhelye: a romákat először megyei „cigánytáborokba" gyűjtötték, majd sokuknak több száz kilométert kellett gyalogolniuk a Csillagerődig, főként a dunántúli megyék településeiről. A Csillagerőd zsúfolt termeiben és udvarán embertelen körülmények uralkodtak: alig volt ivóvíz, nem voltak megfelelő illemhelyek, sokakat a téli hidegben a szabad ég alatt tartottak, az éhezés, a fagy és az örök brutalitása naponta szedte áldozatait. A munkaképesnek minősített férfiakat és nőket innen válogatták ki, és több transzporttal vitték a német–magyar határra, illetve koncentrációs táborokba – többek között Mauthausenbe, Dachauba, Buchenwaldba, Ravensbrückbe és más lágerekbe. 1944 őszén és telén mintegy 8–10 ezer – köztük több ezer roma – internáltat zsúfoltak a komáromi erődrendszerbe. A magyarországi roma holokauszt áldozatainak pontos számát ma sem ismerjük, de a történészek több ezer meggyilkolt romáról és tízezres nagyságrendű üldözöttről beszélnek. Mai tudásunk szerint a Csillagerőd az a hely, ahol a magyarországi romák közül a legtöbben veszítették életüket, így a hazai roma holokauszt egyik legtragikusabb és legmegrendítőbb emlékhelyének számít.

Komáromban egy további emléktábla is található, mégpedig a Monostori erőd bejárata előtt. Ez a tábla a Történelmi Emlékhelyek hivatalos jelzése, amely az 1848–49-es szabadságharc jelentős eseményeinek felidézése mellett arra is felhívja a figyelmet, hogy a második világháború idején a Csillagerődből több ezer romát deportáltak.

KISBÉREN ÉLT ROMA MUZSIKUSOK EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Kisbér Város Roma Nemzetiségi Önkormányzata
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Kisbér, Polgármesteri Hivatal (Széchenyi u. 2.)
Átadás | 2021. július 16.
Technika | festett fémlap
Méretek | kb. 40×30 cm

A Kisbéren élt roma muzsikusok emléktáblája Kisbéren, a Polgármesteri Hivatal (Széchenyi u. 2.) falán található. 2021-ben állíttatta Kisbér város Roma Nemzetiségi Önkormányzata.

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Biztosabb Jövőért Egyesület, Czinka Panna Roma Kulturális Egyesület
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Balassagyarmat, Teleki u. 2.
Átadás | 2018. augusztus 2.

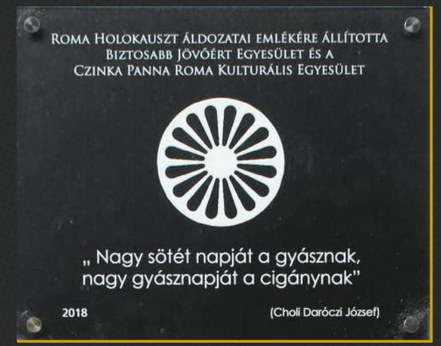

NÓGRÁD
BALASSAGYARMAT

BARANYI DEZSŐ-[REKETT] EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Balassagyarmat Cigány Kisebbségi Önkormányzata, Balassagyarmat Önkormányzata

Alkotó | Simon István

Helyszín | Balassagyarmat, Rákóczi fejedelem út 23. (egykori Nemzeti Szálló)

Átadás | 1996. december 13.

Technika | vésett fehér márvány

Méretek | kb. 60×45 cm

Baranyi Dezső „Rekett" (Ecseg, 1909. február 16. – Balassagyarmat, 1962. január 12.) országos hírű cigányprímás volt. Emléktábláját a balassagyarmati volt Nemzeti Szálló falán helyezték el, amelynek éttermében hosszú ideig muzsikált zenekarával. Az emléktábla szerint 1968-ban hunt el, de más források az 1962. évet jelölik meg elhalálozása dátumként.

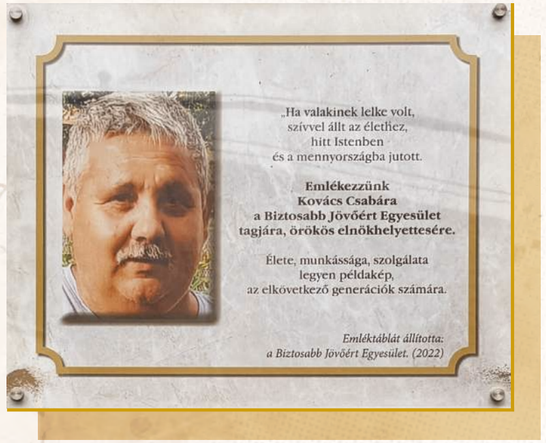

NÓGRÁD
BALASSAGYARMAT

KOVÁCS CSABA -EMLÉKTÁBLA

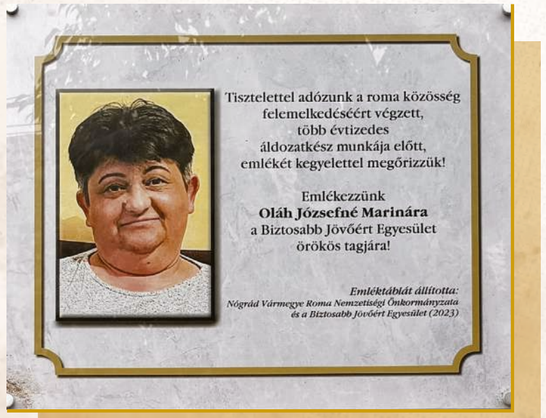

NÓGRÁD
BALASSAGYARMAT

OLÁH JÓZSEFNÉ MARINA -EMLÉKTÁBLA

BOBE GÁSPÁR ERNŐ EMLÉKMŰVE

NÓGRÁDMEGYERI SZEGKOVÁCS KTSZ ALAPÍTÓINAK ÉS DOLGOZÓINAK EMLÉKMŰVE

Az emléktáblát 2024-ben avatták fel Nógrádmegyerben a Szegkovács KTSZ alapítóinak és dolgozóinak tiszteletére A táblát Rácz Béla és az 1 Magyarország Egyesület kezdeményezte. A szövetkezet 1951-ben jött létre – az ország első roma alapítású kisipari termelőszövetkezeteként –, több mint negyven roma család összefogásával. A KTSZ négy évtizeden át adott munkát, megélhetést és szakmai közösséget a helyieknek, és példát mutatott arra, hogyan válhat a közösségi tudás és összefogás valódi társadalmi felemelkedéssé. Az emléktábla ma a település közös örökségére emlékeztet: mindarra a munkára, amely hosszú időn át meghatározta Nógrádmegyer életét, és amely máig büszkeséggel tölti el a közösséget. A Szegkovács KTSZ történetét dr. Bogdán Péter írta meg Roma polgárosodás Nógrádmegyerben – Egy szegkovács kisipari termelőszövetkezet históriája 1951–1991 című kötetében, amelyet Rácz Béla szerkesztett. A könyv az 1 Magyarország Egyesület kiadásában jelent meg, és nemcsak helytörténeti feldolgozás, hanem a roma közösség munkájának, tudásának, méltóságának és társadalmi szerepvállalásának élő emlékezete.

NÓGRÁD
SALGÓTARJÁN

DANYI ZOLTÁN-EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Idetartozunk Egyesület, Nógrád Megyei Cigány Kisebbségi Képviselők és Szószólók Szövetsége, Salgótarján Megyei Jogú Város Roma Nemzetiségi Önkormányzata

Alkotó | ismeretlen

Helyszín | Salgótarján, Forgách Antal utca 16.

Átadás | 2020. február 20.

Technika | fekete gránit

Méretek | kb. 50×40 cm

Danyi Zoltán csendes, fiatal, salgótarjáni munkás volt, aki nem bántott senkit. 1992. november 06-án skinhedek gyilkos erőszakának áldozata lett. Egy farúddal ütötték-verték, majd rugdosták meg, aminek következtében a helyszínen elhunyt. 28 év elteltével, 2020. február 20-án a roma közösség 50x40 cm-es (fekete gránit) emléktáblát állított neki a következő szöveggel: Danyi Zoltán (1960–1992) / A rendszerváltás után elszabaduló rasszizmus első halálos áldozata, akit a szkinhedek meggyilkoltak. Emléke legyen áldott!

NÓGRÁD
SALGÓTARJÁN

SZEPESI JÓZSEF -EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Máté Krisztián (Sz. J. hagyatékának gondozója)

Alkotó | Hakkel Gyula kőfaragó

Helyszín | Salgótarján, Tanács út 7.

Átadás | 2018. április 6.

Technika | fekete gránit/kőfaragás

Méretek | kb. 60×45 cm

Szepesi József (1948–2001) az 1970-es és 1980-as években meghatározó szereplője volt a salgótarjáni városi irodalmi közéletnek. Jelent meg verseskötete, publicisztika-gyűjteménye, különböző műfajokban alkotott. Publikált az Írószemlében és a Palócföldben is. Budapestre költözése előtt – mintegy hét évig – lakott a salgótarjáni Tanács út 7-ben. Emléktábláját születésének 70. évfordulója alkalmából avatták fel. Az emléktáblán a Külvárosi ének című verséből vett részlet szerepel: "Itt minden szomszéd jóbarát, rokon, ó kemény kézszorításhoz szokott nagyszerű nép, / közéjük tartozom…"

NÓGRÁD
SALGÓTARJÁN

BALÁZS JÁNOS-SZOBOR

Állíttató | ismeretlen
Alkotó | Szabó Tamás
Helyszín | Salgótarján, a Pécskő és Március 15. utcák találkozásánál
Átadás | 2006
Technika | bronz, kő

Balázs János szobra Salgótarján városközpontjában, a Pécskő utca és a Március 15. utca találkozásánál áll. Alkotó Szabó Tamás szobrászművész, a kompozíciót 2006-ban avatták fel. Balázs János (Alsókubin, 1905. november 27. – Salgótarján, 1977. március 18.) roma származású költő és festőművész. Gyermekkorától kezdve szívesen rajzolt, ám festeni csak jóval később, 1968-ban, 63 éves korában kezdett. Harminchét évesen, 1944-ben a frontra került, majd szovjet hadifogságba esett, s három évet töltött a szaratovi táborban. Ekkor fordult a klasszikus irodalom felé: magyar szerzők mellett Shakespeare, Homérosz és Balzac műveit olvasta, amelyek döntően formálták gondolkodásmódját és világlátását. Hazatérése után zárkózottan, már-már remeteként élt Salgótarjánban; a külvilággal kevés kapcsolatot tartott, ugyanakkor nyitottsággal fordult a gyermekek felé. Ők biztatták alkotásra: rongyokat, deszkadarabokat és festéket vittek neki, hogy legyen min és mivel dolgoznia. Kivételes műveltségét és enciklopédikus tudását szűkebb környezete sokszor nem értette meg. A Festészetében a roma népmesék misztikus világa és saját belső víziói olvadnak össze. Képeit a monumentalitás, a motívumok szürrealis összekapcsolása és a felfokozott, intenzív színvilág jellemzi; művei a 20. századi magyar naiv művészet egyik legeredetibb, spirituális hangú fejezetét jelentik.

NÓGRÁD
SALGÓTARJÁN

OLÁH JOLÁN–EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Romart Alapítvány
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Salgótarján, Rákóczi út 31.
Átadás | 2007. március 12.
Technika | eredetileg bronz, jelenleg szilikátból pótolva
Méretek | 80×40 cm

Oláh Jolán (Salgótarján, 1932. március 12. – Salgótarján, 2005. november 2.) roma származású, autodidakta festőművész, a naiv művészet egyik ismert alkotója. Férje Balogh Balázs András festő volt. Salgótarjánban született, a Pécskői-dombon, vagy másnéven Cigánydombon. Olvasni és írni csak felnőttként tanult meg, ebben a férje és a gyermekei segítették. Rakodóként dolgozott a bányában, 1970-ben szívbetegsége miatt rokkanttá nyilvánították. Képein gyakran a nőalakok szerepelnek a középpontba.

NÓGRÁD
SALGÓTARJÁN

GABORA KÁROLY–EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Kakuk József
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Salgótarján, Arany János út 23.
Átadás | 2020
Technika | szürke gránit
Méretek | kb. 50×40 cm

Gabora Károly (Salgótarján, 1949–2019) a Nógrád megyei székhely utolsó cigányprímása. Zenekarai köztiszteletnek örvendtek. Szinte minden fontosabb helyi közéleti eseményen muzsikált. Alig akadt olyan közösségi, családi vagy baráti rendezvény, ahová ne hívták volna meg, de a helyi sportegyesület (SBTC) bankettjein is szórakoztatta a közönséget.

PEST
ABONY

ABONYI CIGÁNY ZENÉSZEK EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Abony, Kálvin utca 1.
Átadás | 2005
Technika | műkő
Méretek | 50×45 cm

Az emléktábla az Abony városát szórakoztató cigány zenészeknek általánosságban állít emléket, de a cigány muzsikusok közül külön megemlékezik Gudi Farkas Mihály prímásról, id. Kállai József karmesterről, Juci Mihály prímásról, Nagyhajú Kálmán (Cini Kálmán) prímásról. Az emléktábla mellett megtalálható Bihari János (Nagyabony, 1764. október 21. – Pest, 1827. április 26.) roma származású magyar zeneszerző és hegedűművész, cigányprímás domborműve is, amelyet 1981. április 24-én Csicsay Iván, a Pest Megyei Tanács elnökhelyettese avatott fel. 2013-ban Abonyban lebontották a Bihari János Zeneiskola épületét, az addig ott lévő műalkotásoknak és emléktábláknak új helyet kerestek. Bihari János domborműve a Bihari János Alapfokú Művészeti Iskolához vezető folyosó oldalfalára került, az abonyi cigány zenészekre emlékező emléktábla pedig a vele szemközti falra.

PEST
ABONY

BIHARI JÁNOS-DOMBORMŰ

Állíttató | Abony város Tanácsa
Alkotó | H. Varga Ilona
Helyszín | Abony, Kálvin utca 1.
Átadás | 1981
Technika | mintázott, öntött bronz
Méretek | ovális, kb: 50×40 cm

A dombormű Abonyban, a Kálvin u. 1. szám alatt található, a Bihari János Alapfokú Művészeti Iskolába vezető folyosó oldalfalán. Bihari János dombormű vét 1981. április 24-én avatta fel Csicsay Iván, a Pest Megyei Tanács elnökhelyettese. Abonyban 2013-ban lebontották a Bihari János Zeneiskola épületét, ezért az ott elhelyezett műalkotásoknak és emléktábláknak új helyet kellett találni. A dombormű végül a Bihari János Alapfokú Művészeti Iskolába vezető folyosó oldalfalára került, míg az abonyi cigány zenészeknek emléket állító tábla azzal szemben, a szemközti falon kapott helyet.

PEST
CSOBÁNKA

NEMZETISÉGEK ÉLETFÁI EMLÉKPARK

Állíttató | A csobánkai nemzetiségi önkormányzatok
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Csobánka
Átadás | 2011. október 16.
Technika | faragott fa
Méretek | egyenként 2 m-es oszlopok

A kopjafák – balról jobbra – a szlovák, cigány, magyar, német és szerb nemzetiségeknek állítanak emléket. Az emlékmű-együttes felállítása a helyi nemzetiségek adományainak köszönhető.

PEST
KEMENCE

ROMA VÉRVÁD ÁLDOZATAINAK EMLÉK KOPJAFÁJA

Állíttató | roma értelmiségiek, roma középiskolások
Alkotó | Kosár Ferenc
Helyszín | Kemence, Nyúzó-völgy
Átadás | 1982. augusztusa
Technika | faragott fa
Méretek | 20×220 cm

Kemencén, a Nyúzó-völgyben, található az 1782-es roma vérvád áldozatainak emlékműve. A bitófát szimbolizáló kopjafát a 200. évfordulón (1982-ben), roma értelmiségiek szervezésében, roma középiskolások állították fel. A kopjafa jelenlegi állapota kétséges, mivel egy nehezen megközelíthető magánterületen található. Áthelyezésére Setét Jenő kísérletet tett, azonban a terület tulajdonosa nem volt nyitott az emlék elmozdítására.

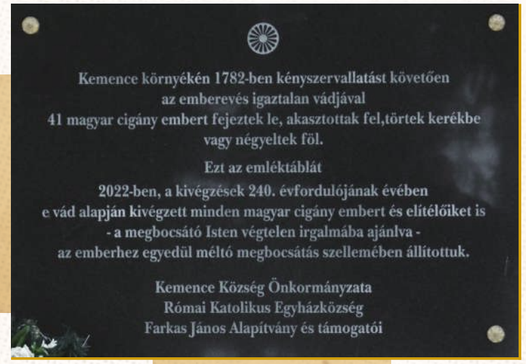

PEST
KEMENCE

A VÉRVÁD ÁLDOZATAINAK EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Kemence Község Önkormányzata, Római Katolikus Egyházközösség, Farkas János Alapítvány

Alkotó | ismeretlen

Helyszín | Kemence, Fő utca 149, 2638

Átadás | 2022. szeptember 18.

Technika | vésett fekete márvány

Méretek | 100x70 cm

Az áldozatok emléktábláját a vérvád 240. évfordulójának alkalmából a Farkas János Alapítvány kezdeményezésére állították fel az egykori vármegyeház homlokzatán. II. József uralkodása idején, 1782-ben, Magyarországon elterjedt az az álhír, hogy a birodalom területén a romák embereket tüntettek el, gyilkoltak meg, ettek meg. Az elfogott cigányokat megkínozták annak a vármegyeházának a pincéjében, amelynek a falára az áldozatok emléktáblája 2022-ben kihelyezésre került. A fogvatartottak félelmükben mindent bevallottak, amivel vádolták őket. A kikényszerített vallomások után többüket ki is végezték Kemencén, a Nyúzó-völgyben. Az ügy nagy port kavart, II. József vizsgálatot indított, mert elfogadhatatlannak tartotta, hogy az országában emberevéssel vádolnak más embereket, s a nyomozás alapján ki is derült, hogy az összes eltűnt ember él, csak nem tartózkodtak a lakóhelyükön. Az is kiderült: sem gyilkosság, sem „emberevés" nem történt, a romákat ártatlanul végezték ki. Ennek nyomán II. József a halálos ítélet jogát megvonta a magyar hatóságoktól, azt császári jognak tartotta meg, azaz 1782-től a „Kalapos király" uralkodói engedélye nélkül Magyarországon senkit nem végezhettek ki.

PEST
PILISCSABA

ROMA HOLOKAUSZT KOPJAFA

Állíttató | Anyalai Béla
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Piliscsaba, Szociális Gondozó és Családsegítő Központ (Templom tér 13.)
Átadás | 2011
Technika | fafaragás
Méretek | kb. 250 cm

2011. augusztus 2-án, a roma holokauszt emléknapján avatták fel Piliscsabán az emlékművet. Az átadó eseményen Setét Jenő polgárjogi aktivista mondott beszédet, aki arra hívta fel a figyelmet, hogy a roma holokauszt tragédiája máig nincs megfelelően jelen sem az oktatásban, sem a közbeszédben, és a társadalom jelentős része nem ismeri annak történetét. Hangsúlyozta, hogy a múlt feltárása és megértése nélkül nem lehet hitelesen fellépni a jelenkori előítéletekkel és gyűlölettel szemben.

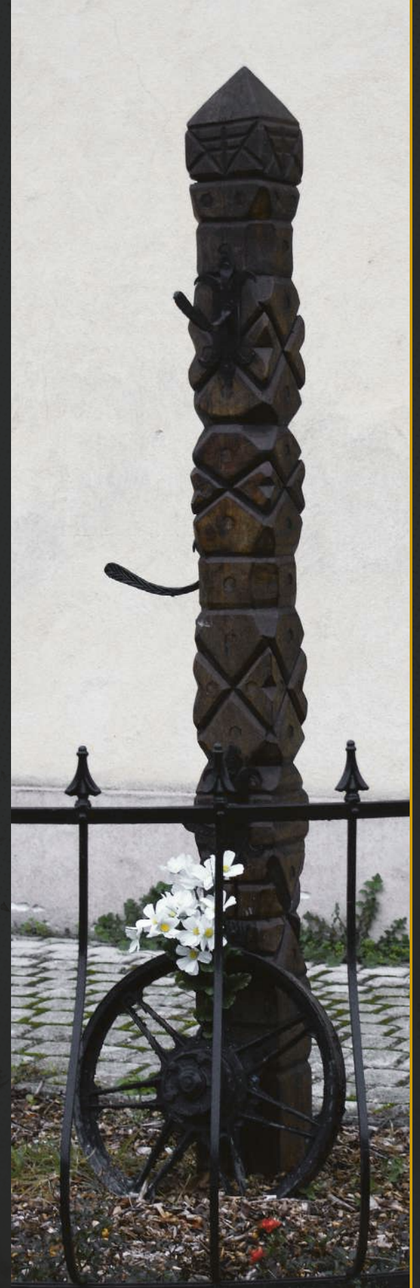

PEST
PILISCSABA

ŐSÖK PARKJA

Állíttató | Szlovák Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | Szák Kocsis Pál (fafaragó)
Helyszín | Piliscsaba, a r. kat. plébániatemplom közelében (Garancsi út 30.)
Átadás | 2002
Technika | fafaragás
Méretek | kb. 2×2×6 m

A szoborkompozíció a település roma, magyar, zsidó, német és szlovák őseinek állít emléket.

PEST
TURA

CIGÁNY FESZÜLET

Állíttató | Baranyi Miklósné Edit és fiai, turai cigánytelepi lakosok
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Tura, Fráter Lóránt utca
Átadás | 1998
Technika | műkő
Méretek | talapzattal kb 3,50 m

A feszület felállítását Baranyi Miklósné Edit kezdeményezte. A cigánytelep roma lakossága 300 000 forintot adott össze, a fennmaradó 228 000 forintos költséget pedig négy fiúgyermeke vállalta magára.

SOMOGY
BABÓCSA

AZ I. ÉS II. VILÁGHÁBORÚBAN ELHUNYT CIGÁNYOK EMLÉKMŰVE

Állíttató | Babócsai Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | 1996
Átadás | 1982. augusztusa
Technika | faragott fa
Méretek | 230 cm

SOMOGY
BALATONSZENTGYÖRGY

ORSÓS–BOGDÁN-KERESZT

Állíttató | Orsós János és Bogdán Mária
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Balatonszentgyörgy, Batthyány u. 8.
Átadás | 1968
Technika | beton, műkő
Méretek | 220×40 cm

A vallási emlékmű a halott Jézust ábrázolja a feszületen, alatta pedig – egy templomra emlékeztető épület előtt – Szűz Mária szobra áll. Mellette a talapzaton balra Szent Anna, jobbra Szent József alakja. A talapzat alsó részének tábláján a felirat: Isten dicsőségére állíttatták: Orsós János és Bogdán Mária, 1968.

SOMOGY
ISTVÁNDI

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKKOPJAFA

Állíttató | Istvándi község roma közössége
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Istvándi, templomkert
Átadás | ismeretlen
Technika | fa, beton talapzaton
Méretek | 170×25×25 cm

SOMOGY
ISTVÁNDI

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Istvándi község emlékező lakossága
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Istvándi, Kálvin tér 2. Zrínyi Miklós
Átadás | ismeretlen
Technika | beton, műkő, réztábla
Méretek | 400x50 cm

SOMOGY
KAPOSFŐ

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Kaposfői Roma Nemzetiségi Önkormányzat
Helyszín | Kaposfő, Kossuth Lajos u. 130.
Átadás | 2021
Méretek | 20x40x90 cm

A kaposfői emlékmű központi eleme egy kettétört kerék, amely a roma közösséget ért megtörést szimbolizálja a népirtás időszakában. Az emlékmű különlegessége a beás nyelvű felirat, amelynek megfogalmazása kihívás volt, mivel a beásban nincs megfelelő szó sem a holokausztra, sem a lágerekre. Végül az „Árszátură Máre", vagyis a „nagy világégés" kifejezést vésték az emlékműre, amelyet az idősebb generáció a második világháború megnevezéseként

SOMOGY
KAPOSVÁR

RIGÓ JANCSI-EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Kaposvár Megyei Jogú Város Önkormányzata
Helyszín | Kaposvár, Kossuth tér
Átadás | 2013

2013-ben állítottak emléktáblát Kaposváron Rigó Jancsinak (1858–1927), a város egykori híres cigányprímásának. A márványtábla a Kapos Hotel falára kerül, azon a helyen, ahol egykor a Korona Szálló állt, ahol Rigó Jancsi az 1870-es évektől gyakran muzsikált. Az emléktábla állítását civilek és szponzorok adományai tették lehetővé. A feliraton megjelenik Kaposvárhoz fűződő kötődése, fiatalon kezdődő zenészi pályája, valamint a belga hercegnővel való ismert szerelmi története, amely művészete mellett a róla elnevezett süteményt is országosan ismertté tette.

SOMOGY
KUTAS

HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Helyszín | Kutas, Polgármesteri hivatallal szemben
Átadás | 2024
Méretek | 100x100 cm alapon; 250 cm magas; 60x40 cm

SOMOGY
LÁBOD

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Lábod, Deák utca és Szabadság utca kereszteződése
Átadás | 2021
Méretek | 95 cm magas, 30x20 cm

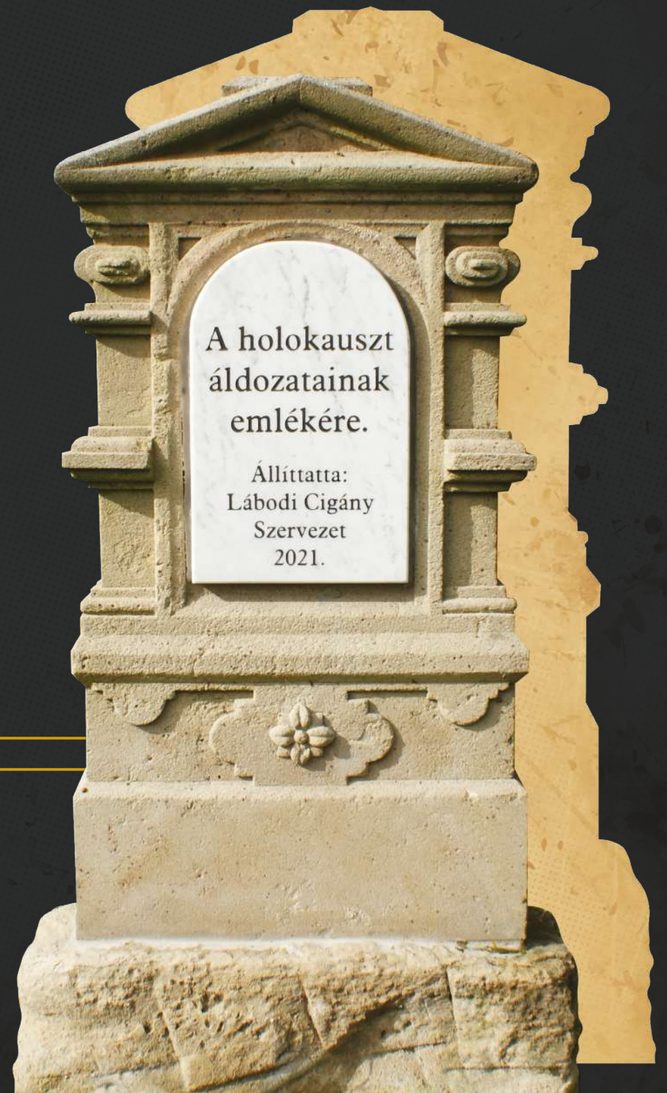

SOMOGY
ÖTVÖSKÓNYI

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Ötvöskónyi Község Önkormányzata, Cigány Önkormányzatok Társulása Barcs, Roma Nemzetiségi Önkormányzat Ötvöskónyi
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Ötvöskónyi, Fő u. 63 (általános iskola fala)
Átadás | 2018. augusztus 3.
Méretek | kb. 60×35 cm

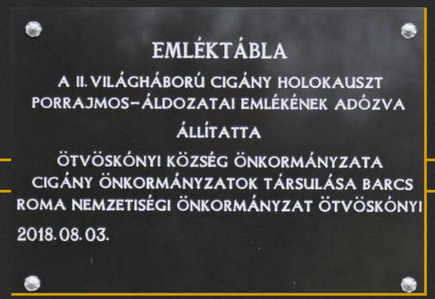

SOMOGY
PUSZTAKOVÁCSI

ROMA CSALÁD FALFESTMÉNY

Alkotó | Sántha Imre
Helyszín | Kürtöspuszta
Átadás | 2020

Kürtöspuszta egy kisméretű település Pusztakovácsi közigazgatási területén, Somogyfajsz és Osztopán között. A Faluház déli oromfalán egy nagyméretű, 2000-ben készült falfestmény látható, amelyet Sántha Imre képzőművész alkotott. A mozgalmas jelenet egy roma családot, terméssel teli gyümölcsfát, egzotikus madarakat, valamint egy béklyózott fehér lovat ábrázol. A kép a helyi közösség reményeit és vágyait idézi meg. Az épület és a falfestmény állapota eléggé leromlott, de továbbra is jól kivehető és látványos alkotás. A festményt a Romák Felemelkedéséért Alapítvány egykori tevékenységéhez kapcsolódik, amely Suta Lajos vezetésével a településen élő roma családok életkörülményeinek javításán dolgozott.

SOMOGY
RINYABESENYŐ

ROMA HOLOKAUSZT KOPJAFA EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Rinyabesenyő Önkormányzat, Rinyabesenyő Roma Nemzetiségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Rinyabesenyő
Átadás | 2018. szeptember 28.
Technika | fafaragás
Méretek | kb. 240 cm

SOMOGY
RINYAÚJLAK

ROMA KULTURÁLIS ÉS HAGYOMÁNYŐRZŐ PARK

Állíttató | Rinyamenti Hátrányos Helyzetű Emberek Egyesülete
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Rinyaújlak
Átadás | 2020.08.15.
Technika | vegyes

A Rinyamenti Hátrányos Helyzetű Emberek Egyesülete, melyet 2015-ben alapítottak, célul tűzte ki, hogy a régióban olyan közösségi teret hoz létre, amely segít megismertetni a helyi roma és nem-roma lakossággal a cigányság 100 évvel ezelőtti életkörülményeit. A Roma Kulturális és Hagyományőrző Park kialakítása másfél évet vett igénybe. Kegyhelyet is kialakítottak, ahol Szűz Mária-szobrot helyeztek el. Az egyesület hosszú távú tervei között szerepel iskolai csoportok és kirándulók fogadása.

SOMOGY
RINYAÚJLAK

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA ÉS KOPJAFA

Állíttató | Rinyamenti Hátrányos Helyzetű Emberek Egyesülete
Alkotó | Domonkos Tamás
Helyszín | Rinyaújlak, Kossuth u. 83.
Átadás | 2016. október 29.
Technika | fafaragás
Méretek | kb. 2,60 m

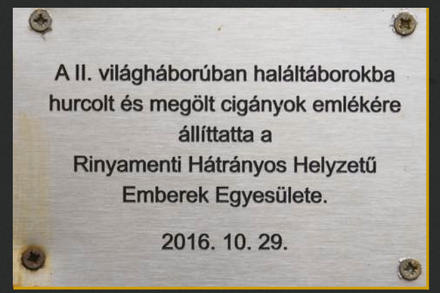

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Roma Nemzetiségi Önkormányzat

Alkotó | ismeretlen

Helyszín | A segesdi Polgármesteri Hivatal (Szabadság tér 1.) sarkán, a Hősi (Első világháborús) emlékmű mögötti íves falon elhelyezve

Átadás | 2016

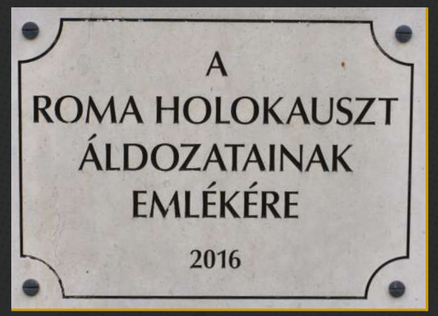

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
HODÁSZ

ROMA TÁJHÁZ

Állíttató | (az épített örökség létrehozója) Rézműves Melinda (roma etnográfus)

Alkotó | helyi közösség

Helyszín | Hodász, Ady Endre u. 29.

Átadás | 2001

Technika | többféle
1. kétosztatú, patics, sár falazatú nádfedeles ház (24 m^2)
2. egyosztatú, patics, sár falazatú, nádfedeles veremház (putri) 9 m^2
3. szilikát falazatú, cseréptetős ház, 40 m^2

Méretek | 24 m^2, 9 m^2, 40 m^2

A hodászi roma tájház, az ország első ilyen tájháza, amit 2001-ben, Rézműves Melinda roma etnográfus hozott létre a helyiek támogatásával. Az épített örökség három részből áll:

- egy kétosztatú szoba-konyhás felújított, sár falazatú, nádtetős házból, amely az 1950-60 -as évek lakhatási lehetőségeit muttaja be.
- egy félig földbe ásott, sár falazatú, náddal fedett putriból (veremház), amely az 1920-30-as évek lakhatási lehetőségeit ábrázolja.
- egy kétosztatú, szilikát falazatú cseréptetős felújított épületből, amely az 1970-80-as évek lakáskultúráját mutatja be.

A látogató megtekintheti az épületeket, azok berendezéseit, valamint a hagyományos roma mesterségek használati tárgyait.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
HODÁSZ

CIGÁNYTEMPLOM KERESZTJE

Állíttató | Rétháti Kálmán, neje és családja
Helyszín | Sója Miklós u. 6
Átadás | 1988

Az 1940-es évek derekán a hodászi roma közösség vályogból épített kápolnát a településen, amelyet a helyi lelkész, Sója Miklós fővárosi kapcsolatainak segítségével sikerült régi templomi bútorzattal berendezniük. Az épületet később VI. Pál pápa személyes adományának köszönhetően bővítették, majd 1991-ben a görögkatolikus egyház – nemzetközi támogatók bevonásával – új templom építésébe kezdett. A görögkatolikus cigány templomot végül 1995-ben, vatikáni küldöttek és állami méltóságok jelenlétében szentelték fel. A vallási központban vörös márvány emléktábla tiszteleg Sója Miklós görögkatolikus esperes-parókus emléke előtt, és itt kapott helyet a templom keresztje is, amelyet a felirat tanúsága szerint 1988-ban, Isten dicsőségére emeltetett Rétháti Kálmán és felesége.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
NAGYECSED

A NÉPMŰVÉSZET MESTEREINEK ÉS IFJÚ MESTEREINEK EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Nagyecsed Város Önkormányzata és a „Rákóczi" Kovács Gusztáv Hagyományőrző Együttes
Helyszín | Nagyecsed, II. Rákóczi Ferenc Művelődési Ház és Könyvtár
Átadás | 2012
Méretek | becsült méret kb. 60x60 cm

Az emléktábla Nagyecsed kiemelkedő hagyományőrzőinek, a helyi cigány kultúra, tánc és zene legjelesebb képviselőinek állít emléket. A település a magyarországi cigány néptánchagyomány egyik legfontosabb bölcsője, az „ecsedi csárdás" és a botoló táncok hazája. A tábla két oszlopban sorolja fel a kitüntetetteket. A „Népművészet Mesterei" között szerepel: Molnár „Lasa" Lajos, Bulyáki „Pokróc" Gergely, Bíró Lajosné Erdélyi Erzsébet, a névadó „Rákóczi" Kovács Gusztáv (a táncházmozgalom egyik ikonikus alakja), Szabó Lajosné Czine Róza és Rostás Mihály mesemondó. A „Népművészet Ifjú Mesterei" oszlopban a következő generáció és zenekarok kaptak helyet: Murguly Lajos, Dr. Balázs Gusztáv (néprajzkutató), Balogh Béla, Balogh Katalin „Katesz", valamint a világhírűvé vált Romanyi Rota és Kalyi Jag együttesek. A gránittábla felső részén, középen egy táncoló pár vésett sziluettje látható, utalva a nagyecsedi tánchagyományokra. Az emlékművet 2012-ben avatták fel tiszteletükre.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
NAGYECSED

SZERELMESEK KÚTJA

Állíttató | Nagyecsed Város Önkormányzata, Ecsedi-Lápvidékért Egyesület
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Nagyecsed, Vásártér u. 6.
Átadás | 2010
Technika | fekete gránit tábla (vésett és mart)
Méretek | kb. 80×30 cm

A Szerelmesek kútjának felirata: "1975 XII hó 29-én innen indult el Bódi Guszti és Margó küzdelmes de sikerekben és szerelemben gazdag életútjuk. / Aki e kút vízéből iszik örök szerelmet nyer / „Aranyeső hulljon rátok".

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
NYÍREGYHÁZA

BENCZI GYULA CIGÁNYPRÍMÁS EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Nyíregyháza Város Tanácsa, Szabolcs-Szatmár Megyei Idegenforgalmi Hivatal
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Nyíregyháza, Dózsa György utca 6.
Átadás | 1971

Benczi Gyula (1849–1918), a „Nyírség varázshegedűse". Negyven évig muzsikált. Ismert és népszerű volt Nyíregyházán – ott legtöbbször az Európa Szálló termeiben játszott – és országosan, de játszott külföldön (Berlinben, Brüsszelben, Párizsban, Bordeaux-ban, Londonban, Stockholmban) is.

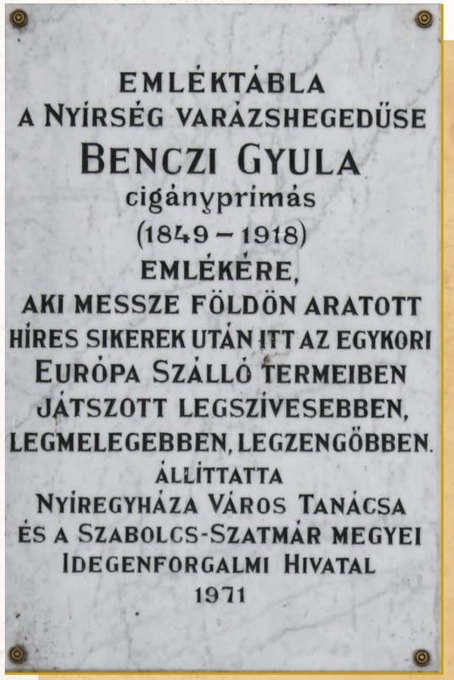

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
NYÍREGYHÁZA

HELYI ROMA KIVÁLÓSÁGOK EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Nyíregyháza Megye Jogú Város Önkormányzata, Nyíregyháza Megye Jogú Város Roma Nemzetiségi Önkormányzata

Alkotó | ismeretlen

Helyszín | Nyíregyháza, Hősök tere 9

Átadás | 2022

Technika | vésett szürke márvány

Méretek | 110x95 cm

Nyíregyháza négy roma polgárának állít emléket a 2022-ben felavatott emléktábla. A tábla mérete és elhelyezése is impozáns, amely a város egy központi helyén található.

- Farkas Kálmán
- Farkas Tibor
- Harmati Ernő
- Zámbó Gábor

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
NYÍREGYHÁZA

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Cigány Kisebbségi Önkormányzat

Alkotó | Farkas Kálmán (tervező), Répási István (tervező), Vincze István (tervező)

Helyszín | Nyíregyháza, Köztemető (Pazonyi út 5.)

Átadás | 1993

Technika | nyers terméskő, kovácsolt vas

Méretek | kb. 90×90 cm, + földbe süllyesztett feliratos talapzat

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
NYÍREGYHÁZA

DANDOS GYULA EMLÉKOSZLOP

Állíttató | Nyíregyháza Megyei Jogú Város Önkormányzata
Alkotó | Schmidt Sándor népi iparművész
Helyszín | Nyíregyháza, Északi temető (Pazonyi út 5.)
Átadás | 2010. február 26.
Technika | fafaragás
Méretek | kb. 2,80 m

Dandos Gyula (1938. Torockó – 1957, Szentgotthárd) fiatalon állami gondozott volt. 1947-ben a Nemzetközi Vöröskereszt segítségével jutott Svájcba. Két évvel később már a debreceni, majd a karcagi nevelőintézetekben tanult, a középiskolát Nyíregyházán kezdte el. Így lett 1956-ban a forradalmi diákság egyik szószólója. A forradalom és szabadságharc leverése után Svájcba akart visszatérni, de határátlépési kísérletei nem sikerültek. Amikor második alkalommal el akarta hagyni Magyarországot, a határőrök 1957. február 10-én lelőtték. A holttestét később sem tudták felkutatni, nem tudható, hol van elhantolva.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
NYÍREGYHÁZA

DANDOS GYULA EMLÉKTÁBLA

Állíttató | örténelmi Igazságtétel Bizottsága, POFOSZ
Helyszín | Nyíregyháza, Közép utca 1. (Szent István utca és Béla utca sarka)
Átadás | 1993. október 22.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
NYÍREGYHÁZA

SOROZATGYILKOSSÁGOK ÁLDOZATAINAK EMLÉKE

Állíttató | Nyíregyháza Megyei Jogú Város Roma Nemzetiségi Önkormányzata
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Nyíregyháza, Északi Temető
Átadás | 2021
Méretek | 90 cm magas; 70 x 60 cm

2021-ben a nyíregyházi Északi temetőben emlékművet avattak a 2008–2009 -ben romák ellen elkövetett sorozatgyilkosság áldozatainak tiszteletére. Sajnos az emlékmű állapota rövid idő alatt jelentősen leromlott, ami a kivitelezés és az anyaghasználat hiányosságaira vezethető vissza. A felirat szövege mára nagyrészt lekopott, a felső részen pedig teljesen olvashatatlanná vált. Így az emlékmű jelen formájában nem tud olyan méltósággal és tartóssággal emléket állítani ennek a súlyos tragédiának, ahogyan azt annak jelentősége indokolná.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
TISZADOB

PÉLI TAMÁS -EMLÉKKOPJAFA

Alkotó | Salló István
Helyszín | Tiszadob, Andrássy kastély parkja
Átadás | 1995
Méretek | 270x40x20 cm

Péli Tamás emlékkopjafája Tiszadobon, az Andrássy-kastély kertjében található. Alkotója Salló István. A kopjafát 1995-ben állították, a festőművész halálának első évfordulóján. A helyszín különös jelentőséggel bír, hiszen Péli Tamás itt alkotta meg az egykori Gyermekváros számára a híressé vált, monumentális művét a 43 négyzetméteres Születés-pannót.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG
TISZAVASVÁRI

ROMA HOLOKAUSZT ÉS ROMÁK ELLEN ELKÖVETETT RASSZISTA SOROZATGYILKOSSÁGOK ÁLDOZATAINAK EMLÉKTÁBLÁI

Helyszín | Tiszavasvári I., Tiszavasvári köztemető
Átadás | 2021 és 2024
Méretek | 60x40 cm

TOLNA

TOLNA
BÁTA

AZ 1956-OS ÁRVÍZBEN ELHUNYT ROMÁK EMLÉKÉRE ÁLLÍTOTT KOPJAFA

Állíttató | Bátai Roma Nemzetiségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Báta
Átadás | ismeretlen
Technika | faragott fa
Méretek | 240 cm

Az 1956-os dunai jeges árvíz a magyarországi árvizek történetében különleges helyet foglal el, amennyiben – a korábbi jeges árvizekhez viszonyítva – vízmagassága a legnagyobb, a vízhozama pedig a legtöbb volt.

TOLNA
LENGYEL

A CSENDŐRÖK ÁLTAL MEGGYILKOLT ÁLDOZATOK EMLÉKÉRE

Állíttató | ismeretlen
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Lengyel, temető széle
Technika | fafaragás

Lengyel azon kevés magyarországi települések egyike, ahol a második világháború idején elkövetett romaellenes népirtás helyi áldozatainak emléket állítottak. Ez az emlékhely nem egy általános holokauszt-emlékmű, hanem a falu roma mártírjaira emlékező mementó. A temető szélén egykor egy faragott faoszlop állt, amely formájában a kopjafákat idézte. Az áldozatok nevét és életkorát ötletesen, elforgatott sorokban vésték bele, a fa tetején pedig lángot idéző motívum jelent meg. A fából készült emlék különlegesnek számított, mert népies és egyedi jegyekkel bírt. Az idők során azonban a fa elkorhadt, a nevek leestek róla, és a környéke is elhanyagolttá vált, hiszen a temetői hulladék is itt kezdett felhalmozódni. A valaha különleges emlék így egyre inkább elhagyatott, szomorú látvánnyá vált. A tragédia, amelyre emlékeztet, 1944 novemberének végén történt. A teveli csendőrörs katonái visszavonulás közben fegyverekkel és kézigránátokkal támadták meg a lengyeli cigánytelepet. Tizennégy embert gyilkoltak meg, majd nyugat felé menekültek. Ez az a tragédia emlékeztet minket arra, hogy a roma holokauszt nem csupán a haláltáborokhoz köthető, hanem magyar falvakban is megtörtént, helyi hatóságok és szomszédok részvételével végbement embertelen tettek sorozata. 2024-ben a Tolna Vármegyei Cigány Önkormányzat és a környező kisebbségi önkormányzatok összefogásával új emlékmű készült gránitból. Az emlékhely környékét kitisztították és rendezték, a talapzatot gránitsír formájában alakították ki. A táblára ismét felkerült mind a tizennégy áldozat neve. Bár a korszerű gránitból készült emlékből hiányzik az eredeti faoszlop népművészeti ötletessége, de lehetőséget ad arra, hogy a közösség méltó módon emlékezhessen a tragédia áldozataira.

TOLNA
LENGYEL

CSENDŐRÖK ÁLDOZTAINAK ELMÉKMŰVE

Helyszín | Lengyel, Petőfi u. 30
Átadás | 2024
Méretek | 105x40 cm alapon; 180 cm magas; 130x90 cm

TOLNA
PÁLFA

HELYI CIGÁNY ŐSÖK EMLÉKÉNEK KOPJAFÁJA

Állíttató | Pálfai Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | Nagy Sándor fafaragó
Helyszín | Pálfa
Átadás | 2000
Technika | fafaragás
Méretek | kb. 2,7 m

Pálfán, a helyi cigányságra emlékére, 2000-ben avatott kopjafát a Pálfai Cigány Kisebbségi Önkormányzat. Alkotó, Nagy Sándor 2007. augusztus 11-én külön táblát kapott a kopjafán, olyan személyként, akire tisztelettel gondolnak. Az emlékhelyet László József családja és barátai 2019 őszén felújíttatták, majd 2019. szeptember 29-én a felszentelésére is sor került.

TOLNA
SZEDRES

BEÁS CIGÁNYOK EMLÉKOSZLOPA

Állíttató | ismeretlen
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Szedres, Acsádi-völgy
Átadás | 1996
Technika | fafaragás
Méretek | kb. 3,20 m

TOLNA
TENGELIC

BEÁS CIGÁNYSÁG KOPJAFÁJA

Állíttató | ismeretlen
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Tengelic, Aradi utca (temető)
Átadás | 1999
Technika | fafaragás
Méretek | kb. 2 m

VAS
BÜK

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Bük Város Roma Nemzetiségi Önkormányzata
Alkotó | Csávás Csaba
Helyszín | Bük, Petőfi utca (a templom mellett)
Átadás | 2013. augusztus 2.
Technika | márvány, beton
Méretek | 160 cm x 30 cm

VAS
BÜK

CIGÁNYZENÉSZEK EMLÉKHELYE

Állíttató | Pannon Cigányzenekar
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Bük, temető
Átadás | 2015
Technika | fekete gránit obeliszk
Méretek | kb. 2 m

A büki zenész cigányok közül többen művészi fokon bántak hangszerükkel. Búcsúkon, nagyobb egyházi ünnepeken és jelentősebb névnapok alkalmával kisebb csoportokban léptek fel. Bükön és a környék falvaiban muzsikáltak. A házakba lépve hangulatos zenével köszöntötték az ünneplő családokat, amelyek kisebb-nagyobb pénzadománnyal tisztelték meg őket.

VAS
KÖRMEND

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Körmendi Roma Nemzetiségi Önkormányzat
Helyszín | Körmend, Alsóberki Temető
Átadás | 2022

Az emlékművet Ferkovics József tervezte, ami 2022. augusztus 2-án, a nemzetközi roma holokauszt emléknapján került átadásra.

VAS
SZOMBATHELY

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Szombathely város és Vas megye polgársága (Erdélyi Lászlónak, a szombathelyi Cigány Kisebbségi Önkormányzat volt elnökének kezdeményezésére)

Alkotó | ismeretlen

Helyszín | Szombathely, Jászai Mari utca

Átadás | 1994. november

Technika | fehér nyers mészkő alapra erősített fekete, vésett gránit

Méretek | talapzattal együtt kb 2,40 m

VAS
SZOMBATHELY

HOLDOSI JÓZSEF -EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Holdosi József egykori osztálya, Kanizsai Dorottya Gimnázium Baráti Köre, Kanizsai Dorottya Gimnázium

Alkotó | ismeretlen

Helyszín | Szombathely, Aréna u. 10., Kanizsai Dorottya Gimnázium épülete (belső folyosó)

Átadás | 2009

Technika | mészkő alapon bronz betűs szöveg

Holdosi József (Vép, 1951. szeptember 18. – Szombathely, 2005. május 4.) 1971–1975 között a Pécsi Tanárképző Főiskola magyar–történelem szakos hallgatója volt. 1975–1979 között kollégiumi nevelőtanárként dolgozott. 1978-ban elvégezte az ELTE magyar nyelv és irodalom szakát. 1981-től a szombathelyi Kanizsai Dorottya Gimnázium tanára volt. 1971-től jelentek meg versei, majd a cigányság sorsát és hagyományát feldolgozó regényei. 1979-ben elnyerte a Művészeti Alap Elsőkötetesek-díját.

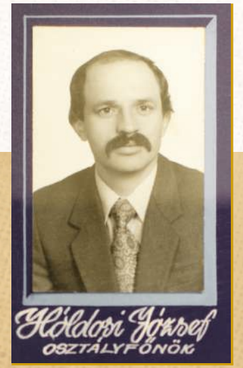

VAS
TORONY

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Torony Község lakossága (Ondódiak elhurcolása emléktábla - 1984.08.11.) Vas Megye Közgyűlése, Torony Önkormányzata (A haláltáborok ártatlan áldozatainak emlékére emléktábla – 2004)

Alkotó | Marosits József (szobrász, grafikusművész, költő) (A haláltáborok ártatlan áldozatainak emlékére emléktábla – 2004)

Helyszín | Torony (Ondód), Újvári utca 1. (mindkét emléktábla)

Átadás | 1984. augusztus 11. (Ondódiak elhurcolása emléktábla) 2004 (A haláltáborok ártatlan áldozatainak emlékére emléktábla)

Technika | fehér márvány, illetve szürke gránit bronzplakettekkel és bronzbetűkkel

VAS
VÉP

HOLDOSI JÓZSEF EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Hatos Ferenc Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola; Vép Város Önkormányzata

Alkotó | Marosits József

Helyszín | Vép, Rákóczi Ferenc utca 22 Hatos Ferenc Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola

Átadás | 2011

VESZPRÉM
BADACSONYTOMAJ

CZINKA PANNA PIHENŐJE

Állíttató | ismeretlen alapítvány
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Badacsonytomaj
Technika | gránit
Méretek | 30×40 cm

A pihenőhely (ahova az adatfelvevők nem jutottak el) Czinka Panna prímásnak állít emléket. A tábla felirata: A legenda szerint ő írta a Rákóczi-indulót. Valójában ez tévedés; az indulót: Nikolaus Scholl írta 1820-ban, viszont magyarországi cigányzenészek terjesztették el. Czinka Panna (Sajógömör, 1711 – Tornalja vagy Sajógömör (?), 1772) az első – mai értelemben vett – cigányprímás/virtuóz hegedűs. Férjével (aki nagybőgős volt) és zenész sógoraival együtt, 1728-ban alapította meg az első – ismert és híressé vált – magyar cigányzenekart. A legenda szerint az ő műve a Rákóczi-induló, de az jóval halála után, a 19. század elején keletkezett. Hiteles műve nem maradt fenn. Végakaratának megfelelően férfiruhában, kedvenc hegedűjével és pipájával együtt temették el 1772-ben a gömöri temetőben.

VESZPRÉM
BAKONYTAMÁSI

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Bakonytamási Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Bakonytamási, a település határán
Átadás | 2004. augusztus 20.
Technika | beton, gránit
Méretek | 150×40 cm

VESZPRÉM
BALATONFÜRED

VERBUNKOS EMLÉKTÁBLA –BIHARI JÁNOS

Állíttató | Veszprém Megye Tanácsának Idegenforgalmi Hivatala
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Balatonfüred, Gyógy tér 1.
Átadás | 1960
Technika | márvány
Méretek | 60x50 cm

VESZPRÉM
KAPOLCS

KAPOLCSI CIGÁNYMUZSIKUSOK

Állíttató | Cigány Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Kapolcs, Kossuth u. 44.
Átadás | 2003
Technika | bazalt terméskő talapzaton álló, egy oldalon csiszolt bazalt oszlop, a zenészek képe porcelán fényképen
Méretek | 50×120 cm

Az emlékmű két cigány zenekar tagjait jeleníti meg. Balról jobbra: Horváth Jenő (prímás), Mundi László (cimbalmos), Horváth József „Boros" (brácsás), Horváth Géza (prímás), Tapolcai [?] zenész, Horváth József „Zsubri", Horváth László „Réka", idősebb Horváth Géza (prímás).

VESZPRÉM
TAPOLCA

SALLAY MISI EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Tapolcai Cigány Kisebbségi Önkormányzat, Veszprém Megyei Cigány Ifjúsági Egyesület

Alkotó | ismeretlen

Helyszín | Tapolca, Batsányi János tér (városi Pantheon fal)

Átadás | 2003

Technika | fehér vésett márvány

Méretek | kb. 55×40 cm

Sallay Misi (Tapolca, 1910. október27. – Budapest, 1970. március 5.) Európa-szerte ismert cigány- prímás és nótaszerző volt. Muzsikált Pécsett, Baján, de az 1940-es években Ungváron is. 1945-ben került Budapestre. 1967 és 1969 között vendégszerepelt a zürichi Paprika Csárdában. Nótaszerzéssel a fővárosba kerülése után kezdett foglalkozni. Nemcsak muzsikált, hanem énekelt is. Zenész körökben második Dankó Pistaként emlegették. A szakirodalom szerint a nevét pontos i-vel írta, de a neve az emléktáblán y-nal szerepel. Emléktáblája Tapolca város Pantheon falán található, a Malom-tó mögött, a Batsányi János téren, ahol rajta kívül több neves tapolcai kötődésű személynek hasonló módon állítottak emléket.

VESZPRÉM
TAPOLCA

SALLAY MISI EMLÉKTÁBLÁJA

Állíttató | Veszprém Megyei Cigány Ifjúsági Egyesület, Tapolcai Cigány Kisebbségi Önkormányzat

Alkotó | ismeretlen

Helyszín | Tapolca, Szegfű utca 3.

Átadás | 2001

Technika | fehér vésett márvány

Méretek | kb. 55×40 cm

VESZPRÉM
TAPOLCA

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Tapolcai Kisebbségi Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Tapolca, Dózsa György út 5. (régi temető)
Átadás | 2008
Technika | vegyes (bazalttömbön fekete gránittáblák) és bazalttlapokon névsorok

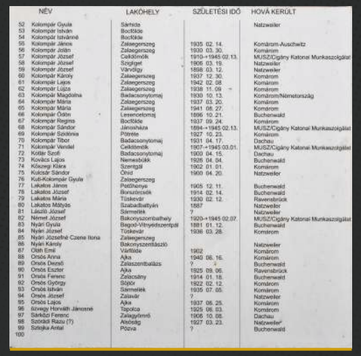

	NÉV	LAKÓHELY	SZÜLETÉSI IDŐ	HOVÁ KERÜLT
52	Kolompár Gyula	Sárrétis		Natzweiler
53	Kolompár István	Bocskiék		
54	Kolompár Istvánné	Bocskiék		
55	Kolompár János	Zalaegerszeg	1935. 02. 14.	Komárom-Auschwitz
56	Kolompár József	Zalaegerszeg	1937. 02. 14.	Komárom
57	Kolompár József	Cellőrtelek	1910+1945.02.13.	MUSZ/Cigány Katonai Munkaszolgálat
58	Kolompár József	Szigliget	1906. 03. 19.	Natzweiler
59	Kolompár József	Várvölgy	1898. 03. 12.	Natzweiler
60	Kolompár Károly	Zalaegerszeg	1937. 12. 30.	Komárom
61	Kolompár Lajos	Zalaegerszeg	1942. 02. 08.	Komárom
62	Kolompár Lujza	Zalaegerszeg	1938. 11. 09.	Komárom
63	Kolompár Magdolna	Badacsonytomaj	1930. 10. 13.	Komárom/Németország
64	Kolompár Mária	Zalaegerszeg	1937. 03. 20.	Komárom
65	Kolompár Mária	Zalaegerszeg	1941. 08. 27.	Komárom
66	Kolompár Ödön	Lesencetomaj	1896. 10. 21.	Buchenwald
67	Kolompár Regina	Bocskiék	1937. 09. 24.	Komárom
68	Kolompár Sándor	Jánosháza	1894+1945.02.13.	MUSZ/Cigány Katonai Munkaszolgálat
69	Kolompár Szabina	Pölöske	1941. 08. 23.	Komárom
70	Kolompár Tibor	Badacsonytomaj	1921. 04. 24.	Dachau
71	Kolompár Vendel	Cellőrtelek	1907.+1945.03.01.	MUSZ/Cigány Katonai Munkaszolgálat
72	Kóllár Szofi	Badacsonytomaj	1900. 04. 15.	Dachau
73	Kovács Lajos	Nemesbükk	1926. 04. 04.	Buchenwald
74	Kövesgi Klára	Szentgál	1902. 01. 01.	Komárom
75	Kokosár Sándor	Örtilo	1900. 04. 20.	Natzweiler
76	Kuli-Kolompár Gyula	Zalaegerszeg		
77	Lakatos János	Pattóhenye	1905. 12. 11.	Buchenwald
78	Lakatos József	Borsosberek	1914. 02. 14.	Buchenwald
79	Lakatos Mária	Tüskevár	1930. 02. 12.	Ravensbrück
80	Lakatos Mátyás	Szabadbattyán	1897.	Natzweiler
81	László József	Sümeg	?	Natzweiler
82	Nyári Gyula	Bakonyszombathely	1920+1945.02.07.	MUSZ/Cigány Katonai Munkaszolgálat
83	Nyári Gyula	Bogód-Vörvédszentpál	1891. 01. 12.	Buchenwald
84	Nyári József	Pölöske	1936. 03. 28.	Komárom
85	Nyári Józsefné Czene Ilona	Zalaegerszeg		
86	Nyári Károly	Bakonyszentlászló		
87	Oláh Emil	Várfölde	1902.	Natzweiler
88	Orsós Anna	Ajka	1940. 06. 16.	Komárom
89	Orsós Dezső	Zalaszombatlaka	?	Buchenwald
90	Orsós Eszter	Ajka	1925. 09. 06.	Ravensbrück
91	Orsós Ferenc	Zalacsány	1914. 01. 18.	Buchenwald
92	Orsós György	Sópör	1922. 02. 12.	Komárom
93	Orsós István	Semetelek	1939. 07. 05.	Komárom
94	Orsós József	Zalavár	?	Natzweiler
95	Orsós József	Ajka	1937. 06. 25.	Komárom
96	Ormay Henrikné Jánosné	Tapolca	1925. 06. 03.	Komárom
97	Sárközi Ferenc	Zalaegerszeg	1936. 10. 05.	Dachau
98	Szöllősi Rózsa (?)	Alsócsány	1927. 03. 23.	Natzweiler
99	Szőcska Antal	Pölöske	?	Buchenwald
100				

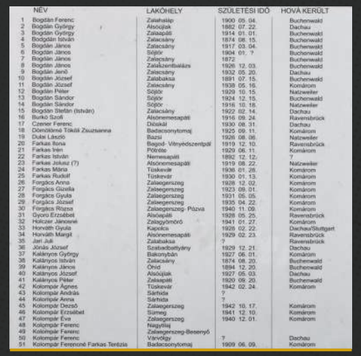

	NÉV	LAKÓHELY	SZÜLETÉSI IDŐ	HOVÁ KERÜLT
1	Bogdán Ferenc	Zalahaláp	1900. 05. 04.	Buchenwald
2	Bogdán György	Alsójúdja	1882. 07. 22.	Dachau
3	Bogdán György	Zalaapáti	1914. 01. 01.	Buchenwald
4	Bogdán István	Zalacsány	1874. 06. 15.	Buchenwald
5	Bogdán János	Zalacsány	1917. 03. 04.	Buchenwald
6	Bogdán János	Sópör	1904. 01. ?	Buchenwald
7	Bogdán János	Zalaszány	1872.	Buchenwald
8	Bogdán János	Zalaszombatlaka	1926. 12. 03.	Buchenwald
9	Bogdán Jenő	Zalacsány	1932. 05. 20.	Dachau
10	Bogdán József	Zalabakosa	1891. 07. 15.	Buchenwald
11	Bogdán József	Zalacsány	1938. 05. 16.	Komárom
12	Bogdán Péter	Sópör	1929. 10. 15.	Natzweiler
13	Bogdán Sándor	Sópör	1924. 12. 15.	Buchenwald
14	Bogdán Sándor	Sópör	1918. 10. 18.	Natzweiler
15	Bogdán Stefán (István)	Zalacsány	1922. 02. 14.	Dachau
16	Cseke Ferenc	Alsójúdja	1902. 01. 14.	Ravensbrück
17	Czene Ferenc	Dásakál	1930. 06. 01.	Dachau
18	Dömötörné Tókái Zsuzsanna	Badacsonytomaj	1925. 09. 11.	Komárom
19	Dukai László	Bazsi	1926. 08. 08.	Natzweiler
20	Farkas Ilona	Bogód- Vörvédszentpál	1919. 12. 10.	Ravensbrück
21	Farkas Irén	Pölöske	1929. 06. 11.	Komárom
22	Farkas István	Nemesapáti	1892. 12. 12.	?
23	Farkas Józsi (?)	Alsónemesapáti	1919. 08. 22.	Natzweiler
24	Farkas Mária	Tüskevár	1938. 01. 28.	Komárom
25	Farkas Rudolf	Tüskevár	1930. 01. 13.	Komárom
26	Forgács Anna	Zalaegerszeg	1928. 12. 02.	Komárom
27	Forgács Gizella	Zalaegerszeg	1923. 08. 01.	Komárom
28	Forgács Gyula	Zalaegerszeg	1931. 05. 05.	Komárom
29	Forgács József	Zalaegerszeg	1940. 04. 22.	Komárom
30	Forgács Rózsa	Alsógagybörzönd - Pózva	1945. 04. 20.	Komárom
31	Gyuró Erzsébet	Zalaapáti	1949. 05. 25.	Ravensbrück
32	Hörcsik Jánosné	Zalaggyörök	1941. 01. 27.	Komárom
33	Horváth Gyula	Kapolcs	1928. 02. 22.	Dachau/Stuttgart
34	Horváth Margit	Alsónemesapáti	1929. 02. 23.	Ravensbrück
35	Jari Juli	Zalabakosa	?	Ravensbrück
36	Jónás József	Szabadbattyán	1929. 12. 21.	Dachau
37	Kalányos György	Bakonybán	1927. 06. 01.	Komárom
38	Kalányos István	Zalacsány	1874. 06. 20.	Buchenwald
39	Kalányos János	Örtilo	1894. 12. 20.	Buchenwald
40	Kalányos József	Alsójúdja	1927. 05. 03.	Dachau
41	Kalányos Péter	Zalaapáti	1920. 06. 20.	Buchenwald
42	Kolompár Ágnes	Tüskevár	1942. 02. 24.	Komárom
43	Kolompár András	Sárrétis	?	?
44	Kolompár Antal	Sárrétis	?	?
45	Kolompár Orsós	Zalaegerszeg	1942. 10. 17.	Komárom
46	Kolompár Erzsébet	Sümeg	1941. 12. 10.	Komárom
47	Kolompár Éva	Zalaegerszeg	1940. 12. 01.	Komárom
48	Kolompár Ferenc	Nagylitér		
49	Kolompár Ferenc	Zalaegerszeg-Besenyő		
50	Kolompár Ferenc	Várvölgy	?	Dachau
51	Kolompár Ferencné Farkas Terézia	Badacsonytomaj	1909. 06. 09.	Komárom

VESZPRÉM
VÁRPALOTA

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Veszprém Megyei Levéltár, Várpalotai Önkormányzat
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Várpalota, Fehérvári út
Átadás | 2014. augusztus 2.
Technika | terméskő talapzat, mészkő tábla

A roma holokauszt magyarországi üldöztetésének egyik hazai helyszíne a Várpalota határában található Gráblert-tó környéke. A feldolgozások szerint 1945 februárjában fegyveres hatósági szereplők – több közlésben csendőrök megnevezésével – 118, Várpalotához és Székesfehérvárhoz köthető romákat (férfiakat, nőket és gyermekeket) a tó közelébe hurcoltak, majd kivégeztek. A tragédia emlékezete azért is különösen méltatlanul alakult, mert a holttestek ügye nem rendeződött megnyugtatóan: a helyi emlékezetben és több összefoglalóban úgy szerepel, hogy nem történt nyilvánosan dokumentált exhumálás és méltó újratemetés, így a tömegsír sorsa hosszú időre „ott maradt" a helyszínhez kötve. Közben a terület később átalakult, a vízborítás kiterjedt, és a tömegsír feltételezett helye fölött idővel horgásztóként is működő tó lett. Vagyis egy olyan tér jött létre, amelynek mindennapi használata (rekreáció, horgászat) éles ellentétben áll azzal, hogy alatta egy tömeggyilkosság emlékezete húzódik meg. A helyszínen közel hét évtizeddel később állítottak emlékművet: a roma holokauszt áldozatainak emlékére készült emléktáblán Choli Daróczi József versrészlete olvasható: A sok cigányt mind elvitték, / nagy árkokat ásni vitték. / A nagy árok lassan mélyül, / víz bugyog fel a mélyérül.
Az emlékművet 2014. augusztus 2-án avatták fel.

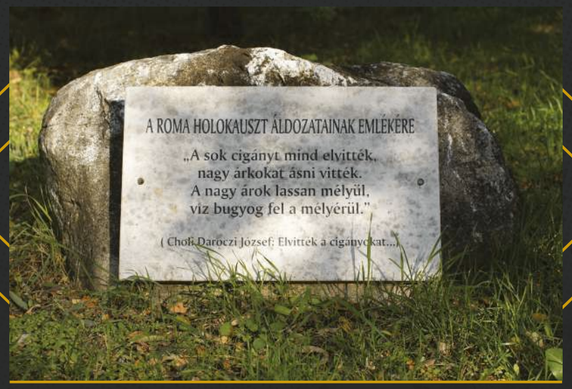

ZALA
GALAMBOK

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Roma Nemzetiségi Önkormányzat
Alkotó | Kántor József fafaragó
Helyszín | Galambok, Főtér, Petőfi Sándor utca
Átadás | 2017. augusztus 5.
Technika | fafaragás (cseresznyefa) + domborított vaslemez + fémtábla
Technika | 150 cm

A Galambok főterén álló kompozíció közepén gyermekét tartó édesanya látható, felette a cigányság állandó vándorlását jelképező szekérkerék. Az 1944-1945-ös évszám a második világháború idejére utal. A kő talapzaton fémtáblát helyeztek el a következő felirattal: "RNÖ Galambok 2017. augusztus 5."

ZALA
NAGYKANIZSA

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Phralipe, A II. Világháború Cigány Áldozatai Emlékére Alapítvány
Alkotó | Csávás Csaba fafaragó
Helyszín | Nagykanizsa, Vár út (Ifjúsági park) – a várkaputól 20 méterre jobb oldalon
Átadás | 1991. augusztus 3.
Technika | fafaragás
Technika | kb. 3 m

Nagykanizsán a II. világháború cigány áldozatainak állított emlékművet 1991-ben avatták fel, a Vár úton (az Ifjúsági parkban). A kompozíció alkotója Csávás Csaba fafaragó.

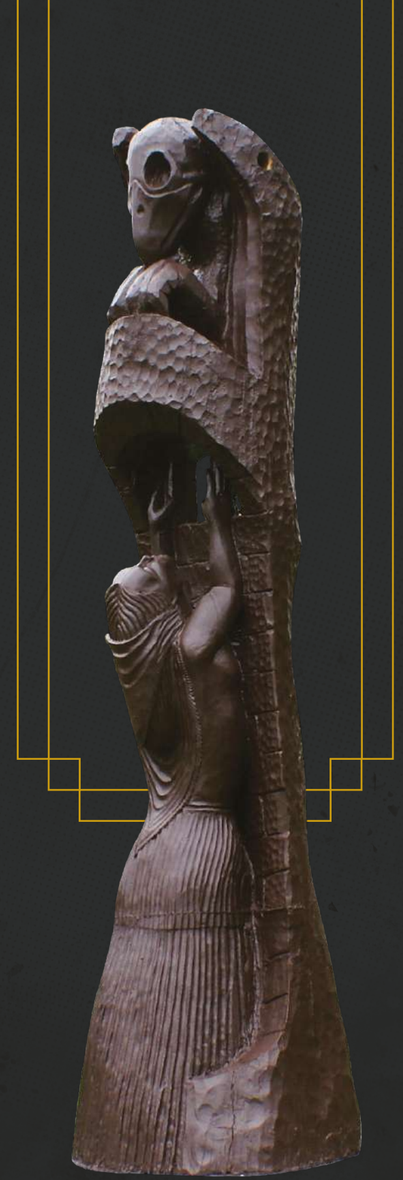

ZALA
NAGYKANIZSA

BOGDÁN JÁNOS -EMLÉKTÁBLA

Állíttató | Nagykanizsa Megyei Jogú Város Cigány Kisebbségi Önkormányzata
Alkotó | ismeretlen
Helyszín | Nagykanizsa, Teleki u. 14.
Átadás | 1999. április 17.
Technika | fehér vésett márvány
Méretek | kb. 70×40 cm

ZALA
ZALAEGERSZEG

ROMA HOLOKAUSZT EMLÉKMŰ

Állíttató | Zalaegerszeg Megyei Jogú Város Cigány Kisebbségi Önkormányzata
Alkotó | Farkas Ferenc
Helyszín | Zalaegerszeg, Bajcsy-Zsilinszky Endre tér 1.
Átadás | 2003
Technika | bronz
Technika | 80×50 cm

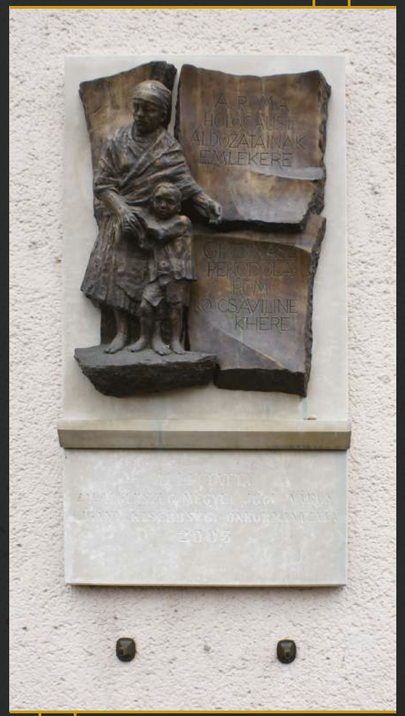

TOM LANTOS INTÉZET

TOM LANTOS INTÉZET